

नवदाम्नी पेटी. २०

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૧૩૬૩૪ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ વવલખી પેરી

વિષય ૬૦૩૩

નવલખી પેટી.

પ્રકાશક,

મહાદેવ રામચન્દ્ર જાગુબે

બુકબંધર અને પબ્લીશર

ત્રણ દરવાજા-અમદાવાદ.

આવૃત્તિ ૧ લી

સંવત ૧૯૮૪

પ્રત ૪૦૦૦

ક્ર. નં. ૧૯૨૮

(સર્વ હક્ક પ્રકાશકને સ્વાધિન છે.)

કિંમત રૂ. ૦-૮-૦

મુદ્રણસ્થાન : આ દિ ત્ય મુ દ્ર ણા લ ય.

રાયખડ રોડ-અમદાવાદ.

મુદ્રક : ગજનન વિશ્વનાથ પાઠક.

નવલખી પેટી

પ્રકરણ ૧ છું.

શત્રુના સપાટામાં.

રાત્રિના દશ વાગ્યાનો સમય હતો. માયા એક પલંગપર પડી હતી. તે વિચારમગ્ન હતી એટલામાં કૃષ્ણકાન્ત તેના ઘેર આવ્યો. પલંગ પાસેની ખુરશીપર બેસતાં તે બોલ્યો: “ માયા ! લક્ષ્મીપ્રસાદ જીવતો છે એમાં ક્લેશમાત્ર પણ સંશય નથી. ગઈ રાત્રે દરોડા સંબંધી માહિતી તેણે જ પોલીસને આપી હોવી જોઈએ, એવું મ્હાં માનવું છે. પરંતુ ગોદીમાં દરોડા સંબંધી બાતમી તેને શા રીતે મળી હશે ? આપણે પ્રથમ તો પોતાની બધી મિલકત તેણે પોતાના ઘરમાં રાખી છે કે પોતાની સાથે જ લઈને તે પલાયન કરી ગયો છે, તે બાબતની ખાત્રી કરવી જોઈએ. લક્ષ્મીપ્રસાદ કોઈ પણ ગુપ્ત સ્થળે રહેતો હોવાથી તેનો પત્નો હાલ તરત લાગે એ મદને અસંભવિત જણાય છે. હવે ગમે તેમ કરીને પણ તેની છોકરી-ઉપાનં આપણા કબજામાં લેવાની જરૂર છે. પોતાની છોકરી આપણા તાબામાં છે એવી લક્ષ્મીપ્રસાદને ખબર મળશે કે તરત જ તે ગમે ત્યાંથી પણ બાહિરમાં આવ્યા વગર રહેશે નહિ. ”

“ પણ તે છોકરીને આપણા કબજામાં લેતાં વાર કેટલી ? ” મામા મદાની સ્વરે બોલી.

“ એટલે ? શું આપણે તેને એકદમ પકડી શકીએ તેમ છીએ ? ” કૃષ્ણકાન્ત બોલ્યો.

“પોતાના પિતા સાથે તે છોકરીનો મેળાપ કદિ પણ થયો નથી. એટલુંજ નહિ પરંતુ પોતાના પિતાની છબી સુધાં પણ તેણે અઘાપિપર્યંત જોઈ નથી એવું તેણે મ્હારી સમક્ષ કબુલ કર્યું હતું.” માયા બોલી.

ત્યારપછી કૃષ્ણકાન્ત અને માયા બન્ને જણાં થોડા સમય સુધી મૌન રહ્યાં. કૃષ્ણકાન્ત માયા પ્રત્યે પ્રેમભરી દષ્ટિ ફેકતો બોલ્યો: “શાખાશ, માયા, મ્હારા કરતાં પણ ત્હારી કલ્પનાશક્તિ વ્હડી જાય તેમ છે. તે ઠીક માહિતી મેળવી લીધી. આપણે શુદ્ધ રીતે ઉપાને એવો સંદેશો પહોંચાડીએ કે તેનો પિતા તેને મળવા વ્હામું છે, તે હયાત છે, અને તે વાત ગુપ્ત રાખવા પરજ તેનું શુભન અવલંબી રહ્યું છે. તે સંબંધી યુદ્ધિપ્રસાદ અથવા બીજા કોઈને કંઈ પણ કહેવું નહિ.” થોડીવાર વિચાર કર્યા પછી કૃષ્ણકાન્ત પુનઃ બોલ્યો: “પણ આ સંદેશો તેને પહોંચાડવો કોની સાથે? અત્યારસુધી તે ગામડામાં રહેલી હોવાથી દિવાનખાનામાં સૂતી હશે ત્યારે રાત્રિએ દાર ઉઘાડાં મૂકવાની તેને ટેવ પડી ગઈ હોવી જોઈએ. ત્યાં જઈને એક ચિટ્ટી ફેંટી દેવામાં આવે તો? ગમે તે ઉપાયે માત્ર એક વાર તેને આપણા કબજામાં લેવાની જરૂર છે. અને તેમ થયા પછી જ હૃદયપ્રસાદની સઘળી સંપત્તિનો પત્તો પણ મેળવી શકાશે. ધારો કે તે છોકરીને તેના પિતાની સંપત્તિ ક્યાં છે તે જાણતની માહિતી નહિ હોય, તો પણ ઉપા આપણા કબજામાં છે એવું સાંભળતાંની સાથેજ તેનો પિતા ગમે ત્યાંથી દોડતો આવી પોતાની સંપત્તિના ભોગે પણ તેને આપણા કબજામાંથી છોડાવવાનો પ્રયત્ન કર્યા વગર રહેશે નહિ. માયા? તે છોકરી પોતાના પિતાના હસ્તાક્ષર આજીવે છે કે?”

“ના, તે વિષે પણ મ્હે તેને પૂછી લીધું હતું. જ્યારે તે

મુશીલાખાઇના આગ્રમમાં હતી ત્યારે તેના ખરચ માટે દર મહિને અમુક રકમ આવ્યે જતી. પરંતુ નાણાં મોકલનાર તરફથી કદિપણ પત્ર આવતો જ નહિ. તેમ જ જ્યારે તેને મુશીલાખાઇને સ્વાધીન કરવામાં આવી હતી ત્યારે જે પત્ર ઉપાની સાથે મળી આવ્યો હતો તેમાં પણ કોઇએ સહી કરેલી નહોતી. અને તે પત્ર જૂદી જુદી હપ્તી લખેલો હતો. પોતાના પિતાના હસ્તાક્ષર કેવા છે તે સંબંધી મોટે કંઈ પણ જાણતી નથી, એમ તેણે મહેને કહ્યું હતું.

“ હવે જ ઉત્તમ ! હવે તેને કેમ સપાટામાં લેવી તેની વ્યવસ્થા હું સત્વર કરું છું,”

“ આપણે બહુ સાવધાનતાથી વર્તવાનું છે. આ કામ એટલું બહુ સહેલું છે એમ માનીને ખેદરકારી રાખશો તો આ વખતે પણ આપણો પ્રયત્ન પ્રથમની માફક નિષ્ફળ નિવડશે. સસલાનો શિકાર કરવો હોય ત્યારે સિંહના શિકારની તૈયારીઓ કરવી એ શાણા મનુષ્યને માટે બહુ અગત્યનું છે. ”

“ બહુ સારું, રાણી સાહેબ, બીજી કંઈ આશા છે ? ” કૃષ્ણ-કાન્ત સ્મિત કરતાં બોલ્યો અને જવાની તૈયારી કરવા લાગ્યો.

“ કેમ આટલી બધી ઉતાવળ કરો છો ? આજે પણ અહિં રહેવાનો વિચાર નથી કે શું ? ”

“ નહિ, નહિ. આ કામ પૂર્ણ થતાં સુધી હું અને તું સાથે રહીએ છીએ, એવો સંશય સુધ્ધાં કોઇ પણ વ્યક્તિને આવે નહિ તેની ખાસ સંજાળ રાખવાની જરૂર છે. ”

માયા નિરાશ થઈ. કૃષ્ણકાન્તે તેને સ્નેહાલિંગ આપ્યું અને એક મધુર સુંગમ કરીને ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો.

મધ્યરાત્રિનો સમય થતાં લક્ષ્મીપ્રસાદના અંગનાના અમ્રભાગમાં

આવી રહેલા ઉદ્યાનમાં એક વ્યક્તિ દાખલ થઈ અને લપાતી છૂપાતી ળંગલાના પ્રવેશદ્વાર પાસે જઈને ઉભી રહી. તરત જ તેણે પોતાના ગજવામાંથી એક ન્હાના દડા જેવું કંઈ કાઢ્યું અને ઉપરના દિવાન ખાનાના ખુલ્લા દ્વારમાં તે તાકીને ફેંક્યું. તરત જ દિવાનખાનામાંના પલંગ સાથે તે અફળાયાનો અવાજ તેના કાનપર આવ્યો. પોતાનું કામ પાર પડ્યું સહમજીને તે વ્યક્તિ આવી હતી તે માર્ગે થઈને ગુપચૂપ ચાલી ગઈ.

પલંગ સાથે કંઈક અફળાયાનો ધ્વનિ સાંભળતાંની સાથે જ ઉપા જાગી ઉઠી. દિવાનખાનામાં દીપકનો પ્રકાશ મંદ હતો. તેણે ચોમેર દૃષ્ટિ કરી પરંતુ મંદ પ્રકાશમાં તે કંઈ પણ જોઈ શકી નહિ. ઉપા પલંગ પરથી નીચે ઉતરીને દીપકની વાટ મોટી કરી તો પોતાના પલંગ પાસે કંઈ દડા જેવું પડેલું તેના જોવામાં આવ્યું. તે તેણે તરત જ ઉચકી લીધું, તે દડા પર વિટાળેલું કપડું કાઢી નાખતાંની સાથે જ તેમાં એક ગોળ પત્થર અને તેની ઉપર વિટાળેલો પત્ર તેણે જોયાં, આ પત્ર પોતાને પહોંચાડવા માટે તેને પત્થર ફરતો પત્ર વિટાળી દઈને કોઈ પણ વ્યક્તિએ તે પોતાના દિવાનખાનમાં ફેંક્યો હોવો જોઈએ, અને હમણાં જ ધ્વનિ થયો તે તેનો જ હોવો જોઈએ, એવું તેણે અનુમાન કર્યું. ઉપા દીપક પાસે ગઈ અને તે પત્ર વાંચવા લાગી, તેમાં આ પ્રમાણે લખેલું હતું. “પ્રાણપ્રિય પુત્રી ત્હને મળવા માટે હું ત્રણો આતુર છું. હાલમાં હું આપણે ઘેર આવીને ત્હને મળી શકું તેમ નથી. અને તેથી આવતી કાલે સાંજના આઠ વાગે નં. ૭૮ વાળા ળંગલે તું આવજે. આ વાતની કોઈને ખબર પડવા દેવાની જરૂર નથી. રૂપરૂમાં મળ્યા પછી હું ત્હને સર્વ ખુલાસો કરીશ. જો આ પત્ર કોઈ પણ વ્યક્તિના વાંચવામાં આવશે અને આવતી

કાલે સ્થાંજે તું મ્હારી પાસે નહિ આવે, તો મ્હારા પ્રાણુ જોખમમાં આવી પડશે એ નક્કી માનજો. એજ લિ. ત્હારો દુર્દૈવી પિતા—
લક્ષ્મીપ્રસાદ.”

પત્ર વાંચી રહ્યા પછી ઉપાના આનંદનો અવધિ જ થયો. પોતાના પિતા હજી હયાત છે એવી તેની દૃઢ ખાત્રી થઈ. તે હજી જીવે છે અને પોતાની મુલાકાત થવાથી પિતાના પ્રાણુ બચવા પામશે એવું વાંચીને તેને મળવાની ઉપાની ઉત્કંઠા વધુ સતેજ થઈ. અત્યારે જ પોતાના પિતાને મળવા જવાનું હોત તો વધારે સાફ, એવી ઇચ્છા તેને થવા લાગી. પરંતુ આ હકીકત તદ્દન ગુપ્ત રાખવાની તેના પિતાએ સૂચના કરી હોવાથી, લીલા અને બુદ્ધિપ્રસાદને પણ ખબર પડવા દીધા વગર કેવી રીતે પિતાને મળવા જવું, તે બાબતનો તે વિચાર કરવા લાગી. પ્રાતઃકાળ સુધી પલંગમાં પડ્યાં પડ્યાં તેણે અનેક તર્કવિતર્ક કર્યાં.

બુદ્ધિપ્રસાદ અને દિનકરે ઉપાને એવી સૂચના કરી હતી કે તેમને પૂછ્યા વગર તેણે કોઈની મુલાકાત લેવી નહિ તેમ જ કોઈપણ સ્થળે જવું પણ નહિ. પરંતુ પિતૃદર્શનાતુર બાળા, નિમકહલાલ બુદ્ધિપ્રસાદ અને પ્રેમાળ દિનકરની સૂચના આ વખતે ભૂલી ગઈ. એટલું જ નહિ પરંતુ ઉલટું તેણે તેને છેતરવાનો વિચાર કર્યો. વળી તેની બાહ્યાવસ્થા અને સ્ત્રી સ્વભાવ એમ કરવા માટે તેને ઉશ્કેરે એ પણ સ્વાભાવિક જ છે. પોતાના પિતાની આવી ભયંકર પરિસ્થિતિ જોઈને કોઈ પણ પુત્ર-પુત્રી સ્વસ્થ રહી શકે કે ?

બીજો દિવસે પ્રાતઃકાળે ઉપાના વર્તનમાં કંઈ જ તફાવત પડ્યો નહોતો. બુદ્ધિપ્રસાદ જેવો ચાલાક મનુષ્ય પણ ઉપાની મુખમુદ્રાપર કંઈ પણ ફેરફાર જોઈ શક્યો નહિ. રંગભૂમિપર પોતાનો પાર્ટ બજ-

જનારાં નાટકનાં પાત્રોને પોતાનું કાર્ય સારી રીતે ખજાવવા સાર અગાઉથી તાલિમ લેવી પડે છે. પરંતુ સ્ત્રીઓમાં તો નૈસર્ગિક રીતે જ અભિનયનો ગુણ હોય છે. ઉપામાં પણ તે હોય એ સ્વાભાવિક જ હતું. પોતાના પિતાને મળીને, તેને સંકટમુક્ત કરવા માટે ઉપાએ આખો દિવસ વિચાર કર્યો. આઠ કમારે વાગે એમ તેના મનમાં થઈ રહ્યું હતું. પરંતુ પોતાની મુખમુદ્રા પર ઉત્કંઠાની છાયા સરખી પણ તેણે કોઈને જણાવવા દીધી નહોતી. દરરોજની પેઠે દીલાની સાથે પાંચવામાં, રમવામાં, પિઆનો વગાડવામાં અને ભરવા ગુંથવાના કામમાં આજે પણ તે આનંદપૂર્વક ભાગ લેતી હતી. પોતે જ્યાં હોય ત્યાંથી ખૂબ સાંભળી શકાય એટલે દૂર બુદ્ધિપ્રસાદ હોય જ એવી ઉપાની ખાત્રી હતી. અને તેથી પોતાના વદનપર ચિંતા કે ઉત્કંઠાની છાયા સરખી પણ જણાઈ ન આવે એટલા માટે તેને બહુ સંભાળ રાખવી પડી.

નિશ્ચિનિયમ પ્રમાણે ખપોરના બે વાગ્યા પછી આજે પણ દિનકર પોતાને મળવા સાર અવશ્ય આવશે એમ ઉપા જાણતી હતી. અને દિનકર આવ્યો પણ ખરો. જેવી રીતે આસો-ઝીંસ લીધા વચ્ચે મનુષ્ય જીવી શકે નહિ તે જ પ્રમાણે દિવસમાં એકાદ વખત પણ ઉપાના દર્શન કર્યા વગર દિનકર એક દિવસ પણ રહી શકતો નહોતો. ઉપાનાં પ્રથમ દર્શન પછી આખું જગત તેને એક જ જણાવા લાગ્યું હતું. દિનકરને દિવાનખાનામાં પ્રવેશ કરવો જોઈને ઉપા બોલી: “કેમ, શી નવાજૂતી સંભળાવવા આવ્યા છો?”

“કંઈ નહિ.” દિનકર ખિન્ન સ્વરે બોલ્યો: “આજે એક મહત્વની અને આનંદની ખખર સંભળાવવાનો પ્રસંગ મળશે એમ મને લાગ્યું હતું, પરંતુ હજી પ્રયાતન થશસ્વી નિવડ્યો નથી.”

દિનકરના આ સાર્થિક શબ્દોનો કંઈ જ ખુલાસો નહિ પૂજતાં ઉલટું વિષયાંતર કરતી ઉષા બોલી: “ દિનકર ! પિઆનો સાંભળશો કે ? ”

“ વાહ ! મોટી કૃપા ! ” દિનકર સ્મિત કરતાં બોલ્યો અને ઉષા પીઆના પાસે પડેલી ખુરસી પર જઈને બેઠી હતી. ત્યાં પોતાની ખુરસી ખસેડીને લઈ ગયો. ઉષાના મુકુમાર કરની નાબુક અંશુલિઓ પિઆના પર કેવી ચપચપ ઉપડતી હતી, તેનું દિનકર બારિકાથી નિરીક્ષણ કરવા લાગ્યો. દિનકરને સંગીતનો એટલો બધો શોખ નહોતો, પરંતુ ઉષાએ પોતાને પિઆનો સંભળાવવાની હોંશથી કરેલી માગણીનો અનાદર કરવાથી તે મનોભંગ થશે, એમ વિચારીને જ તે પિઆનો સાંભળવા માટે તૈયાર થયો હતો. ઉષાએ પોતાના મધુર કંઠથી એક પછી એક એવી તો સરસ ચીજો છોડી કે દિનકર કાણુભર જગતને પણ વિસરી ગયો. સંગીતકળામાં ઉષાનું નૈપુણ્ય જોઈને તે હક થઈ ગયો. એ ત્રણ ચીજો વગાડ્યા પછી ઉષાએ વગાડવાનું બંધ કર્યું, પરંતુ દિનકરને તૃપ્તિ થઈ નહોતી. તે સ્મિત પૂર્વક બોલ્યો: “ એકાદ લજનીયું થવા દો. ”

ઉષાએ તેની માગણી સ્વીકારી અને એક લજન ગાઈ સંભળાવ્યા પછી પિઆનો બંધ કર્યો. હજી પણ ગઈ રાત્રિએ વાંચેલા ગ્રંથ પક્ષ સંબંધી વિચારો તેના મનમાં ઘોળાયા કરતા હતા. ‘ જે તું મને નહિ મળે, અને આ પત્રમાંનો એક અક્ષર પણ કોઈના વાંચવામાં આવશે તો મારા પ્રાણુ જેખમમાં આવી પડશે ! ’ આ વાક્યો તેના હૃદયમાં ધૂમી રહ્યાં હતાં. સંધ્યાકાળની તે કાંઈ દૃષ્ટિથી માર્ગપ્રતિક્ષા કરતી હતી. પોતાના મનની ચળવિચળ કોઈ કળી જાય નહિ તે માટે તે ભગિરથ પ્રયત્નો કરી રહી હતી.

પિયાનો બંધ કર્યા પછી ઉપા એક ક્ષણપર્યંત સ્તબ્ધ રહી. માત્ર એટલા જ સમયમાં ઉપરના વિચારો તેના હૃદયમાં ઉદ્ભવ્યા અને લય પામ્યા. દિનકર ઉપા પ્રત્યે ખારિક દષ્ટિથી નિહાળી રહ્યો હતો. ગમે તેટલા પ્રયત્નો કરવા છતાં પોતાના વિચારોની છાયા ઉપાની મુખમુદ્રા પર દરશમાન થયા વગર રહી નહિ. ચાલાક દિનકર આ છાયાને ઓળખી ગયો. ઉપા પોતાના મનમાં કંઈક ગડમથલ કરી રહી હતી એવી તેની ખાત્રી થઈ. તે તરત જ બોલી ઉઠ્યો: “ઉપા ! શા વિચારમાં પડી ગયાં છો ?”

ઉપા ચમકી. પરંતુ તરત જ પોતાની મુખમુદ્રા શાન્ત અને સ્વસ્થ કરીને તે બોલી: “કંઈ નહિ. બીજો શો વિચાર હોય ? પિતાશ્રીનાં દર્શન ક્યારે થશે, એ સિવાય બીજો કોઈ પણ વિચાર મારા મનમાં કદિ આવતો જ નથી.”

દિનકરને ઉપાનું બોલવું સત્ય લાગ્યું. તે ઉત્તેજિત સ્વરે બોલ્યો: “તે માટે બિલકુલ નિશ્ચિત રહો, ઇષ્ટ કૃપાથી તમારી મનોકામના સત્વર પૂર્ણ થશે. હું તમને આશ્વાસન આપવાની ખાતર જ આમ કહેતો નથી પરંતુ ખાત્રીપૂર્વક કહું છું એ નક્કી માનશો.”

ઉપાના મનમાં કંઈક કલ્પના ઉદ્ભવી, તે એકદમ બોલી ઉઠી: “દિનકર ! શું કહું ? મારા પિતાશ્રીની એકાદ છબી હોત તો તેનાં દર્શન કરીને પણ હું કંઈ સંતોષ પામત. હું તેમના સ્વરૂપની કલ્પના પણ કરી શકું એટલું તેમનું સ્વરૂપ વર્ણન તમે કરશો કે ?”

દિનકરે ઉપાની ઇચ્છા પ્રમાણે લક્ષ્મીપ્રસાદશેઠના સ્વરૂપનું વર્ણન કર્યું. પરંતુ ઉપા બદલ તેના મનમાં પુનઃ શંકા ઉદ્ભવી. તે બોલ્યો: “ઉપા ! તમારા વચનનું તમને સ્મરણ છે કે ? મને અથવા બુદ્ધિપ્રસાદને પૂછ્યા વગર કોઈ પણ સ્થળે નહિ જવાનું તમે વચન આપ્યું છે.”

“હા;” ઉષા સ્મિત કરતી બોલવા લાગી: “ધારો કે હું બહાર જવાની ઇચ્છા કરું તો પણ મહારાથી તેમ થઈ શકેજ નહિ. બુદ્ધિપ્રસાદ મહારાપર ચોવીશ કલાક સખ્ત દેખરેખ રાખે છે, એ હું સારી રીતે જાણું છું, અત્યારે પણ તે આટલામાં જ હશે. મહારા જ બલબાને માટે તેઓ તેમ કરે એટલું હું સહમત શકું છું અને તેથી તે બદલ તેમના પ્રત્યે મહને સહજ પણ ગુસ્સો આવતો નથી,”

ખરેખર બુદ્ધિપ્રસાદ આ વખતે દિવાખાનાના દારની નજીકમાં જ હતો. ઉષાના ઉદ્દગારો સાંભળીને તેણે એક દીર્ઘ નિઃશ્વાસ મૂક્યો અને ત્યાંથી પોતાના દિવાનખાનામાં જઈને દિનકરની રાહ જોતો બેઠો. થોડીવાર પછી દિનકર પણ ઉષાની રંગ લઈને ત્યાંથી જવા નીકળ્યો. બુદ્ધિપ્રસાદ સાથે કેટલીક વાતચિત કર્યા પછી તે પોતાના મકાન તરફ ચાલ્યો ગયો.

રાત્રિના આઠ વાગવા આવ્યા છે. ઉષા પોતાના દિવાનખાનામાં બેઠી બેઠી વિચારતન્દ્રામાં લીન થઈ ગઈ છે. ઘડીઆળ તરફ નજર જતાંની સાથે જ તે ચમકી. તરત જ એક જુના કપડાનો ટકડો લઈને તેનો હુચો વાળીને તેણે તે સળગાવ્યો અને તે દિવાનખાનાના દારમાંથી ફેંક્યો. ત્યારપછી દિવાનખાનાનું એક દાર બંધ કરીને ગલરાયેલા સ્વરે તેણે બુદ્ધિપ્રસાદને ખૂમ પાડી. બુદ્ધિપ્રસાદ ત્યાંથી ટોડતો આવી પહોંચ્યો. ઉષા તેને જોતાંની સાથે જ કંપિત સ્વરે બોલી ! “મહને કંઈક સળગતું હોય એવી વાસ આવે છે. શું સળગે છે તેની તપાસ સત્તર કરો.”

બુદ્ધિપ્રસાદે પોતાની નાસિકાથી દીર્ઘ શ્વાસ ખેંચ્યો. કંઈક સળગતું હોય એમ તેને પણ લાગ્યું. શત્રુએ બંગલામાં આગ તો નહિ લગાડી હોય, એવી તેને શંકા થઈ. તે તરત જ ઘરની અંદરના ભોંયરામાં ચાલ્યો.

ગયો. પરંતુ ત્યાં તેને આગનું કંઈ પણ ચિન્હ જણાયું નહિ. બુદ્ધિ-પ્રસાદ ઉપાના દિવાનખાના પાસે આવી પહોંચ્યો ત્યાં સુધીમાં પેલો લુગડાનો કકડો પણ બળીને ખાખ થઇને ઉડી ગયો હોવાથી, તે પણ તેના જોવામાં આવ્યો નહિ. આખા બંગલામાં આગ સંબંધી તપાસ કરતાં કોઇ પણ સ્થળે આગ લાગી નહોતી, એવી તેની ખાત્રી થઈ. પરંતુ તેમ કરવામાં લગભગ પંદર મિનિટ થઇ ગઈ. પુનઃ બુદ્ધિપ્રસાદ ઉપાના દિવાનખાનામાં આવીને જુએ છે તો તે ત્યાં નહોતી. આખા બંગલામાં તેણે તેની શોધ કરી પરંતુ ઉપાનો પત્તો લાગ્યો નહિ. તેણે હીલાને બોલાવી અને ઉપા ગુમ ગઇ હતી એ વાત તેને કહી. તે ગભરાઇ ગઈ. બન્ને જણાંએ સાથે મળીને ફરીને ઉપાની શોધ કરવા માંડી. પરંતુ ઉપાને તેઓ શોધી શક્યાં નહિ. પુનઃ તેઓ બન્ને ઉપાના દિવાનખાનામાં આવ્યા તો ઉપાની શાલ ખોટી પર નહોતી. ઉપા ન્હાસી ગઈ હોવી જોઇએ એવી તેમની ખાત્રી થઈ. એટલામાં ટેલિફોનની ઘંટડી વાગી. બુદ્ધિપ્રસાદે નળી કાન પર મૂકી અને પૂછ્યું: “કોણ છે?”

“હું માયા છું, તમે કોણ છો?” ઉત્તર મળ્યો.

“બુદ્ધિપ્રસાદ.”

“ઉપાબહેન ત્યાં છે કે?”

“ના. તેઓ એકલાં જ ક્યાંઇક બહાર ગયાં છે. ઘેર આવે ત્યારે તેમને ‘ટેલિફોન’ કરવાનું તેમને કહું કે?”

“ના, ના, તેમ કરવાની જરૂર જ નથી. તેઓ ઘેર આવે ત્યારે તમે તેમને જણાવશો કે હીલાબહેનને તથા તેમને આવતી કાલે મ્હારે ત્યાં આમન્ત્રણ છે. મિ. દિનકર હોય તો તેમને પણ મ્હારી તરફથી આમન્ત્રણ છે એમ જણાવશો. સાહેબજી.”

‘ટેલિફોન’ યંત્ર પર નળી મૂકીને બુદ્ધિપ્રસાદ ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો.

અંગલાની બહારના રસ્તા પર આવીને તે ચોમેર દૃષ્ટિ ફેંકવા લાગ્યો. તેણે કાન માંડ્યાં. પરંતુ કંઈપણ અવાજ તેના સાંભળવામાં આવ્યો નહિ. તરત જ તે દિવાનખાનામાં પાછો આવ્યો અને નિરાશ થઈને એક વિરામાસન પર પડ્યો. તેણે પોતાના મ્હોંપર અન્ને હાથે ઢાંકી દીધા.

“બુદ્ધિપ્રસાદ ! ઉપા એકલી જ ક્યાંઈક ચાલી ગઈ હોવી જોઈએ, હોં ? લીલા કણ્ણાજનક સ્વરે બોલી.

“અરેરે !” બુદ્ધિપ્રસાદ બોલવા લાગ્યો ! આટલીબધી સાવધાનતા રાખવા છતાં આખરે તે બિચારી દુષ્ટોની જળમાં સપડાઈ !”

x

x

x

x

આ તરફ અંગલામાંથી બહાર નીકળ્યા પછી ઉપા અપાટાબંધ ચાલવા લાગી. તે થોડે દૂર ગઈ હશે એવામાં એક ખાલી ભાડૂતી ગાડી તેના જોવામાં આવી. તરત જ નેત્રસંકેત કરતાંની સાથે જ ગાડી પાસે આવી પહોંચી. તે ગાડીમાં ચઢી બેઠી. નંબર ૭૮ વાળા મકાન પાસે ગાડી લઈ જવાની ઉપાએ ગાડીવાળાને સૂચના કરી. ગાડી દોડવા લાગી. હવે પોતાના પિતાનો મેળાપ સત્વર થશે એવા વિચારો તેના મનમાં ઉદ્ભવતા હતા. પિતા સિવાય બીજો કોઈ પણ વિચાર અત્યારે તેના મનમાં હતો જ નહિ. અલ્પ સમયમાં જ ગાડી નં. ૭૮ વાળા મકાન પાસે આવીને ઊભી રહી. ઉપા ગાડીમાંથી ઉતરી પડી. ગાડીવાળાનું ભાડું ચૂકાવીને તે મકાનના દ્વાર તરફ તે જવા લાગી.

આ અંગલો કંઈ એટલો બધો લવ્ય નહોતો. તેમ જ ઉપાને તે અંગલાનું ખારિડીથી નિરીક્ષણ કરવાની અત્યારે પુરસદ પણ નહોતી. તેના મનમાં તો એમ જ હતું કે ક્યારે પિતાશ્રીનાં દર્શન થાય. અંગ-

લાના દ્વાર તરફ તે એટલી તો ઝડપથી જતી હતી કે ત્યાં પહોંચતાં પહોંચતાં તેના હૃદયમાં શ્વાસ ભરાઈ આવ્યો. તરત જ તેણે દ્વારપર એક થાપો ધીમે રહીને માર્યો. તરત જ દ્વાર ઉઘડ્યું અને પોતાના મ્હોં ફરતું કપડું વિટાળેલો એક માણસ ઉપાના જોવામાં આવ્યો. ઉપા તેને જોઈને ચમકી અને ભય પામતી બોલી. “લક્ષ્મીપ્રસાદ આહિં રહો છો કે?”

તે મનુષ્યે કંઈ પણ ઉત્તર ન આપતાં એક દાદર પ્રત્યે આંગળી કરી ઉપા તરત જ તે દાદર પર ચઢવા લાગી.

ઉપા મેડા પર ગઈ તો ત્યાં એક ન્હાની સરખી ઓરડી તેના જોવામાં આવી. તે ઓરડીમાં દીપકનો મંદ પ્રકાશ પડતો હતો. ઓરડીના મધ્ય ભાગમાં એક મેજ ગોઠવવામાં આવ્યું હતું. તેની આજુબાજુ બે ત્રણ ખુરશીઓ પડી હતી. એક ખુરશી પર બેઠેલા ગૃહસ્થને જોઈને તે જ પોતાનો પિતા હોવો જોઈએ અને તે આવા બદમાશોના તાબામાં સપડાયો હશે, એવી તેણે કલ્પના કરી. ભય પામતી તે તેની પાસે જઈને ઉભી રહી અને કંપતી કંપતી, ‘પિતાશ્રી’ એટલું જ બોલી.

તરત જ તે ગૃહસ્થ ખુરશી પરથી ઉભો થઈ ગયો અને પોતાના બન્ને હાથ પહોળા કરીને ઉપાને સ્નેહાલિંગન આપતો બોલ્યો. “બેટા! ઉપા! ત્હને મળવા માટે હું ક્યારનો યે રાહ જોઉં છું. કેટલાક વર્ષ પહેલાં હું ત્હને મળવા આવતો હતો તેવામાં આ દુષ્ટ લોકોએ પકડીને મ્હને અહીં કેદ કરી રાખ્યો છે. મ્હારી બધી મિલકત આ દુષ્ટોને સોંપી કે તરત જ મ્હારો છૂટકારો થઈ શકે તેમ છે.”

આ મનુષ્યની મુખમુદ્રા અને તેના સ્વરૂપનું આરિફીથી નિરીક્ષણ કર્યા પછી દિનકરે વર્ણન કરેલા પોતાના પિતાના સ્વરૂપ સાથે તેનું

સ્વરૂપ મળતું આવતું નહોતું એટલું ઉપા સહમજી શકી. તેમ જ તે મનુષ્ય પોતાનો સ્વર બદલીને વાતચીત કરતો હતો, એવી પણ તેની ખાત્રી થઈ. તેણે પાછળ ફરીને જોયું તે એક અર્ધ ખુશ્તી દાર પાસે પોતાના મ્હોં ફરતાં કાળાં કપડાં વિટાળેલાં કેટલાક માણસો પોતાના પ્રત્યે દષ્ટિ ફેંકતાં ઉભાં રહેલાં ઉપાના જોવામાં આવ્યાં. ઉપા હવે બધો ભેદ પામી ગઈ. પોતે જેની પાસે ઉભી હતી તે મનુષ્ય પોતાનો પિતા નથી એવી તેની ખાત્રી થઈ. દિનકર અને યુદ્ધિપ્રસાદે વારંવાર સૂચનાઓ દીધી હતી, પરંતુ તેની અવગણના કરવાથી પોતે દુષ્ટોના સંકટમાં સપડાઈ ગઈ હતી એ ખાતતી તેની ખાત્રી થઈ. પોતાની મુખમુદ્રાપર કોઈ પણ પ્રકારની ચળવિચળ ન જાણાવા દેતાં તે હળવે રહીને તે પેલા મનુષ્યથી છૂટી પડીને બોલી. “બસ એટલું જ ને? એમાં શું? હમણાં જ ઘેર જઈને આપણી બધી સંપત્તિ લઈ આવીને હું તમરે અહિંથી છોડાવું છું.” એટલું કહીને ઉપા ઓરડીની બહાર જવા લાગી.

એ જોઈને પેલો મનુષ્ય તેને ઉદ્દેશીને બોલ્યો: “ઉપા! હમણાં તું અહિં જ ઉભી રહે. એકવાર મ્હને એ બદમાશોને પૂછીને ખાત્રી કરી લેવા દે કે મ્હારી સમગ્રી સંપત્તિ તેમને સ્વાધીન કરતાંની સાથે જ તેઓ મ્હારો છૂટકારો કરશે કે નહિ.” એટલું કહીને તે મનુષ્ય ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો. ઉપા ત્યાં જ ઉભી રહી.

થોડીવાર પછી ઉપા ઓરડીના દાર પાસે ગઈ તો તે બહારથી બંધ કરવામાં આવ્યું હતું એવી તેની ખાત્રી થઈ. હવે અહિંથી કેવી રીતે નાસી છૂટવું તેના વિચાર તે કરવા લાગી. ઓરડીમાં તે આમતેમ તપાસ કરવા લાગી. પરંતુ પચાતન કરી જવાનો કંઈ પણ માર્ગ તેને સૂઝ્યો નહિ. તે ઓરડીમાં એક ખારી હતી. ત્યાંથી નીચે

પડતું મૂકીને જો ન્હાસવાનો પ્રયત્ન કરે તો કદાચ ફાવી શકાય તેમ હતું. પરંતુ ખારી જમીનથી એટલી તો ઉંચી હતી કે બોંય પડતાંની સાથે જ જીવવાની આશા છોડી દેવા જેવું હતું. તે પુનઃ મેજ પાસે આવીને ઉભી રહી. એટલામાં પુનઃ તે ઓરડીનું દ્વાર ઉઘડ્યું અને પેલો મનુષ્ય અંદર દાખલ થયો. તે ઉપાને ઉદ્દેશીને બોલ્યો: “ઉપા ! એ લોકો ત્હને પણ ઘેર જવા દેનાર નથી. શુદ્ધિપ્રસાદને ચિટ્ટી લખીને આપણી બધી સંપત્તિ અહિં મગાવી લે. તેમ જ તે સાથે મ્હારી પેટી પણ મોકલવાનું લખજે. પેટી અને આપણી સંપત્તિ અહિં આવી કે તરત જ આપણે બન્ને છૂટાં થઈ શકશું.”

“પિતાજી !” ઉપા બોલી: “તમે જ શુદ્ધિપ્રસાદપર ચિટ્ટી લખો. તે તમારી આજ્ઞા પ્રમાણે વિના વિલંબે વર્તશે જ.”

તે મનુષ્યે ચિટ્ટી લખવાનો ઉપાને ઘણો ઘણો આગ્રહ કર્યો પરંતુ તેણે તેમ કરવાની સાફ ના પાડી. આથી તે એકદમ ગુસ્સે થઈ ગયો અને પોતાનો ખરો સ્વર બદલીને બોલ્યો: “ઉપા ! હું ત્હારો બાપ નથી ?”

“તે તે હું પણ બાપું છું.” ઉપા શાંત સ્વરે બોલી.

“ત્યારે સત્વર ચિટ્ટી લખ. નહિતર ત્હારા બાપનું મૃત્યુ થયું જ સ્હમેજ.”

“અમારી બધી મિલકત ક્યાં છે તેની મ્હને ખબર નથી.”

“ઉપા ! માણસના પ્રાણ કરતાં પૈસાની કિંમત વધારે નથી. ત્હારા પિતાના પ્રાણ હું એક ક્ષણમાં લઈશ.”

“મ્હને કંઈ જ ખબર નથી. હું ચિટ્ટી લખનાર નથી.” ઉપાએ મર્દાની રીતે કહ્યું:

જે ઓરડીમાં ઉપર પ્રમાણે સંવાદ ચાલતો હતો તેની બાબુની

ઔરડીમાં જ કૃષ્ણકાન્તનો મિત્ર રમણિક બેઠો હતો. ઉપાનું આહુ ધૈર્ય જોઈ ને તે આશ્ચર્યચકિત થયો અને સ્વગત બોલ્યો: “લાગે છે તો એના આપના જેવી નિડર. જોઈએ હવે શું થાય છે તે.”

જ્યારે ઉષા નહિ જ માને એવી ખાત્રી થઈ ત્યારે પેલા મનુષ્યે એક સીસોટી વગાડી. તરત જ મ્હોંપર કાળાં કપડાં વિંટાળેલાં કેટલાંક મનુષ્યો ઔરડીમાં દાખલ થયાં. આરણું બંધ થયું. ઉષા મેજ પાસે ઉભી હતી. તેણે વિના વિલંબે મેજપરનો દીપક ઉચકીને ભૂમિ પર પટક્યો. તરત જ ઔરડીમાં અંધકાર વ્યાપી ગયો. ઉષા ખુરસી ઉપાડીને પાછળની ખારી પાસે ગઈ અને ત્યાંથી તે ખુરસી નીચે ફેંકી. ‘ફૂડફૂડ’ કરતો અવાજ સાંભળતાંની સાથે ઉષાએ ખારી-એથી પડતું મૂક્યું એવી અદમાશોએ કદપના કરી. તેઓ ખારી તરફ દોડ્યા. લાગ સાધીને ઉષા ધીમે પગલે ખારી પાસેથી દાર મુઘી આવી પહોંચી અને ઔરડીનું દાર ઉધાડીને ત્યાંથી ચાલતી થઈ. ખારી પાસે ઉભેલા અદમાશો થોડીવાર ત્યાંજ ઉભા રહ્યા અને નીચે પડેલી ઉષા શું લિલચાલ કરે છે તે જોવા લાગ્યા. એટલામાં એક અદમાશે પોતાના ખિરસામાંથી દિવાસળીની પેટી કાઢીને તે સળગાવી. તરત જ જે માણસ ઔરડીમાં સૌની પાછળ દાખલ થયો હતો અને જેણે દાર બંધ કર્યું હતું તેની નજર દાર ભણી ગઈ. તે તરત જ બોલી ઉઠ્યો: “અરે, ખારીમાંથી શું તમારું કપાળ જૂઓ છો? તે છોકરી આરણું ઉધાડીને નહાસી ગઈ!”

સર્વ અદમાશો દાર ભણી જોવા લાગ્યા. ખરેખર ઔરડીનાં દાર ખુલાં જ હતાં. તેઓ બધા એકદમ ઔરડીમાંથી નીચે આવ્યા. પરંતુ ઉષા ક્યારેતીએ નહાસી ગઈ હતી. એક તરુણ યુવતી હાથતાળી દબને

પલાયન કરી ગઈ એ જાણીને તેઓ અધા શરમાયા. કૃષ્ણકાન્તના મનની શી સ્થિતિ થઈ હશે તેની કલ્પના વાચક સહજમાં કરી શકશે.

પ્રકરણ ૨ જી.

નવીન કારસ્થાન.

ઉષા ગુપ્ત થવાથી બુદ્ધિપ્રસાદની ખાત્રી થઈ ગઈ હતી કે પોતાના શેઠના શત્રુઓએ જ તેને પોતાની જાળમાં સપડાવી હોવી જોઈએ. પોલીસને ખબર આપવાથી કંઈ પણ વળવાનું નથી એ વાત પણ તે સારી રીતે જાણતો હતો. ઉષાને અદમાશોએ કેવાં રીતે ફસાવી હશે, તે વિષે તેણે ઘણો વિચાર કર્યો. પરંતુ તે તેનો ભેદ કળી શક્યો નહિ. કારણકે આજે કોઈ પણ અજાણ્યું માણસ બંગલામાં આવ્યું નહોતું. તેમ જ કોઈનો 'ટેલિફોન' કે પત્ર પણ આવ્યો નહોતો. એટલામાં વળી મનમાં કંઈક વિચાર આવતાં બુદ્ધિપ્રસાદ ઉષાના દિવાનખાનામાં આવ્યો ગયો. ત્યાં જઈને ઉષાનાં કબાટ, પલંગ વગેરે સર્વ તેણે આરિકીથી તપાસ્યાં. તેની કલ્પના એવી હતી કે કદાચ પોતાનાથી ગુપ્તરીતે ઉષાપર કોઈનો પત્ર આવ્યો હોવો જોઈએ. પરંતુ ત્યાંથી એક પણ પત્ર તેના હાથમાં આવ્યો નહિ. બુદ્ધિપ્રસાદ નિરાશ થઈને દિવાનખાનામાંથી ચાલ્યા જવાની તૈયારી કરતો હતો એવામાં મેજ પાસેની એક ખુરસીપર ઉષાનું એક પોતકું પડેલું તેના જોવામાં આવ્યું. બુદ્ધિપ્રસાદે ખુરસીપરથી તે પોતકું ઉઠાડ્યું તો અને તેનાં ગળવાં તપાસ્યાં તો તેમાંથી એક પત્ર તેને મળી આવ્યો. તરત જ દીપક પાસે જઈને તેણે તે પત્ર વાંચ્યો એટલે અધો ભેદ તે કળી ગયો. હવે તેને કંઈક આશા આવી. તે લીલા બેઠી હતી તે દિવાનખાનામાં ગયો તો તે પણ નિરાશ વદને એક

પુરસીપર બેડી હતી. બુદ્ધિપ્રસાદે કપ્પાટમાંથી એક ‘રિવોલ્વર’ કાઢી અને તે મેજ પર મૂકીને લીલાને સંબોધીને બોલ્યો: “લીલા! આમ નિરાશ ન થા. હું કહું તે ધ્યાનપૂર્વક સાંભળ. હું ખૂબ જ બુદ્ધિમંત્ર છું. હું આવું ત્યાં સુધીમાં ગમે તે માણસ આવે તો પણ દાર ઉધાડીશ નહિ. જો કોઈ બળાત્કારે દાર ઉધાડીને અંદર આવવાનો પ્રયત્ન કરે તો કંઈ પણ લાંબી ટૂંકી પંચાતમાં ન પડતાં આ ‘રિવોલ્વર’થી તેના પ્રાણ હરજો.”

“અરે પ્રભુ!” લીલા ભયભીત સ્વરે બોલી! “બુદ્ધિપ્રસાદ! મહેને ભય લાગે છે.”

“એમ ભય પામવાથી શું વળવાનું છે? આખર અને પ્રાણ એ બન્નેનું સંરક્ષણ કરવું હોય તો અત્યારે ધૈર્ય ધર. જો હું એક કલાકમાં ઘેર પાછો ન ફરું તો ‘ટેલિફોન’ કરીને પોલીસને શખર આપજો અને સઘળી હકીકત જો કોઈ પોલીસ અમલદાર આવે તેને નિવેદન કરજો.”

આટલું બોલીને લીલા પ્રત્યુત્તરની રાહ જોયા વગર બુદ્ધિપ્રસાદ ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો. મેજ પર પડેલી ‘રિવોલ્વર’ પ્રત્યે ભયપૂર્ણ દષ્ટિ ફેંકતી બિચારી લીલા પુરસી પર જ બેસી રહી. તે સ્વમત વિચારવા લાગી: “મહારી માતાનો સખકર આશ્રમ ત્યજીને, ખૂન, ચોરી અને અત્યાચારોના ગૃહરૂપ આ મુંબઈશહેરમાં હું ન આવી હોત તો કેવું સાઈ!” એટલામાં લીલાનો હાથ ‘રિવોલ્વર’ની નળી સાથે અથડાયો. તરત જ તેનું શરીર ભયથી કંપી ઉઠ્યું. પુરસીપરથી ઉઠીને પાણી પીવા જવા જેટલી પણ શક્તિ અત્યારે લીલાના શરીરમાં નહોતી. વિચારમગ્ન અવસ્થામાં લીલા પુરસીપર બેસી રહી.

આ તરફ બુદ્ધિપ્રસાદ બંગલાના દાર પાસે આવ્યો. તેણે એક-

વાર ચોમેર દષ્ટિપાત કર્યો. સામેના રસ્તાપરના એક વૃક્ષ પાસે ઉભી રહેલી વ્યક્તિ વૃક્ષની ઓથે છૂપાઈ ગઇ. પરંતુ યુદ્ધિપ્રસાદનું લક્ષ્ય તેને તરફ હતું જ નહિ. એટલામાં એક ભાડૂતી ગાડી યુદ્ધિપ્રસાદના જોવામાં આવી. કદાચ આ ગાડી શત્રુઓની પણ કેમ ન હોય, એવી બેને સંકા થઈ. તરત જ તે બંગલામાં પાછો આવ્યો ગયો અને ગાડી-ખાના તરફ જવા લાગ્યો.

પેલા વૃક્ષની ઓથે છૂપાઈ રહેલો માણસ સોનેરી ટોળીનો બદ-માશ જ હતો. યુદ્ધિપ્રસાદની હિલચાલ પર સખ્ત દેખરેખ રાખવા સાથે કૃષ્ણકાન્તે ત્યાં રહેવાની તેને આજ્ઞા કરી હતી. બંગલાના દરવાજા પાસે આવીને યુદ્ધિપ્રસાદ અંદર કેમ ચાલ્યો ગયો હશે, તેનું કારણ તે સહમજી શક્યો નહિ. અલ્પ સમયમાં જ બંગલામાંથી એક મોટર ‘ભોં ભોં’ કરતી ઝપાટાબંધ ચાલી જતી તેના જોવામાં આવી યુદ્ધિ-પ્રસાદ કંઈ કાર્ય પ્રસંગે બહાર ગયો હોવો જોઈએ એવું તેણે અનુમાન કર્યું. અને જો થોડા જ સમયમાં તે પાછો ન ફરે તો કૃષ્ણકાન્તને તે બાબતની ખબર આપવાનો પણ તેણે પોતાના મનમાં નિશ્ચય કર્યો.

મોટર ઝપાટાબંધ દોડવા લાગી. રસ્તાપરના પોલિસ સિપાઈઓ મોટર હાંકનારને વેગ ધીમે પાડવાની વારંવાર સૂચના કર્યા જતા હતા. પરંતુ યુદ્ધિપ્રસાદ તેને મોટર ઝડપથી હાંકવાનું જ કહ્યાં કરતો હતો.

અલ્પસમયમાં જ મોટર નં. ૭૮ વાળા મકાન પાસે આવીને ઉભી રહી. તરત જ યુદ્ધિપ્રસાદ મોટરમાંથી નીચે ઉતર્યો અને નોકરને હિદ્દેશીને બોલ્યા: “દશ મિનિટ સુધી મ્હારી રાહ જોતો અહિં ઉભો રહે. જો હું એટલા સમયમાં પાછો ન ફરું તે ત્હારી ‘રિવોલ્વર’ના બે બહાર કરજો એટલે પોલિસ અહિં આવી પહોંચશે. હું બંગલામાં ગયો છું, અને દરેક ફટકો થયો છે, એવી તેને ખબર આપજો. પણ

જેનાસર આવી પહોંચ્યું તો પોલિસને બોલાવવાની ધાંધલ કરવાની જરૂર નથી. કારણ કે પોલિસને બોલાવવાથી ઉત્તરું વધારે ગરબડ અચી રહેવાનો સંભવ છે. ”

‘ ઠીક સાહેબ, ’ કહીને નોકરે મોટરને ફેરવીને એક બાજુએ સ્થળ જમને ઉભી રાખી.

બુદ્ધિપ્રસાદ તે બંગલામાં પ્રવેશ કરવા જતો હતો એવામાં ઉષાએ પોતાના સામી દોડતી આવતી તેણે જોયું. તેણે તરત જ તેને ઓળખી લીધી અને તેનો હાથ પકડ્યો. ઉષાએ તેનો હાથ જોસથી છોડાવી નાખ્યો. બુદ્ધિપ્રસાદ બે ચાર ડગલાં પાછો હટી ગયો. ઉષાના શરીરમાં આટલું બધું બળ હશે એવી તેની કલ્પના સુઠ્યાં નહોતી.

“ ઉષા ખેન ! હું બુદ્ધિપ્રસાદ છું. ” ઉષાની નજીકમાં આવીને બુદ્ધિપ્રસાદ ધીમેથી બોલ્યો. ઉષાએ બુદ્ધિપ્રસાદને ઓળખ્યો. તરત જ તેનો હાથ પકડીને તે તેની સાથે બહાર આવી. બન્ને જણાં મોટર પાસે સત્તર આવી પહોંચ્યાં. ઉષા મોટરમાં ચઢી બેઠી એટલે બુદ્ધિપ્રસાદ પણ તેની પાસે આવીને બેઠો. અને ‘ ચલાવ જલદી ’ એટલા શબ્દો બોલ્યો કે મોટર ઝપાટાબંધ દોડવા લાગી.

બુદ્ધિપ્રસાદે ઉષા પ્રત્યે દષ્ટિપાત કરીને દીર્ઘ નિઃશ્વાસ મૂક્યો. ઉષાએ નીચું જોયું. બુદ્ધિપ્રસાદે તેને સહજ પણ હપકો આપ્યો નહિ. શત્રુના સપાટામાંથી પોતે તેને છોડાવી શક્યો તે બદલ પોતાના મનમાં તે ઈશ્વરનો ઉપકાર માનવા લાગ્યો. આવો અનુભવ મળવાથી હવે ઉષા કદિ પણ શત્રુઓની બળમમાં ફસાઈ પડશે નહિ એવી બુદ્ધિપ્રસાદની ખાત્રી થઈ. પરંતુ આ સોનેરી ટોળીના સપાટામાંથી અત્યારસુધી કોઈ પણ મનુષ્ય છટકી શક્યું નહોતું તેમ જનાં પણ ઉષા શી રીતે નહાસી છૂટી હશે, એ બાબતમાં તે વિસ્મય પામ્યા વગર રહ્યો નહિ,

પરંતુ ઉપાનું મન પુનઃ સ્વસ્થ થતાં સુધી તેને તત્સંબંધી કંઈ પણ પૂછપરછ નહિ કરવાનો બુદ્ધિપ્રસાદે દૃઢ નિશ્ચય કર્યો.

થોડી વાર રહીને ઉષા પોતાની મેળે જ બોલવા લાગીઃ
 “બુદ્ધિપ્રસાદ, તમે અણીના વખતે આવી પહોંચ્યા એ હીક જ થયું.
 નહિતર આજે મ્હારો છૂટકારો થઈ શકત નહિ. હું અહિંયાં હતી
 એવી ખબર તમને શાથી પડી ?”

“તમારા પોલકાના ખિસ્સામાં એક ચિઠ્ઠી મળી આવી હતી.
 મ્હેં તે વાંચી છે.”

“કેવા ભયંકર લોકો !” ઉષા પોતાને જ ઉદ્દેશીને બોલીઃ

“અહિં. તેડી લાવીને તમને તેઓએ શું કર્યું ?” બુદ્ધિપ્રસાદે
 પુનઃ વાત ઉપાડી.

“બુદ્ધિપ્રસાદ !” ઉષા બોલવા લાગીઃ “અહિં આવતાંની
 સાથે જ એક મનુષ્ય સાથે મ્હારો મેળાપ થયો. તે મ્હારો પિતા હોય
 એવો ઢાંગ કરીને મ્હને ભેટયો. પરંતુ તે મ્હારો પિતા નથી એવું હું
 તરત જ સ્હમજી ગઈ હતી. જો કે પિતામાં વાત્સલ્યનો જે ગુણ હોવો
 જોઈએ તે બતાવવા માટે કૃત્રિમ એનચાળા કરવામાં તેણે બાકી રાખી
 નહોતી. પરંતુ તે કોઈ બદમાશ હતો એટલું હું તરત જ સ્હમજી ચૂકી
 હતી. દિનકરે મ્હારા પિતાના સ્વરૂપનું વર્ણન કર્યું હતું તે કરતાં તેનું
 સ્વરૂપ ભિન્ન પ્રકારનું હતું એ જોઈને મ્હારો સંશય વધુ દૃઢ થયો
 હતો.” આટલું બોલતાં બોલતાં ઉષાનું હૈયું ભરાઈ આવ્યું. ડૂસકાં
 ભરતાં ભરતાં તેણે પોતાનું માથું બુદ્ધિપ્રસાદના ખભા પર નાખી
 દીધું અને ગદગદ કંઠે બોલીઃ “બુદ્ધિપ્રસાદ, તમારી અને દિનકરની
 સૂચનાની અવગણના કરીને મ્હેં તમારા બંનેનો મ્હોટો અપરાધ કર્યો
 છે. આ વખતે મ્હને ક્ષમા આપો. પુનઃ આવી મૂર્ખતા હું કદાપિ
 નહિ કરું.”

ઉપાની પીઠ પર હાથ ફેરવતો અને તેને આશ્વાસન આપતો બુદ્ધિપ્રસાદ બોલ્યો: “ ઉપા બહેન ! થઈ ગયું તે થઈ ગયું. હવે તે બદલ વ્યર્થ શોક કરવાની જરૂર નથી. ઉપદેશ કરતાં અનુભવથી જ મનુષ્ય હૃદય વધારે દૃઢ થઈ શકે છે. જે કે હું તમારા પિતાશ્રીને નોકર છું તો પણ તેમણે મહાર્જી બાલ્યાવસ્થાથી જ પાઠશાળા પોષણ કર્યું છે. મહારા પર તેમને સંપૂર્ણ ભરોસો છે. તમે મહેને તમારો પોતાનો બન્ધુ જ રહ્યો. અત્યાર સુધીમાં તમારા પિતાશ્રીએ જે જે વ્યવસ્થા કરી છે અને તેમની આજ્ઞાનુસાર હું જે કંઈ પણ કરું છું તે બધું તમારાજ લગ્નને માટે થાય છે. તમને સંપૂર્ણ સુખ પ્રાપ્ત થાય એજ અમારો હેતુ છે. ”

“ હવેથી તમારી પરવાનગી વગર હું કોઈ પણ સ્થળે જઈશ નહિ. તમે જે કંઈ કરો છો તે મહારા શ્રેયની ખાતર જ કરો છો એ હું સમજું છું ? ”

“ હં. ઉપા બહેન ! તે બંગલામાં તમે ગયા ત્યારપછી ત્યાં શું થયું હતું ! ” બુદ્ધિપ્રસાદના મનમાં બદમાશોની હકીકત જાણવાની આતુરતા હજી શમી ગઈ નહોતી.

બંગલામાંથી બહાર નીકળ્યા પછી જે કંઈ બનવા પામ્યું હતું ? તે સર્વ હકીકત ઉપાએ બુદ્ધિપ્રસાદને સંક્ષિપ્તમાં કહી સંભળાવી અને બોલી: “ બુદ્ધિપ્રસાદ ! માત્ર એક જ દિવસના અનુભવથી મહારામાં ઘણું રિથત્યંતર થઈ ગયું છે, મહારી ચંચળતા અને અહ્વગતિ નષ્ટ થયાં છે. હવે હું દરેક વાતમાં ઊંડો વિચાર કરતાં શીખી છું. મહારી બાલ્યાવસ્થાના ભાવો હવે અદૃશ્ય થયા છે અને મહારી આંખો ઊઘડી છે એમ મહેને લાગવા માંડ્યું છે. હવેથી કદિ પણ આવું અવિચારી કૃત્ય પુનઃ મહારા હાથે થવા પામશે જ નહિ. ”

“એમ કરશે તો તમે સુખી થશે અને અમારો પરિશ્રમ પણ સફળ નિવડશે. વારૂ. પણ આ વાત ગુપ્ત રાખવાની છે. દીલાને સુધ્ધાં તે જણાવશે નહિ. તમારું વર્તન પૂર્વનાં જેવાં જ રાખજો અને તેમાં સહજ પણ ફેર ન પડે તેની સંભાળ રાખજો.”

ઉષા અને યુદ્ધિપ્રસાદ વચ્ચે આ પ્રમાણે સંવાદ ચાલી રહ્યો હતો એટલામાં મોટર બંગલા પાસે આવીને ઉભી રહી. ઉષા અને યુદ્ધિપ્રસાદ તરત જ નીચે ઉતર્યા અને દિવાનખાનામાં ચાલ્યા ગયાં. ત્યાં દીલા એક ખુરસી પર બેસી રહેલી તેમના જેવામાં આવી. ‘રિવોલ્વર’ પણ મેજરપર જ હતી. યુદ્ધિપ્રસાદે તે કપાટમાં મૂકી અને ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો.

ઉષાને આવી પહોંચેલી જોતાંની સાથે જ દીલા ખુરશીપરથી ઉઠીને ઉષાને ગળે વળગી પડી અને તેને એક પછી એક પ્રશ્નો પૂછવા લાગી. ઉષાએ જેમ તેમ કરીને તેનું મન શાન્ત કર્યું.

આ બાજુ ઉષા છટકી જવાથી બદમાશો નિરાશ થઇ ગયા હતા. કૃષ્ણકાન્ત તરત જ માયાના મકાને જવા નીકળ્યો. માયા પણ કૃષ્ણકાન્તની રાહ જોતી બેઠી હતી. કૃષ્ણકાન્ત અલ્પસમયમાં જ માયાના ઘેર આવી પહોંચ્યો. તેની ભયંકર મુખમુદ્રા જોઈને માયાએ ખીતાં ખીતાં પૂછ્યું, “કેમ શું થયું ?”

માયાના પ્રશ્નનો કૃષ્ણકાન્તે ઉત્તર જ આપ્યો નહિ. દિવાનખાનાનાં દ્વાર બંધ કરીને આમતેમ ફરવા લાગ્યો. માયા તેના તરફ આશ્ચર્યપૂર્ણ દષ્ટિ ફેંકી રહી હતી. કોઈ નવીન પકડી આણેલા વ્યાઘ્રના જેવી જ કૃષ્ણકાન્તની મુખમુદ્રા અત્યારે ભયંકર ભાસતી હતી. થોડીવાર પછી માયા પુનઃ બોલી: “ઉષા છટકી ગઈ છે કે શું ?”

“હા,” કૃષ્ણકાન્ત ધીમે રહીને બબડ્યો. ત્યારબાદ તે માયા

પાસે આવીને ઉભો રહ્યો અને બોલ્યો: !” એટલી નાની છોકરી અમારા પંજામાંથી છટકી ગઈ ! તેના બાપ કરતાં પણ તેનામાં ધૈર્ય અને સમયસૂચકતા એ બે ગુણો વધારે પ્રમાણમાં ખીલેલા છે. પોતે શત્રુઓની જળમાં ફસાઈ પડી છે એમ જાણવા છતાં પણ તે બિચકુલ ગભરાયલી જણાતી નહોતી. તેની શાન્ત મુખ મુદ્રાએ જ મહને ભૂલથાપ ખવડાવી છે. અરોઅર અણીના વખતે તેણે એવી તો યુક્તિ રચી કે અમે બધા ફસાયા. અને તે છટકી જવા પામી. ઉષા નહાસી ગઈ એવું સાંભળતાની સાથે જ હું તેની પાછળ દોડ્યો. બહાર જઈને જોઉં છું તો બુદ્ધિપ્રસાદ મોટર સાથે આવીને ઉભો હતો. તે તેને મોટરમાં બેસાડીને લઈ ગયો. આ છોકરીના અંગમાં કમળાનું તેજસ્વી રક્ત ખેલી રહ્યું છે. બુદ્ધિપ્રસાદ માટે મહને આજ દિન સુધી બિચકુલ સિન્તા જ નહોતી. પરંતુ તે પણ કારસ્થાની હોય એમ જણાય છે. હવેથી તેના પર પણ સખ્ત દેખરેખ રાખવી પડશે. લક્ષ્મીપ્રસાદ પોતાની બધી સંપત્તિ ક્યાં છૂપાવી છે, એ વાતની ઉપાને કદાચ ખબર નહિ હોય. પરંતુ બુદ્ધિપ્રસાદને તો હોવી જ જોઈએ. લક્ષ્મીપ્રસાદના અંગલા સામેનું એક ધર અમે લાડે રાખી લીધું છે. તે ધર બે માળનું છે. બન્ને માળમાં દુર્ગિન રાખવાથી ઉષા અને બુદ્ધિપ્રસાદની હિલચાલ પર સખ્ત દેખરેખ રાખી શકાશે. ”

અલ્પ સમય પછી કૃષ્ણકાન્ત પુનઃ બોલવા લાગ્યો: “ એવો સરસ લાગ હાથમાં આવ્યો હતો કે વાત જ કરવાની નહિ. પરંતુ તે લક્ષ્મીપ્રસાદની છોકરી છે એટલું જ મહારે સ્મરણમાં રાખવું જોઈતું હતું. જો મહે એમ કંઈ હોત તો હાથમાં આવેલી બાજી આમ બગડવા પામત નહિ. પરંતુ નિરાશ થવાથી કંઈ વળે તેમ નથી. માયા ! હવે બધી બાજી તારા હાથમાં છે. તું તેને વારંવાર મળવા જા.

પરંતુ સંપૂર્ણ સાવધાનતા રાખજો. કારણકે હવે તેને પ્રત્યેક મનુષ્યપર સંશય આવ્યા વગર રહેનાર નથી. માયા ! કેમ કંઈ બોલતી નથી ? ત્યારા મનમાં શી વિચાર પરંપરા ચાલી રહી છે ? ”

“ કંઈ નહિ. મ્હને એક નવીન કલ્પના ઉદ્ભવી છે. “ માયા ગંભીર સ્વરે બોલી : “ જુઓ, હું એક ઉપાય ખતાવું. ‘ જે ઠેકાણે પેટી દાટવામાં આવી છે તે ગુપ્ત સ્થળ શત્રુઓ જાણી ગયા છે માટે ત્યાંથી કાઢી લઇને બીજે સ્થળે છૂપાવજો. ” એવી મતલબનો ઉપા પર એક પત્ર લખીએ તો ? ”

“ એમ કરવાથી શો ફાયદો ? ” કૃષ્ણકાન્ત બોલ્યો.

“ તેમ થશે તો ઉપા તરત જ તે પત્ર બુદ્ધિપ્રસાદને વંચાવશે. અને બુદ્ધિપ્રસાદ જો તે પેટી ખસેડવાની કંઈ હિલચાલ કરશે તો તે દુર્ગિનની સહાયથી આપણો માણસ જોઈ શકશે. પુનઃ આગળ કેમ કરવું તેનો વિચાર આપણે કરશું. ”

“ હું ? ” કૃષ્ણકાન્ત સ્મિત કરતો બોલ્યો : “ બુદ્ધિપ્રસાદ એમ ફસાઈ પડે એવો નથી. તોપણ ત્યારી યુક્તિનો એક વાર ઉપયોગ કરી જોઈ. ‘ લાગ્યું તો તીર નહિંતર થોડું ’ તો છે જ. જો યુક્તિ પાર પડી તો ભેદ સહમજી શકાશે અને નહિ પાર પડે તો તેથી કંઈ નુકસાન થવાનું નથી. ”

ખરાખર મધ્યરાત્રિના સમયે કૃષ્ણકાન્ત માયાના ઘેરથી જવા લાગ્યો. રસ્તાપર આવતાંની સાથે તેણે ચોમેર દૃષ્ટિપાત કર્યો. દૂરથી તેણે એક પોલિસ સિપાઇને પોતાના હાથમાંની સોટી આમતેમ ફેરવતો જોયો. કૃષ્ણકાન્ત ત્યાંથી ઝપાટાબંધ ચાલવા લાગ્યો. માયાની સામેના બંગલાની દિવાલ એથે ઉભી રહીને એક વ્યક્તિ કૃષ્ણકાન્ત અને માયાની હિલચાલ પર દેખરેખ રાખતી હતી. કૃષ્ણકાન્તના

મયા પછી માયાના દિવાનખાનામાંનો દીપક જૂઝાઇ ગયો. પેલી વ્યક્તિ કૃષ્ણકાન્તની પાછળ ગઇ નહિ. તેમ કરવાનું તેને સુરક્ષિત લાગ્યું. નહિ હોય અગર અલારે તેને તેમ કરવાની જરૂર નહિ જણાઇ હોય.

ખીજે જ દિવસે, ઉપાના નામનું એક પત્ર આવ્યું. તે વાંચીને ઉપાએ બુદ્ધિપ્રસાદને બોલાવ્યો અને તે પત્ર તેના હાથમાં મૂક્યું. પત્ર વાંચી રહ્યા પછી બુદ્ધિપ્રસાદે કંઈ પણ બોલ્યા વગર ઉપા સામું જોઇ સ્મિત કર્યું.

ઉપા પણ સ્મિત કરતી બોલી: “ બુદ્ધિપ્રસાદ ! તમારાથી કોઈ પણ વાત ગુપ્ત નહિ રાખવાનું મહેં તમને જે વચન આપ્યું છે તે પાળ્યું કે નહિ ? ”

“ હા; બુદ્ધિપ્રસાદ બોલ્યો: “ જ્યાં સુધી આમ વચન પાળશે ત્યાં સુધી લેશ માત્ર પણ ભય રાખવાનું કારણ નથી. તમારા પિતાશ્રીએ તમને મારા સ્વાધીન કર્યા હોવાથી, મહારા પ્રાણના ભોગે પણ તમારું સંરક્ષણ કરવું એ મહારો ધર્મ છે. ગઇ કાલે તેવો જ પ્રસંગ બન્યો હતો. સારું થયું કે ઇશ્વરકૃપાથી તમે તે બદમાશોના સપાટામાંથી છટકી શક્યાં. પરંતુ હવે પુનઃ તેમના સપાટામાં સપડાયાં તો છટકી શકવાની આશા જ રાખશે નહિ. ”

“ હવે એવો પ્રસંગ હું આવવા જ નહિ દઉં. ” થોડીવાર શાન્ત રહ્યા પછી ઉપા પુનઃ બોલવા લાગી: “ બુદ્ધિપ્રસાદ ! મહારે તમને એક વાત પૂછવી છે. તમે તેનો સરળ અને સ્પષ્ટ ઉત્તર આપશે કે ? ”

“ શી વાત પૂછવા ઇચ્છો છો ? ”

“ બુદ્ધિપ્રસાદ ! પિતાશ્રી હયાત છે કે ? ”

બુદ્ધિપ્રસાદ ઉપા પ્રત્યે તાકી રહ્યો. થોડીવાર પછી ગંભીર વદને તે બોલ્યો: “ બહેન ! તત્સંબંધી હાલ એક શબ્દ સરખો પણ નહિ ઉચ્ચારવાનો મહારો દૃઢ નિશ્ચય છે. ”

આ ઉત્તર સાંભળીને હિષા મ્હોટેથી હસવા લાગી. તે જોઈને શુદ્ધિપ્રસાદ બોલ્યો: “ તમને શાથી હસવું આવે છે ? ”

“ કંઈ નહિ. ” હિષા બોલી: “ મહારા પ્રશ્નનો ઉત્તર તમારી પાસેથી મળી ચૂક્યો ! મહારા પિતાશ્રી હયાત છે એવી હવે મહારી ખાત્રી થઈ છે. કારણ કે જો તે હયાત ન હોય તો તે વાત ગુપ્ત રાખવા માટે તમે આટલી બધી ચિન્તા શા સાર રાખો ? ગઈ કાલના પ્રસંગ પરથી, આ બધી ખટપટ ચાલી રહી છે તે માત્ર પિતાશ્રીની સંપત્તિને લીધે જ છે એવી મહારી પ્રતીતિ થઈ છે. મ્હને લક્ષ્મી પ્રત્યે બિલકુલ મોહ નથી. ચોરી, ખૂન અને એવા અનેક અત્યાચારોને જન્મ આપનાર લક્ષ્મી જ છે. દ્રવ્યની લોલુપતાથી મ્હોટાં મ્હોટાં મહારાજ્યો પણ તલ્લવાર પકડીને લઈવા માટે તૈયાર થાય છે. ”

“ ખરી વાત છે. ” શુદ્ધિપ્રસાદ બોલવા લાગ્યો: લક્ષ્મી જ બધા અત્યાચારની ઉત્પાદક છે. પરંતુ તેનો યોગ્ય ઉપયોગ કરનાર પાસે જો તેનો સારો સંગ્રહ હોય તો તેને લીધે કેટલાંક સુકૃત્યો પણ થઈ શકે છે. વારૂ, પણ અત્યારે આપણે આ પત્ર સંબંધી કંઈક વિચાર કરીએ. મ્હને તો એમ જ લાગે છે કે તમને પ્રથમનો પત્ર લખનાર વ્યક્તિએ જ આ પત્ર પણ લખ્યો હોવો જોઈએ. કારણકે તમારા પિતાશ્રી આવું અવિચારી કાર્ય કદિ પણ કરે જ નહિ એવી મ્હને પ્રતીતિ છે. પોતાનું રહસ્ય શત્રુને જાણી જવા દે એવા ભોળા નથી. ”

“ મ્હને પણ એમ જ લાગે છે. અને જો પિતાશ્રી એમ જ કરવા ઇચ્છતા હોય, તો તે આ પત્ર તમારા પર જ લખે. કારણ કે હજી તેમણે મ્હને નજરે પણ જોઈ નથી તો પછી તેમની સંપત્તિ ક્યાં છે, એ વાતની મ્હને ખબર પણ ક્યાંથી હોય ? ”

“ત્યારે તમે એક કામ કરો !” બુદ્ધિપ્રસાદ બોલ્યો: “હાલા અને દિનકરને આ પત્ર બતાવો. અને તેમને એમ જણાવો કે આ પત્ર પરથી શું કરવું તેની મહેને કશી સહમજાણ પડતી નથી. તે સાથે એમ પણ કહેજો કે બુદ્ધિપ્રસાદને આ પત્ર વંચાવ્યો હતો પરંતુ તે પણ આ પત્ર વાંચીને મુંઝામ ગયા છે.”

“બહુ સારું. આપની સૂચના પ્રમાણેજ કરીશ.” ઉષા બોલી.

ત્યારપછી તે પત્રના સંબંધમાં વિવિધ પ્રકારના તર્કવિતર્ક કરતો બુદ્ધિપ્રસાદ ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો.

પ્રકરણ ૩ જી.

નવલખી પેટી.

મધ્ય રાત્રિના સમયે સોનેરી ટોળી (કૃષ્ણકાન્ત અને તેના અનુયાયીઓ)ની સભા તેમના નક્કી કરી રાખેલા ગુપ્ત સ્થળે ભરાઈ બદમાશોના મોં પર કાળાં કપડાં વિટાળેલાં હતાં. આજની સભા લક્ષ્મીપ્રસાદના કામનો નિર્ણય કરવા માટે જ બોલાવવામાં આવી હતી. સર્વ બદમાસો આવી ગયા પછી સભાનું કામકાજ શરૂ થયું. કૃષ્ણકાન્ત પ્રમુખસ્થાને બિરાજ્યો હતો. તે બોલ્યો: “લક્ષ્મીપ્રસાદના મુનિમ બુદ્ધિપ્રસાદને તમારામાંનો દોષ ઓળખે છે. કે ?”

“હા; હું તેને સારી રીતે ઓળખું છું. હજારો માણસની સંખ્યામાંથી હું તેને તરત જ ઓળખી શકું તેમ છું. કદાચ તેણે વેષાંતર કર્યું હોય તો પણ હું ભૂલ થાપ ખાઉં તેમ નથી,” એમ

બોલીને રમણિકે બુદ્ધિપ્રસાદના સ્વપ્નનું એવું તો તાદશ વર્ણન કર્યું કે સર્વ બદમાશોને એમ જ લાગ્યું કે બુદ્ધિપ્રસાદ તેમની દષ્ટિ સમક્ષ જ ન ઉભો હોય !

એ સાંભળીને કૃષ્ણકાન્ત બોલ્યો : “ રમણિક ત્હારું શિર સુવર્ણનું અનેકું હોત તો પણ તે ખરીદવા સારું હું ગમે તેટલી કિંમત આપત.”

“ તે સુવર્ણનું નથી ત્યારે જ હજી સુધી તેનું અસ્તિત્વ રહેવા પામ્યું છે. ” સ્મિત કરતાં રમણિક બોલ્યો.

“ વારૂ, તમારામાંના સર્વ કોઇ હશે બુદ્ધિપ્રસાદને ઓળખી શકશે જ એવી મ્હારી ખાત્રી છે. તેના વિષે વિશેષ હકીકત કોઈનાં જાણવામાં છે. ? ” કૃષ્ણકાન્ત બોલ્યો.

બુદ્ધિપ્રસાદના પૂર્વ ઇતિહાસ સંબંધી કોઈને વિશેષ માહિતી નહોતી દિનકર દ્વારા માત્ર જે થોડી ઘણી હકીકત સાંભળી હતી તે ઉપરથી કૃષ્ણકાન્ત બોલવા લાગ્યો : “ બુદ્ધિપ્રસાદનું મૂળ વતન મોરબીમાં છે. તેનાં માતા પીતા, ભાઈબહેન આદિ કોઇ પણ હયાત નથી. આશરે ચૌદ વર્ષ પહેલાં તેની સ્થિતિ ઘણી કઠંગી થઈ ગઇ હતી. લક્ષ્મીપ્રસાદ પણ ફરતો ફરતો મોરબીમાં જઇ ચઢ્યો હતો. અને તેની સાથે બુદ્ધિપ્રસાદનો મેળાપ થયો ત્યારથી તે લક્ષ્મીપ્રસાદ સાથે રહે છે. બુદ્ધિપ્રસાદ મિતભાષી, બુદ્ધિશાળી અને નિમકહલાલ છે. દ્રવ્યલોભથી તેનો આપણા પક્ષમાં લઇ ચકાય તેમ નથી. લક્ષ્મીપ્રસાદે જો તે પેટી તેને સ્વાધીન કરી હશે તો તેને જીવતો બાળા મૂકીશું તોપણ તે વાતની બાતમી આપણને બુદ્ધિપ્રસાદ પાસેથી મળી શકશે નહિ. ”

“ ત્યારે શું શિકાર છોડી દેવો ? ” બધા બદમાશો એકી સાથે બોલી ઉઠ્યા.

“ નહી, નહી; ” કૃષ્ણકાન્ત બોલ્યો: “ એમ પણ થઈ શકે તેમ નથી. પરંતુ આ કાર્ય ઉતાવળ કરવાથી પાર પડી શકે તેમ નથી. રાત્રિદિવસ પ્રયત્નશીલ રહીને યોગ્ય સમય પ્રાપ્ત થાય ત્યાં સુધી ધૈર્ય રાખવાની જરૂર છે. બીજો કોઈ ઉપાય જ નથી. બુદ્ધિપ્રસાદ ગમે તેવો કાર્યદક્ષ હશે તોપણ તે એક મનુષ્ય જ છે. કોઈ પણ સમયે તે ભૂલ કર્યા વગર રહેશે નહિ. ”

“બરાબર.” રમણિક બોલ્યો: “ તમારું કહેવું સત્ય છે. લક્ષ્મી-પ્રસાદના બંગલાની સામે આપણે જે ઘર ભાડે રાખ્યું છે તેના બીજા અને ત્રીજા માળપર દૂર્ગિન ગોઠવી દેવામાં આવ્યાં છે. બુદ્ધિ-પ્રસાદની હિલચાલપર બંને માણસો રાત્રિ દિવસ સખ્ત નજર રાખે છે. આ સિવાય બીજાં બે ત્રણ માણસોને તેના બંગલાની આસપાસ ફરતાં રાખવાં એવો મ્હારો વિચાર છે. ”

કૃષ્ણકાન્તે રમણિકના વિચાર પ્રત્યે સંમતિ દર્શાવી રમણિકે યોગ્ય વ્યવસ્થા પણ કરી નાંખી. ત્યારબાદ મંડળી બરખાસ્ત કરવામાં આવી.

કૃષ્ણકાન્તની મંડળીમાં કોઈ પણ માણસને તેનું નામ લઇને ઓળાવવાનો રિવાજ નહોતો. તેમના મ્હોંપર વિટાળેલા કાળાં કપડાં ઉપર નંબર ટાંકવામાં આવ્યા હતા. અને તે ઉપરથી જ તેઓ પરસ્પર ઓળખી શકતા હતા. અમે જે નામો આપેલાં છે તે માત્ર વાંચકોની સુગમતાની ખાતર જ આપેલાં છે. કૃષ્ણકાન્ત અને રમણિક સાધારણ અંગ્રેજી જાણતા હતા. મંડળીના અન્ય બદમાશોથી કોઈ વાત શ્રુત રાખવાની હોય ત્યારે તેઓ બંને અંગ્રેજીમાં વાતચિત્ કરતા. આથી કેટલાક બદમાશો અસંતુષ્ટ રહેતા અને એ બંનેનાં મ્હોં જોવા માટે નિરંતર લાગ શોધતા. પરંતુ અઘાપિ પર્યંત તેમની તે આશા સફળ થઈ શકી નહોતી.

ખીજે દિવસે રહવારે માયા ઉપાને મળવા ગઇ. તેણે તેનું આદરપૂર્વક સ્વાગત કર્યું. તેઓ બન્નેએ કેટલાક સમય સુધી વાતચિત કરી. પરંતુ જ્યારે ઉપાના મ્હોંએ અમુક બદમાશોએ તેને ફસાવી હતી, એ સંબંધી એક અક્ષર સુધાં તેણે સાંભળ્યો નહિ. ત્યારે પોતાના વિષે પણ ઉપાને સંશય આવ્યો હોવો જોઇએ એમ માયાને લાગ્યા વગર રહ્યું નહિ. ઉપા એક બોળા છોકરી નથી, પરંતુ ઘણી જ કાબેલ તરુણી છે, એવી તેની પ્રતિતિ થઇ. તેની સાથે સાવધાનતાથી વર્તવાનો માયાએ પોતાના મનમાં નિશ્ચય કર્યો. એટલામાં ઉપાએ પોતાના પોલકાના ગળવામાંથી પેલો પત્ર કાઢ્યો અને તે માયાના હાથમાં મૂક્યો. તે વાંચીને માયાની શકા દુર થઇ ગઇ. જો પોતાના પર વિશ્વાસ ન હોય તો ઉપા આવો પત્ર પોતાને બતાવે જ નહિ એમ તે પોતાના મનમાં માનવા લાગી. તે પત્ર તરફ એકીટશે જોઇ રહેલી માયા ઉપાને સંબોધાને બોલી: “ઉપા, તારા પિતા જીવે છે ખરું?”

“પણ મ્હને હજી તે બાબતમાં ચોક્કસ વિશ્વાસ ઉત્પન્ન થતો નથી.” નિરાશ વદને ઉપા બોલી.

“કેમ વાર; આ પત્રપરથી તારા પિતા હયાત છે એવી તારી ખાત્રી નથી થતી?”

“ખિન્નકુલ નહિ; કારણ કે પત્રમાં લખ્યા પ્રમાણેની ગુપ્ત સંપત્તિ શોધવા માટે મ્હે બહુ બહુ પ્રયત્નો કર્યા. કબાટ, પેટીઓ અને બોયર વગેરે સર્વ સ્થળે તપાસ કરવાથી પણ એક કેડી સુધાં મ્હને મળી શકી નથી. જો આટલી બધી સંપત્તિ મ્હારા હાથમાં આવી જાય તો—”

“તો શું?” માયા વચ્ચે જ બોલી ઉઠી: “તું આટલી બધી સંપત્તિ શું કરીશ?”

“ બધી સંપત્તિ હું એક બેન્કમાં જમા કરાવીશ અને મહારા પિતાનું સંકટ દૂર કરવામાં તેનો વ્યય કરીશ. પરંતુ તે મહારા હાથમાં આવે એટલા માટે મહારે શું કરવું તેની મને કંઈ જ સહમતી પડતી નથી. ” આટલું બોલતાં બોલતાં ઉષાની આંખોમાં ઝળઝળાં બરાઈ આવ્યાં. તે બોલવા લાગી: “ માયામાશી ! ઘરમાં હજારો રૂપિયાની નોટો છે પણ તે મહારે શા ઉપયોગની ? એક ઠોડી સુધાં પણ મને તેમાંથી થોડી જ મળનાર છે ? તે સંપત્તિ બધી મહારા સ્વાધીન નથી. વળી હું એ બધી મિલકતની હક્કદાર માલિક છું એવું સાબીત કરવા માટે મહારી પાસે કંઈ પૂરાવો પણ નથી. પિતાશ્રીએ ‘ વિલ ’ કર્યું નથી કે જેથી હું તેની ઔરસ કન્યા છું, એવું પણ સાબીત કરી શકું. પિતાશ્રી પ્રત્યક્ષ હાજર હોય તો જ હું તેમની હક્કદાર પુત્રી છું એવું સાબીત થઈ શકે. ”

ઉષાનું આ સંભાષણ સાંભળીને તે લક્ષ્મીપ્રસાદની જ પુત્રી છે કે સોનેરી ટોળીની આંખમાં ધૂળ નાખવાના ઉદ્દેશથી, ખરી કન્યાને છૂપાવીને આ કોઈ અનાથ છોકરીને અહિં રાખવામાં આવેલ છે, એવી શંકા માયાના મનમાં ઉદ્ભવી. ગમે તેમ કરીને પણ ઉષાને પોતાના કબજામાં લેવાનો તેણે નિશ્ચય કર્યો. જો તે લક્ષ્મીપ્રસાદની જ પુત્રી હશે તો પોતાની પુત્રીને છોડાવવાનો પ્રયત્ન લક્ષ્મીપ્રસાદ કરશે જ. અને જો તેમ નહિ હોય તો આ છોકરી પોતાના કારસ્થાનમાં ઉપયોગી થઈ પડશે એવો નિશ્ચય માયાએ પોતાના મનમાં કર્યો. તે બોલી: “ ઉષા ! ત્યારે ભવિષ્યમાં તારું શું થશે ? અન્નવસ્ત્ર માટે તો પૂત્તી વ્યવસ્થા જોઈશે જ ને ? ”

“ મહારા પિતાશ્રીએ બુદ્ધિપ્રસાદના નામપર દશ બાર હજાર રૂપિયાની રકમ બેન્કમાં જમા કરાવી હોવાથી હાલ તો ચિન્તા રાખવા જેવું નથી. ભવિષ્યમાં વળી ઈશ્વર જેવો ઘણી છે. ”

“એવું શું બોલે છે, ઉષા!” લીલા બોલવા લાગી: “મહારી માતાનો આશ્રમ તહારો જ છે. આપણે બન્ને ત્યાં જઈને રહીશું. મહારી માતા તહારા પ્રત્યે પણ મહારા જેટલો જ પ્રેમ ધરાવે છે એ તો તું પણ ક્યાં નથી જાણતી?”

દિવાનખાનામાં આ પ્રમાણે સંવાદ ચાલી રહ્યો હતો એવામાં નિત્ય નિયમ પ્રમાણે દિનકર ત્યાં આવી પહોંચ્યો. હમણાં ઉષાનો દિનકર પ્રત્યેનો પ્રેમ દિનપ્રતિદિન વૃદ્ધિગત થતો જતો હતો. તેમ થવાનાં બે કારણો હતાં. એક તો તે પોતાના પિતાનો સ્નેહી હતો અને યુદ્ધિપ્રસાદનો પણ તેના ઉપર વિશ્વાસ હતો. બીજું કારણ એ હતું કે તેના વિષે ઉષાના અંતરમાં પ્રેમભાવના જન્યત થઈ હતી.

આજે દિનકર પોતાની સાથે એક પેટી લાવ્યો હતો. તે પેટીમાં પુસ્તક હતાં. તેણે તે પેટી ઉષાને ભેટ કરી. ઉષાએ સિમન કરતાં કરતાં આદરપૂર્વક તેનો સ્વીકાર કર્યો. માયા નજીકમાં જ બેઠી હતી. તે પોતાના મનમાં જ બબડવા લાગી: “આ શું? આ લુચ્ચા ખાત-મીઠારનું મન ઉષામાં આટલું બધું તે શું ગુંથાઈ ગયું છે કે તે મહારા તરફ લક્ષ્ય પણ આપતો નથી. આ છોકરી પણ તેને આટલી બધી છૂટ શાથી લેવા દેતી હશે? આ લિખારી જેમ તેમ નોકરી કરીને પેટપૂરતું કમાય છે. આવી લક્ષ્યાધિપતિની કન્યાપર પ્રેમ રાખવાથી તેને શો લાભ થવાનો છે?”

દિનકરના અંતરમાં પણ વારંવાર આ જ પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થતો હતો. “હું ગરીબ સ્થિતિનો માણુમ છું. મહારા જેવા નિર્ધન તરુણ સાથે ઉષા લગ્ન અન્વિધથી જોડાશે કે?”

આ તરફ લક્ષ્મીપ્રસાદ શેકના બંગલા સામે કૃષ્ણકાન્તે લાડે રાખેલા ઘરમાં દૂર્મિનથી યુદ્ધિપ્રસાદની દિલચાત્રપર નજર રાખનાર મનુષ્યે દિનકરના હાથમાં એક પેટી દીધી કે તરત જ તેનું મન

અસ્વસ્થ થયું. તે પેટી તરફ છે લક્ષ્યપૂર્વક તાકીને જોવા લાગ્યો. પરંતુ તે પેટી પુખ્તથી ભરેલી હતી એમ જાણવામાં આવતાંની સાથે જ તે હસી પડ્યો અને મનમાં જ બોલવા લાગ્યો: “ હું કેવો મૂર્ખ ! ગમે તેવી પણ પેટી જોડે હું કે તરત જ મૃતને પેલી પેટીના જ ભણકારા લાગે છે. ” તરત જ તેણે દૂર્જિન નીચે મૂક્યું. વિશ્રાન્તિ લેવા સાથે તેણે ખિસ્સામાંથી સિગાર કાઢીને સળગાવી અને ધૂમ્રપાનના ગોટેગોટા કાઢવા લાગ્યો.

વાચક, લક્ષ્મીપ્રસાદે પોતાની મિલકત એક પેટીમાં ભરી હતી તે વાત બદમાશો સારી રીતે જાણતા હતા. તેઓ તેને નવલખી પેટી કહેતા હતા. અને તે પ્રાપ્ત કરવા માટે જ તેઓ આટલી બધી ખટપટ કરી રહ્યા હતા. દિનકરે ઉષા સાથે કેટલીકવાર સુધી વાતચિત્ત કરી. પરંતુ માયા હાજર હોવાથી તે સમયની વાતચિત્તમાં કંઈ ખાસ મહત્ત્વ નહોતું. ઉષાએ પણ આ સમયે કોઈ ખાસ વિષય સંબંધી વાતચિત્ત કરી નહિ. થોડા સમય પછી દિનકર ઉષાની રજા લઇને પોતાને ઘેર ગયો. માયા પણ તરત જ ત્યાંથી ચાલતી થઇ.

ત્યારબાદ યુદ્ધિપ્રસાદ ધીમે પગલે ઉષાના દિવાનખાનામાં આવ્યો. સામેના મકાનમાં એ દૂર્જિને તેણે દિવાનખાનામાં ઉભાં ઉભાં જોયાં. તેણે ઉષાને સ્વસ્થપણે એસવાનો નેત્રસંકેત કર્યો. તે એક ખુણા પાસે ગયો અને તેણે દિવાનખાનામાં પાથરેલી જાજમનો છેડો ઉઘો કર્યો. તરત જ તેણે જમીનપરનું એક પાટીડું ઉઘું કર્યું અને તેમાંથી એક લોખંડી પેટી કાઢી. તે પેટીપર ‘લક્ષ્મીપ્રસાદ’ એવું નામ લખેલું હતું. તરત જ પાટીડું ઢાંકી દઇને તેના પર જાજમ પાથરી દીધા પછી તે પેટીને લઇને યુદ્ધિપ્રસાદ દિવાનખાનાની બહાર ચાલ્યો ગયો.

તરત જ સામેના મકાનમાંથી એક માણસ દોડતે પગે લક્ષ્મીપ્રસાદના બંગલા પાસે આવી પહોંચ્યો અને તેણે દારપર જોરથી એક

થાપો માર્યો. ઉધાએ લીલાને દાર ઉધાડવાની સૂચના કરી અને પોતે દિવાનખાનામાં જ બેસી રહી.

લીલાએ દાર ઉધાડ્યું એટલે આવનાર માણસ તેને ઉદ્દેશીને બોલ્યો:

“બુદ્ધિપ્રસાદ ક્યાં છે ! મ્હારે તેમની સાથે ધણું અગત્યનું કામ છે ?”

“બુદ્ધિપ્રસાદ અત્યારે ઘેર નથી. તે બહાર ગયા છે.” એટલું બોલીને લીલાએ દાર બંધ કરી દીધું. આવનાર માણસ અંદર પ્રવેશ કરી શક્યો નહિ.

પેલો મનુષ્ય બંગલાના પાછળના ભાગમાં આવ્યો. તો ત્યાં તેણે દીવાલ પાસે એક સીડી ઉભી કરેલી જોઈ. બુદ્ધિપ્રસાદ આ સીડી પર ચઢી જ પલાયન કરી ગયો હોવો જોઈએ એવી તેની ખાત્રી થઈ. તે મનુષ્ય સીડી પર ચઢી ગયો અને પાછળના ભાગમાં કૂદી પડ્યો. તેના બીજા એક મદદનીશ તેને ત્યાં મળ્યો. તેણે ધીમેથી પેલા મનુષ્યને પૂછ્યું. “શી ગડબડ છે ?”

“બુદ્ધિપ્રસાદ પેટી લઈને પલાયન કરી ગયો છે.” એટલું કહીને પેલા મનુષ્યે તેને બીજા માર્ગે જવાની સૂચના આપી. બન્ને જણા બુદ્ધિપ્રસાદની પૂંઠ પકડવા માટે જૂદા જૂદા માર્ગે નીકળી પડ્યા.

બુદ્ધિપ્રસાદ સમુદ્ર કિનારે આવી પહોંચ્યો. એટલે એક સ્ટીમ-બોટમાં બેસીને તે સમુદ્રની સહેલ કરવા નીકળી પડ્યો. બુદ્ધિપ્રસાદની સ્ટીમબોટ સમુદ્રમાં હજી ઝાઝી દૂર નહિ ગઈ હોય એટલામાં પેલો મનુષ્ય પોતાના કેટલાક મિત્રો સહિત સમુદ્ર કિનારે આવી પહોંચ્યો. બુદ્ધિપ્રસાદ બોટમાં બેસીને સમુદ્રમાં સહેલ કરતો હતો એ જોઈને તેણે પણ એક સ્ટીમબોટ ભાડે કરી લીધી. બોટમાં બેઠા પછી તે ખારવાને ઉદ્દેશીને બોલ્યો: “પેલી બોટ પાસે આ બોટ સત્તર લઈ જઈશ તો હું તને સો રૂપિયા બક્ષિસ તરીકે આપીશ.” સરસર કરતી બોટ જળ માર્ગે કાપવા લાગી.

શુદ્ધિપ્રસાદની બોટની ગતિ કંઈ ધીમી નહોતી. તેણે પણ પોતાના ખારવાને બોટ ઝપાટાબંધ ચલાવવા માટે એક સાઈ ધનામ આપવાનું જણાવ્યું હતું. ખન્ને બોટની હરિકાષ આ પ્રમાણે ચાલી રહી હતી.

પાછળની બોટમાં બેઠેલા મનુષ્યોને જ્યારે એમ લાગ્યું કે આગળની બોટ પાસે એકદમ પહોંચી શકાશે નહિ ત્યારે પેલા મનુષ્યે શુદ્ધિપ્રસાદને બહીવરાવવા સાર, પોતાના ગજવામાંની ‘રિવોલ્વર’ કાઢી અને એક બહાર કર્યો, શુદ્ધિપ્રસાદે ‘રિવોલ્વર’નો અવાજ સાંભળ્યો એટલે પોતે ભય પામ્યો હોય તેવી મુખમુદ્રા કરી અને બોટની ગતિ ધીમી કરવાની ખારવાને સૂચના કરી. અદ્ય સમયમાં જ ઝપાટાબંધ ચાલી આવતી બોટ શુદ્ધિપ્રસાદની બોટની નજીકમાં આવી પહોંચી.

“બોટ ઉભી રાખ અને ત્હારી પાસેની પેટી મ્હને આપ!” તે બોટની નજીક પહોંચતાંની સાથે જ પેલા મનુષ્યે શુદ્ધિપ્રસાદને બૂમ પાડીને કહ્યું.

શુદ્ધિપ્રસાદે એકવાર ચોમેર દષ્ટિપાત કર્યો અને પોતાની નજીકમાં પડેલી પેટી ઉંચકીને સમુદ્રમાં ફેંકી દીધી. શુદ્ધિપ્રસાદનું આ બંધ અવિચારી કૃત્ય જોઇને પેલો મનુષ્ય ગુસ્સે થઇ ગયો. હવે શું કરવું તેની તેને સૂઝ પડી નહિ. શુદ્ધિપ્રસાદે પોતાની બોટપરના ખારવાને નેત્રસંકેત કર્યો એટલે તેણે ઝપાટાબંધ બોટ કિનારા તરફ લઈ જવા માંડી. શુદ્ધિપ્રસાદે પાછળ ફરીને ‘રિવોલ્વર’નો એક ભડાકો કર્યો. પાછળની બોટના એન્જીનને ગાળડું પડ્યું. તરત જ પેલી બોટ અટકી પડી અને શુદ્ધિપ્રસાદની બોટ કિનારા પાસે આવી પહોંચી. પેલા મનુષ્યને કિનારે આવતાં બહુ જ વિલંબ લાગ્યો.

શુદ્ધિપ્રસાદના નિત્યના ગંભીર વદન પર આજે આનંદની છટા સ્પષ્ટ રીતે વિદાસી રહી હતી. જેવો તેણે દિવાનખાનામાં પગ મૂક્યો કે

તરત જ ઉપાએ આશ્ચર્યપૂર્ણ સ્વરે કહ્યું: “ બુદ્ધિપ્રસાદ આજે તો કંઈ બહુ જ આનંદિત જણાયો છો ! કંઈ નવાળુની લાવ્યા છો કે શું ? ”

“ ના; ખાસ નવીન તો નથી. પરંતુ હવે આપણી સંકટરાત્રિ અલ્પ સમયમાં જ પૂરી થશે અને પુનઃ સુખનો ભાનુ પ્રકાશશે એમ મને લાગે છે. ”

ઉપા બુદ્ધિપ્રસાદનો સ્વભાવ સારી રીતે જાણતી હતી. ગમે તેટલી પૂછપરછ કરવા છતાં પણ પોતાની ઇચ્છા સિવાય બુદ્ધિપ્રસાદ એક શબ્દોચ્ચાર સુધ્ધાં નહિ કરે એવી તેની ખાત્રી હતી; તોપણ બુદ્ધિપ્રસાદ પર તેને સંપૂર્ણ વિશ્વાસ હતો. તેનું વચન સત્ય જ હશે એમ માનીને તે વિશેષ પૂછપરછ ન કરતાં ઉપા ચૂપ રહી.

પ્રકરણ ૪ થું.

ઉઝાણીનું આમન્ત્રણ.

મધ્યરાત્રિના સમયે કૃષ્ણકાન્ત માયાના મકાને આવ્યો. અત્યારે તેની સુખસુદ્રા સંતત્ત જણાતી હતી. કૃષ્ણકાન્તને આવેલો જોઈને માયા બોલી: “ કેમ કંઈ નવાળુની લાવ્યા છો કે શું ? ”

“ શાની કપાળની નવાળુની ? ” એક ખુરસી પર બેસતાં બેસતાં કૃષ્ણકાન્ત બોલ્યો: “ બિચારો સોમનાથ મરતાં મરતાં બચી ગયો એટલું વળી સુભાગ્ય ! બુદ્ધિપ્રસાદ પેટી નવલખી પેટી લઈને બંદર પર ગયો અને એક સ્ટીમબોટ ભાડે કરીને સમુદ્રમાં ફરવા નીકળ્યો. અમે તેની પૂંક પકડી. પરંતુ બુદ્ધિપ્રસાદે તે પેટી સમુદ્રમાં ફેંકી દીધી અને કિનારા તરફ પાછા ફરતી વખતે સોમનાથના અંગપર

‘રિવોલ્વર’ ફેડી. સુભાગ્યે તે સોમનાથને વાગવા પામી નહિ. પરંતુ મોટરમોટનું એન્જન તૂટ્યું. હું પણ વેષાંતર કરીને સોમનાથની સાથે જ ગયો હતો. મોટરમોટનું એન્જન તૂટ્યાની ખબર પડતાંની સાથે જ અમે બધા સમુદ્રમાં ફેદી પડ્યા અને તરતાં તરતાં કિનારે આવ્યા. તે મોટવાળાનું શું થયું હશે તે તો ઘશ્વર જાણે ? પરંતુ આ ધાંધલમાં એક ગંભીર ભૂલ મદારા દાથે થવા પામી છે. આજ સુધીમાં માત્ર રમણિક સિવાય કોઈ પણ મનુષ્ય મદારો ચહેરો જોઈ શક્યું નથી. જ્યારે અમે સમુદ્રમાં ફેદી પડ્યા ત્યારે મદારા મહોંપરનું કપડું ખસી જવાથી સોમનાથ મદારું મહોં જોઈ ગયો છે. જો કે મહોં તરત જ મદારું મહોં ઢાંકી દેવાનો પ્રયત્ન કર્યો હતો. પરંતુ સોમનાથની મુખ-મુદ્રાપરથી તો તે મદને ઓળખી ગયો હોવો જ જોઈએ એમ મદને ખાત્રી પૂર્વક લાગે છે.”

“હશે, તેથી શું નુકશાન થવાનું છે ? પરંતુ પેટી પેટીનું શું થયું ?” માયા બોલી.

“હવે પેટીની આશા છોડી દે.” કૃષ્ણકાન્ત નિરાશ વદને બોલ્યોઃ
“માયા, જે ટેકાણે બુદ્ધિપ્રસાદે પેટી નાખી છે તે ટેકાણે એટલું બધું ઊંડું પાણી છે કે હું. લક્ષ્મીપ્રસાદ, કે સાક્ષાત્ બ્રહ્મા આવે તો તેમનાથી પણ તે પેટી શોધી શકાય તેમ નથી.”

“મદને લાગે છે અત્યારે તમે કેદમાં છો. નહિતર તમારી બુદ્ધિ આટલી બધી બહેર મારી ગય નહિ.” માયા સ્મિત કરતી બોલી.

“માય ! આમ મસ્કરી કરવી જવા દે. હું કદી પણ વધારે કેદ કરતો જ નથી. મદારા શરીરની મદને ઘણીજ કિંમત છે. હું, પણ તદારા બોલવાનો અર્થ હું સ્લમજી શક્યો છું. એમ કંઈ હું બુદ્ધિ-પ્રસાદની યુક્તિથી ફસાઉં તેવો નથી. હું ધારું છું તે કરતાં પણ તે ઘણો જ બુદ્ધિ હોય એમ જણાય છે. તેના આજના આચરણથી બે

કંપના થઈ શકે છે. એક તો એ કે ઉપાપર લખેલો પત્ર તેના વાંચવામાં આવ્યો હોવો જોઈએ અને તેથી તે નવલખી પેટી કાંઈ સુરક્ષિત સ્થળે મૂકી આવવા સારૂ તે ઘેરથી નીકળ્યો હોવો જોઈએ. પરંતુ અમે તેની પાછળ પડેલા છીએ એવી ખબર પડવાથી, અમને નિરાશ કરવા સારૂ, તે પેટી તેણે સમુદ્રમાં ફેંકી દીધી હોવી જોઈએ. બીજી કંપના એ છે કે પેલી પેટી તેણે કાંઈ સુરક્ષિત સ્થળે મૂકીને, એક બીજી ખાલી પેટી લઈને જ તે ઘેરથી નીકળ્યો હોવો જોઈએ. અને ‘પેટી તો સમુદ્રના તળાંબે જઈને બેઠી’ એમ માનીને, અમે તે મેળવવાના પ્રયત્નો છોડી દઈએ એવું કરવા સારૂ તેણે આમ કર્યું હોવું જોઈએ. ગમે. તેમ હોય પરંતુ હું તેની હિતચિંતા પર લજ પણ વધારે બારિક તપાસ રાખતો રહીશ અને બંદર પર મહારાં માણસો ઝાલવી દઈશ.”

માયાએ કૃષ્ણકાન્તે દૃઢ સ્નેહાલિંગન આપ્યું અને તેનો હાથ પોતાના હાથમાં લઈને તેની નજીકમાં બેસતાં ધીમેથી બોલી: “તમને એક ગમ્મત દેખાડું ?”

કૃષ્ણકાન્તે ઉત્સુકતાથી પૂછ્યું: “માયા, શું છે ? બોલ, તું કહે તેમ કરવાને હું તૈયાર છું.”

માયા કૃષ્ણકાન્તનો હાથ પકડીને ઉભી થઈ. તેણે મેજપરનો દીપક હોત્રવી નાખ્યો અને બન્ને જણાં દિવાનખાનાના દાર પાસે આવીને ઉભાં રહ્યાં. એટલામાં સામેના મકાનની દિવાલ પાસે થઈને એક મનુષ્ય લપાતો છૂપાતો સરીઆમ રસ્તા તરફ ચાલ્યો ગયો.

“આ કોણ ?” કૃષ્ણકાન્ત આશ્ચર્ય પામતો બોલ્યો.

“કોણ જાણે ? દરરોજ રાત્રિએ જ્યારે તમે અહિંથી જાઓ

છો અને હું દીપક હોલવી નાખું છું કે તરતજ તે મનુષ્ય અહિંથી ચાલ્યો જાય છે.”

“હું જાઉં છું ત્યાર પછી જ તે અહિંથી જાય છે કે ?”

“હા; પહેલાં તો હું એમ ધારતી હતી કે તે ખીજા માળે બાંડે રહેતો હોવો જોઈએ. પરંતુ હું દીપક હોલવી નાખું છું કે તરત જ તે અહિંથી ચાલ્યો જાય છે તેથી મહારી હિલચાલ પર નજર રાખવા સારૂ જ તે અહિં આવતો હોવો જોઈએ એમ મહને લાગે છે. પરંતુ મુખ્યત્વે કરીને તો તમારી આવ જા પર દેખરેખ રાખવા સારૂ જ તે અહિં આવતો હોવો જોઈએ.”

“પરંતુ જ્યારે તે મહારી પૂઠ પકડતો નથી ત્યારે અહિં જ બેસીને મહારી હિલચાલ પર નજર રાખવામાં તેનો શા ઉદ્દેશ હોવો જોઈએ ?”

“મહારા મનમાં પણ એ જ પ્રશ્ન ઉપસ્થિત થયો છે.”

“પણ તે મહારી હિલચાલ પર જ નજર રાખે છે એમ પણ શી રીતે માની શકાય ?”

“તેની નજર આ દિવાનખાનાપર જ છે એટલું તો હું ખાત્રી પૂર્વક કહું છું.” એટલું કહીને માયાએ પુનઃ દીપક પ્રગટાવ્યો અને અન્ને જણાં એક પલંગ પર જમીને બેઠાં.

પેલો મનુષ્ય થોડે દૂર નહિ ગયો હોય એટલામાં તેણે પાછા ફરીને માયાના દિવાનખાના તરફ દષ્ટિ ફેંકી. દિવાનખાનામાં પુનઃ દીપકનો પ્રકાશ પડવા લાગ્યો હતો એ જોઈને તે ત્યાં જ ઉભો રહ્યો અને સ્વગત બોલ્યો: “આ લોકોની પણ મહારા પર નજર હોય એમ લાગે છે ! કીક છે. આ જગત અનેક ચમત્કારોથી પ્રપૂર્ણ છે. પરંતુ માત્ર સૂક્ષ્મ દષ્ટિથી અવલોકન કરનારને જ આવા ચમત્કારો જોવાના પ્રસંગ મળે છે.” એટલું બોલીને તે મનુષ્ય આગળ ચાલવા લાગ્યો.

પલંગપર બેઠાં બેઠાં થોડીવાર વિચાર કર્યા પછી કૃષ્ણકાન્ત બોલ્યો: “માયા! આ મનુષ્યને સત્વર પકડવો જોઈએ. તેમ કર્યા વગર આ રહસ્ય કળી શકાય તેમ નથી.”

“હીક છે. આવતી કાલે તમે અહિં હશે ત્યારે જ હું હંમેશના વખતે દીપક હોલવી નાંખીશ. પછી આપણે બંને જણાં એકદમ તેને નીચે જઈને પકડશું.” માયા બોલી.

“આ મનુષ્ય અહિં જ મહારી દિલચાલપર દેખરેખ રાખવા સાર કેમ આવતો હશે” કૃષ્ણકાન્ત બોલ્યો. તેના મુખમુદ્રાપર ચિન્તાની છાયા પ્રસરી ગઈ. તેના કપાળ પર કરચલીઓ પડી.

“આવી સુકુમાર અવસ્થામાં ચિન્તામગ્ન થવાની શી જરૂર છે?” માયા સ્થિત કરતી બોલવા લાગી: “આમ ચિન્તામગ્ન રહેવાથી આપની અપ્રતિમ સૌન્દર્યને કદાચ સહજ પણ નુકસાન થવાનો સંભવ રહે છે.”

“હું વૃદ્ધ થઈ જઈશ એવી ભૂતે ચિન્તા થવા લાગી છે કે?” કૃષ્ણકાન્ત મોટેથી હસવા લાગ્યો અને બોલ્યો: “મહાઈ શરીર તો વૃદ્ધ થવાનું હશે ત્યારે થશે, પરંતુ માયા, મહારી ખુદ્દિ તો દિનપ્રતિદિન વિકાસ પામતી જાય છે એટલું નક્કી માનજે. ત્રણ ત્રણ વખત લક્ષ્મી-પ્રસાદને પકડવાના પ્રયત્નો કરવા છતાં પણ નિરાશા જ પ્રાપ્ત થતી જાય છે. કોણ જાણે કે મહારી કલ્પનાઓમાં શું ભૂલ થવા પામતી હશે!”

“અત્યાર સુધીમાં તો તમે દરેક પ્રયત્નમાં યશસ્વી જ નિવડ્યા છો. પરંતુ મૂલને લાગે છે કે આ સમય જ અનુકૂળ નહિ હોય. લાગ્ય-ચક કંઈ સતત સ્થિર જ હોય છે કે?” માયા બોલી.

માયાના પ્રશ્નનો ઉત્તર ન આપતાં કૃષ્ણકાન્ત તરત જ ઉભો થયો. તેણે એક સિગાર સળગાવી. ધૂમ્રના ગોદા ઉડવા લાગ્યા. સિગાર

પીતાં પીતાં તે દિવાનખાનામાં આમ તેમ ફરવા લાગ્યો. બીડી પીતાં કૃષ્ણકાન્ત કંઈ પણ નવીન જ કલ્પનાઓ રચે છે એમ માયા તરત જ સહમજી ગઇ. થોડી વાર પછી સિગાર ફેંકી દઇને કૃષ્ણકાન્ત માયા પાસે આવીને બેઠો અને બોલ્યો: “કુર્બાના સ્ટેશન નજીકના પેલા જૂના બંગલામાં ઉગ્મણી કરવાની વ્યવસ્થા કરવાની છે.”

“શા માટે?” માયાએ પ્રશ્ન કર્યો.

“તું ઉગ્મણીનું આમંત્રણ આપીને ઉપાને લાવી શકીશ?”

“પ્રયત્ન કરી જોઉં.”

“આ પ્રયત્ન સફળ જ થવો જોઇએ. અને જો તેમ થયું તો ઉપા આપણા પંજામાં આવી જ સહમજ. તે બંગલામાં જે જે ગુપ્ત સ્થળો છે તે બધાં મ્હારા જાણવામાં છે. જ્યાં સુધી ઉપાને આપણા કચ્છમાં નહિ લઇ શકીએ ત્યાં સુધી લક્ષ્મીપ્રસાદનું કોકડું ઉકેલી શકાય તેમ નથી. જો લક્ષ્મીપ્રસાદ હયાત હોય તો પોતાની એકની એક પુત્રી, તથા ધરખાર વગેરે લગ્નને આમ ગુપ્ત રીતે શા માટે છૂપાઇ રહે? વાર, તે મરણ પામ્યો છે એમ માનીએ તો સમુદ્રમાંથી બચવા પામેલો તે પાંચ લગ્નર ઉપિઆવાળો મનુષ્ય કોણ? અને તે ક્યાં હોવો જોઇએ? શુદ્ધિપ્રસાદ પેલી પેટી સમુદ્રમાં શા માટે ફેંકી દીધી? તેમ જ ત્હારા મકાન પર બારિક તપાસ રાખનારો મનુષ્ય કોણ? આ બધા પ્રશ્નોનો વિચાર કરતાં હું એવો જ નિર્ણય કરી સકું છું કે લક્ષ્મીપ્રસાદ હયાત જ હોવો જોઇએ. અને આ ખટપટ પણ તેના પ્રયત્નથી જ થતી હોવી જોઇએ. હીક છે. ગમે તેમ હોય, તોપણ આ કૃષ્ણકાન્ત તેનો પીછો છોડનાર નથી એટલું તો તું ખાત્રી પૂર્વક માનજે.”

“ખરેખર, ઈશ્વરે આપણી બન્નેની જોડી તો યોગ્ય જ મેળવી આપી છે હોં?” માયા સ્મિત કરતી બોલી.

“પ્રિયે, ત્હારા સૌન્દર્યની સાથે ત્હને કારસ્થાનપટુત્વ પણ ઈશ્વરે સારું આપ્યું છે.” કૃષ્ણકાન્ત માયા પ્રત્યે પ્રેમકટાક્ષ ફેંકતો બોલવા લાગ્યો: “પરંતુ મ્હારી બુદ્ધિ શયતાનના જેવી જ છે. મૃત્યુ પામતાં સુધી હું આ જગતમાં ભટકતો જ રહીશ.”

“મૃત્યુ પામતાં સુધી?” ભય પામતી માયા બોલી.

“હાસ્તો ને? અન્ય માણસો મૃત્યુ પામવાની સ્થિતિમાં હોય છે ત્યારે તેની સંધ્યાની આસપાસ તેનાં આત્મજનો બેઠાં હોય છે. વૈદ્યરાજ તેની નાડી તપાસતા હોય છે અને બ્રાહ્મણો ઇશ્વરસ્તવન કરી રહ્યા હોય છે. હું એવી રીતે મરણ પામી શકીશ એમ તું માને છે કે? કદિ નહિ. હું મનુષ્ય નથી પરંતુ માનવરાક્ષસ છું. પરંતુ માયા તે બદલ મ્હને અભિમાન આવે છે. મ્હને રાક્ષસી મરણ પ્રાપ્ત થાય એટલી જ મ્હારી મહત્વકાંક્ષા છે.”

કૃષ્ણકાન્તના આવા ભયંકર ઉદ્દગારો સાંભળીને માયા ગભરામ્ ગમ્. ભયપૂર્ણ દષ્ટિએ તે કૃષ્ણકાન્ત તરફ તાકી રહી. તેનાથી એક શબ્દોચ્ચાર પણ થઈ શક્યો નહિ. માયાના મનની આવી સ્થિતિ જોઈને કૃષ્ણકાન્ત મોઢેથી હસવા લાગ્યો. તેની દૂર મુખમુદ્રા હવે હંમેશના જેવી ગંભીર જણાવવા લાગી. હવે માયાનું મન કંઈક શાન્ત થયું. તે ધીમેથી બોલી: “ઉગાણી માટે કયો દિવસ નક્કો કર્યો છે?”

“આવતી કાલે જ રાખીએ! હું તે માટેની બધી તૈયારીઓ હમણાં જ કરી નાખું છું.”

“ઉપાની સાથે યુદ્ધિપ્રસાદને પણ આમન્ત્રણ આપીએ તો?”

એક કાંકરે બે પક્ષી મારી શકાશે. ઉપાની સાથે તેને પણ આપણા કમળમાં લઇ શકશે.”

“ શાખાશ ! મ્હારી વ્હાલી માયા, ત્હારી કલ્પનાશક્તિ પણ અજબ છે હોં ? વાર, તેમ કર. ઠીક ત્યારે હું જાઉં છું. ” એટલું બોલીને કૃષ્ણકાન્તે માયાને એક મધુર ચુંબન કર્યું. અને તે ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો.

ઉપાને તથા ધુદિપ્રસાદને ઉભણીનું આમંત્રણ આપવા માટે કેવી યુક્તિ રચવી તેનો વિચાર કરવા સાડ માયા પલંગ પર જ-
ઈને સૂતી.

x

x

x

x

છાપખાનાનું સર્વ કામ આટોપીને દિનકર અત્યારે પોતાના ઘેર જતો હતો. છાપખાનામાં આજે વિશેષ કામ હોવાથી જ તેને આટલું બધું મોડું થયું હતું. જેવો દિનકર પોતાના ઘરમાં પ્રવેશ કરવા જાય છે, તેવામાં જ પાછળથી કોઈ મનુષ્યે તેનો હાથ પકડ્યો. દિનકરે પાછા ફરીને જોયું તો આવનાર મનુષ્યે પોતાનું સર્વોગ સ્વેત વસ્ત્રોથી ઢાંકી દીધું હતું એમ તેને જણાયું. તેની મુખમુદ્રા જોતાંની સાથે જ દિનકર સહજ ચમક્યો. દિનકર કંઈ બોલવા જતો હતો તેવામાં તે મનુષ્યે પોતાના નાક પર આંગળી કરીને તેને ચૂપ રહેવાની સૂચના કરી અને તે ધીમેથી બોલ્યો: “ દિનકર ! કંઈ પણ ધાંધલ કરવાની અત્યારે જરૂર નથી. મ્હારે ત્હારી સાથે કેટલીક ગુપ્ત વાતચિત કરવાની છે. મ્હારી સાથે ચાલ. ”

દિનકર તે મનુષ્યને ઓળખી ચૂક્યો હતો. તરત જ દિનકર તે મનુષ્યની સાથે ચાલતો થયો. તેઓ બન્ને થોડે દૂર ગયા હશે એવામાં એક બાડૂતી ગાડી તેમના જોવામાં આવી. બન્ને જણા ગાડીમાં બેસી

ગયા. ગાડી ચાલવા લાગી. આ આવનાર મનુષ્ય કોણ, તે દિનકરને ક્યાં લઇ ગયો, અને તેની સાથે તે મનુષ્યે શી વાતચિત કરી, એ સર્વ વાતની આ બંને જણા સિવાય ત્રીજી કોઇ પણ વ્યક્તિને ખબર પડી નહિ.

બીજે દિવસે સહવારે સાડા દશ વાગ્યા એટલે દિનકર મુ'બઇ બેન્કમાં ગયો અને તેણે પાંચ હજાર રૂપિયાની રકમ પોતાના નામે જમા કરાવી. તેણે જે નોટો બેન્કમાં આપી તે ગણવાની મેનેજર સાહેબને ખુબ તકલીફ પડી. કારણકે એ બધી નોટો પાણીમાં ભીંજાઇ જવાથી એક બીજા સાથે ચોંટી ગઇ હોય તેવી જ જણાતી હતી.

આ તરફ માયાએ બીજે દિવસે ઉષાને ઉગળીમાં આવવા માટે આમન્ત્રણ આપી દીધું હતું. તેણે તે આમન્ત્રણ સ્વીકાર્યું પણ હતું. જ્યારે ઉષા મુશીકાઓના આશ્રમમાં રહેતી હતી ત્યારે તેને હમેશાં ખુશી હવામાં ફરવા જવાનું મળતું હતું. પરંતુ મુ'બઇમાં આવ્યા પછી તેને તે આનંદ મળતો નહોતો, એટલુંજ નહિ પરંતુ અહિંનું જીવન તેને દ્રઢ બંદીવાસ જેવું લાગતું હતું. માયાના આમન્ત્રણથી ઉષાને અત્યંત આનંદ થયો. ઉષાએ બુદ્ધિપ્રસાદને આમન્ત્રણની સ્વીકૃત કહી અને તેને પણ આમન્ત્રણ આપેલું હતું, એ વાત તેને કહી સંભળાવી.

“માયાએ મને પણ આમન્ત્રણ આપેલું છે?” બુદ્ધિપ્રસાદે આશ્ચર્ય પામતાં પૂછ્યું.

“હા, તમને સાથે લઇને આવવાનો તેમણે ઘણો જ આગ્રહ કર્યો છે.” ઉષા બોલી.

“વાર, ત્યારે હું પણ તમારી સાથે આવીશ” એટલું બોલીને બુદ્ધિપ્રસાદ ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો. બુદ્ધિપ્રસાદે પોતાનો આનંદ ઉષાને જણાવવા દીધો નહિ. માયા સાથે જે વાર્તાલાપ કર્યો હતો તે

બધો તેણે ગુપ્ત રીતે સાંભળી લીધો હતો. માયાના આમન્ત્રણથી બુદ્ધિપ્રસાદને શક ગયો હતો અને તેથી જ ઉષાને એકલી ન મોકલતાં પોતે પણ તેની સાથે જવાનો નિશ્ચય કર્યો હતો. ઉષાએ તેને પોતાની સાથે આવવાનો આગ્રહ કર્યો તેથી બુદ્ધિપ્રસાદને વિશેષ આનંદ થયો.

મોટર તૈયાર થઇ એટલે બુદ્ધિપ્રસાદ અને ઉષા તેમાં બેઠા. મોટર ઝપાટાબંધ દોડવા લાગી. આજે ઉષાના અંતરમાં અનહદ આનંદ થતો હતો. પરંતુ જો દિનકર સાથે હોત તો વળી અધિક આનંદ થાત, એમ તેના મનમાં થવા કરતું હતું. દિનકરને પણ માયા આમન્ત્રણ આપે તો સાફ, એવી ઇચ્છા હતી. પરંતુ પોતે જો દિનકરને આમન્ત્રણ આપવાની માયાને સૂચના કરે તો તે પોતાનો દિનકર પ્રત્યેનો ગુપ્ત પ્રેમ જાણી જાય, એમ માનીને તેણે માયાને તેમ કરવાની સૂચના કરી નહોતી. ઉષા મોટરમાં બેઠી બેઠી એમેર દષ્ટિ-પાત કરતી હતી એવામાં મોટર બીજા માર્ગે વળી. તરત જ ઉષાએ દિનકરને સાયકલ પર બેસાડે એક ત્રીજા જ માર્ગે જતો જોયો. તેણે પોતાના હાથમાંનો રૂમાલ ફરફરાવીને તેને ધશારત કરી. દિનકરે પણ પોતાનો હાથ ઉઘો કર્યો અને તેની ધશારતનો પ્રત્યુત્તર આપ્યો.

દિનકર ઉષાને અત્યારે મોટરમાં બેસાડે જતી જોઈને આશ્ચર્ય-ચકિત થયો. અત્યારે તે ક્યાં જતી હશે, તે તેનાથી સ્લમગ્ન થું નહિ. બુદ્ધિપ્રસાદ તેની સાથે છે એટલે ચિન્તા કરવા જેવું નથી એમ તેણે વિચાર્યું. પરંતુ તરત જ તેણે પોતાની સાઇકલ ફેરવી. અને જે રસ્તે થઇ મોટર જતી હતી, તેની પાછળ પાછળ ઝપાટાબંધ તે પોતાની સાઇકલ દોડાવવા લાગ્યો. દિનકર મોટરની પછવાડે આવતો હશે એવી ઉષાની કલ્પના પણ નહિ હોવાથી, તેણે પાછળ ફરીને જોયું નહિ. મુંબાઇની મોટી મોટી ગગનચુમ્બિત ઇમારતોની શોભા જોવામાં તે

લીન થઇ ગઇ હતી. બુદ્ધિપ્રસાદે તો દિનકરને જોયો જ નહોતો એટલે તે નજીકમાં રશે એવી તેને કલ્પના પણ શાની હોય ! તે પોતાનાજ વિચારોમાં ગુંચાઇ ગયો હતો.

અલ્પ સમયમાં જ મોટર નિર્ણિત કરેલા સ્થળે આવીને ઉભી રહી. માયા ળંગલાના દાર પાસે જ આવીને ઉભી હતી. તેણે બુદ્ધિપ્રસાદ અને ઉષાને પ્રેમપૂર્વક આવકાર આપ્યો. ઉષા અને બુદ્ધિપ્રસાદ મોટરમાંથી નીચે ઉતર્યા. ઉષાનો હાથ પકડીને માયા અને ઉદ્યાનમાં આનંદવિનોદ કરી રહેલાં અન્ય માણસો પાસે લઈ ગઈ. બુદ્ધિપ્રસાદે મોટરવાળાને મોટર ઉભી રાખવાની જગ્યા બતાવી અને પોતે દાર પાસે ઉભો રહીને આમતેમ જોવા લાગ્યો. એટલામાં દિનકર પણ ત્યાં આવી પહોંચ્યો. દિનકરને જોતાંની સાથે જ બુદ્ધિપ્રસાદ વિસ્મય પામતો બોલ્યો: “ દિનકર, તું અત્યારે અહિં ક્યાંથી ? ત્હને પણ ઉજાણીનું આમન્ત્રણ આપવામાં આવ્યું છે કે શું ? ”

“ શું અહિં આજે ઉજાણીની વ્યવસ્થા કરવામાં આવી છે ? ” સ્મિત કરતો દિનકર ધીમેથી બોલ્યો: “ મ્હને તો ખબર પણ નથી ? તમને આમન્ત્રણ આપવામાં આવ્યું હોય એમ લાગે છે ! તમે ક્યાં જાઓ છો એ જાણવા સાર જ હું તમારી પાછળ પાછળ આવ્યો છું. ચાલો, જે થયું તે ઠીક જ થયું છે. ”

“ એમ કેમ ? ત્હને આમાં કંઈ સંશય જેવું લાગે છે કે ? ”

“ મ્હને પ્રત્યેક બાબતમાં સંશય ઉત્પન્ન થાય છે. અહિં કંઈક નવાબૂની તો—”

“ તું અહિં આવ્યો એ ઠીક જ થયું છે. ” બુદ્ધિપ્રસાદ વચ્ચે જ બોલી ઉઠ્યો: “ આ ળંગલો કેનો છે, દિનકર ! ”

“આ બંગ્લો ધણા સમયથી ઉજ્જડ છે. કારણ કે આ બંગલામાં ભૂત થાય છે એવો લોકપ્રવાદ છે. પરંતુ મહેને તે બાજુ-તમાં સત્ય હોય એમ લાગતું નથી.”

“ત્યારે તો જરૂર કંઈ કારસ્થાન જ રચાયું હોવું જોઈએ. ઉપાને સૂચના કરી લઉં કે ? તેને લઈને અહિંથી પાછા જ ફરીએ તો કેમ ?”

“નહિ, નહિ; એમ કરવાનું કંઈ જ કારણ નથી. માત્ર સાવ-ધાનતા રાખવાની છે. આ બંગલાના ચોકીદારની સ્ત્રીને હું ઓળખું છું. તે મ્હારી આયા હતી. અને તેથી તે મહેને ચ્હાય છે. હું તેને મળીને હમણાં જ બધી તપાસ કરી લઉં છું. તે આપણને ધણી જ મદદરૂપ થઈ પડશે.” એટલું કહીને દિનકર ત્યાંથી ચાલતો થયો.

બુદ્ધિપ્રસાદ વિચારમાં લીન થઈ ગયો હતો. તે આમતેમ ફર્યા કરતો હતો. દિનકરને આયા સાથે બંગલાના દ્વાર પાસે જ મેળાપ થયો. તેને જોતાંની સાથે જ દિનકર બોલ્યો: “માશી, તબીબત તો મજામાં છે ને ?”

વૃદ્ધાએ દિનકરને તરત જ ઓળખી લીધો. તે દિનકર પ્રત્યે વાત્સલ્યપૂર્ણ દૃષ્ટિથી નિહાળી રહી અને બોલી: “દિનકર ! આજે તો તું ઘણે દિવસે મળ્યો હોં ? અહિં તહેને પણ આમન્ત્રણ થયું છે કે ?”

“ના, ના; અહિં ઉગ્મણીનો ઉત્સવ થાય છે એવી મહેને ખબર સુધ્ધાં લેહોતી. અહિં સ્કેજ કામ હોવાથી આવ્યો હતો. ધણા સમયથી તમને મળ્યો નહોતો એટલે એમ થયું કે લાવ ને માશીને પણ મળતો જાઉં. હું અહિં આવ્યો તો કેટલાક મ્હારા મિત્રોની સાથે પણ મ્હારો મેળાપ થયો. માશી ! મહેને લાગે છે કે અહિં કોઈ પણ પ્રકારનો દુઃખદંટકો થવાનો સંભવ છે.”

“ દંગોફ્ટકો જ્ઞાનો ? ” વૃદ્ધ આશ્ચર્ય પામતી બોલી.

“ તે વિશે કંઈ પણ અગાઉથી કહી શકાય નહિ. આ અંગલામાં કોઈ ગુપ્ત દાર કે ભોંયડું છે કે ? ”

“ હા; દિવાનખાનાની ખાજુની એક ઓરડીમાં એક ગુપ્ત દાર છે. તેમ જ એક ભોંયડું પણ છે. મહારી સાથે ચાલ; હું ત્હને તે બંને બતાવી દઉં છું. ”

દિનકર તે વૃદ્ધાની સાથે ગયો અને તેણે આખો અંગલો ખારિ-કાથી તપાસ્યો. આ વખતે ઉદ્યાનમાં બધા લોકો ફળાહાર કરતાં બેઠાં હતાં. દિનકરને આ લાગ ઠીક મળી ગયો. તેણે તમામ ઓરડીઓમાં ખારિક તપાસ કરી લીધી.

ત્યારપછી તે વૃદ્ધાની સાથે દિનકર અંગલાના દાર પાસે આવ્યો અને યુદ્ધિપ્રસાદને દૂરથી ઇસારો કર્યો. યુદ્ધિપ્રસાદ તરત જ તેની પાસે આવી પહોંચ્યો. દિનકર તેને ઉદ્દેશીને બોલ્યો: “ પાન સોપારી લેવા માટે બધી મંડળીને દિવાનખાનામાં જવાનું હોય એમ મ્હને લાગે છે. મંડળી ફળાહાર કરતી બેઠી છે. પેલી ખાજુનાં દાર ખુલ્લાં હોવાથી ત્યાંથી જ બધા દિવાનખાનામાં જશે. હું અહિં ગુપ્ત રીતે છૂપાઈ જાઉં છું. સાવધ રહેજો ! ”

“ દિનકર ! હું આમતેમ કરતો હતો ત્યારે અંગલાના પછવાડેના ભાગમાં બે ત્રણ માણસો ગુપ્ત રીતે છૂપાઈને બેઠેલાં છે એવી મહારી ખાત્રી થઈ છે. તેઓ ધીમે સ્વરે કંઈક છૂપી મસલત કરતાં હતાં પણ હું તેમનાથી દૂર હોવાથી તે સાંભળી શક્યો નહોતો. કદાચ ઉઝાણીની વ્યવસ્થા કરવા સારૂ બે ત્રણ બહારનાં માણસોને પણ બોલાવવામાં આવ્યાં હોય ! ગમે તેમ હોય, પણ આપણે ધણી જ સાવધાનતા રાખવાની છે : એટલું તો નક્કીજ ! ” એટલું બોલીને

શુદ્ધિપ્રસાદ ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો. દિનકર પણ પોતે નક્કી કરેલા ગુપ્ત સ્થળે છૂપાઈ ગયો. તે સ્વગત વિચારવા લાગ્યો: “લક્ષ્મીપ્રસાદ શેઠ માટે ચાલી રહેલી આ બધી ખટપટ એક નવલકથા લખી શકાય તેવી જ છે. અને તે નવલકથા લખીશ પણ હું જ ! આવી આશ્ચર્ય-પૂર્ણ નવલકથા વાંચીને વાચકો પણ દિડગ્ થઈ જશે અને તેની પ્રશંસા સર્વત્ર થશે.”

થોડા સમય બાદ ઉદ્યાનમાંના સર્વ લોકો ફળાદાર કરી રહ્યા એટલે તેઓ સૌ દિવાનખાનામાં જવા લાગ્યાં. સૌથી પહેલાં માયા દિવાનખાનામાં આવી. તેણે સૌને પાન, સોપારી, બીડી વગેરે આપવા માંડ્યા. ઉપા તે બગીચામાંના પુષ્પો ચૂંટવામાં ગુંથાઈ ગઈ હતી. યથેચ્છ પુષ્પો એકઠાં કરી લીધા પછી તે પણ દિવાનખાના તરફ જવા લાગી. પરંતુ તે દિવાખાના પહોંચી એટલે દિવાનખાનાનું પ્રવેશ દ્વાર બંધ કરેલું હતું એમ તેના જોવામાં આવ્યું. આમતેમ દષ્ટિપાત કરતી તે ત્યાં ઉભી હતી એટલામાં બે બદમાશો ત્યાં આવી પહોંચ્યા. એક બદમાશ તેના મ્હોંમાં લૂગડાનો ડૂચો દીધો અને બીજાએ તેના હાથપગ બાંધી દીધા. ત્યાર પછી તેને બાબુની ચોરડીમાં પૂરી દબાવે તેને લઈ જવા સાર તેઓ બન્ને ગાડી લઈ આવવા સાર તેઓ બન્ને ત્યાંથી ચાલ્યા ગયા.

ઉપા ગભરાઈ ગઈ મ્હોંમાં ડૂચો મારેલો હોવાથી તેનાથી ખૂબ પાડી શકાય તેમ નહોતું. અને હાથ પગ બાંધી લેવામાં આવ્યા હોવાથી ચાલી શકાય તેમ પણ નહોતું. સૌની પાછળ ઉદ્યાનમાં એકઠી રહેવાથી જ પોતાના પર આ સંકટ આવ્યું એમ તે વિચારવા લાગી.

દિનકર જે ગુપ્ત સ્થળે છૂપાઈને બેઠો હતો તે સ્થળ આ ચોરડીમાં જ હતું. ઉપાપર હુમલો કરવામાં આવ્યો તે વેળાએ એક

શબ્દોચ્ચાર કરવા જેટલો સમય પણ તેને મળ્યો નહોતો. તેમજ પેલા બદમાશોએ પણ બધી વ્યવસ્થા ધણી જ ચૂપકાદીથી કરી હતી. પરંતુ તેની હિલચાલનો ધ્વનિ દિનકરના સાંભળવામાં આવ્યા વગર રહ્યાં નહિ. તે તરત જ સાવધ થઇ ગયો. હિલચાલ બંધ પડી કે તરત જ તે ગુપ્ત દ્વારમાં થઇને ઓરડીમાં આવ્યો. તેને જોતાંની સાથે જ ઉષા અત્યંત આશ્ચર્ય પામી. માત્ર નેત્રસંકેતદ્વારા જ તેણે તેને આવકાર આપ્યો.

દિનકરે તરત જ ઉષાને બંધનમુક્ત કરી અને ઓરડીનું ગુપ્ત દ્વાર બંધ કરીને ઉષાને પોતાની સાથે ગુપ્તગુપ્ત આવવાની સૂચના કરી. તેઓ બન્નેએ થોડે દૂર ગયા પછી દિનકરે એક બીજું દ્વાર ઉઘાડ્યું. તેમાં થઈને બંગલાની બહાર જવાનો માર્ગ હતો. દિનકર અને ઉષા એ રસ્તે થઇને બંગલાની બહાર જવા લાગ્યાં.

તદન નિરાશાવસ્થામાં એકાએક પોતાને મુક્તિ મળી, અને તે પણ દિનકરની સહાયથી જ, તે જોઇને ઉષા અધિક આનંદ પામી. દિનકર પ્રત્યેની તેની આદરબુદ્ધિ પ્રેમમાં ફેરવાઈ ગઈ. તેણે દિનકરનો હાથ પ્રેમપૂર્વક દબાવ્યો અને ધીમે સ્વરે બોલી: “દિનકર, તમે એકાએક અહિં કેવી રીતે આવી ચઢ્યા?”

“ઉષા!” દિનકર સ્મિત કરતો બોલ્યો: “મહારા મનોદેવતાએ જ મને અહિં આવવાની પ્રેરણા કરી. તમે મને ચ્હાતા હો કે નહિ, પરંતુ મને તમારી પાસે આવવાની ઇચ્છા અહર્નિશ થયાં કરે છે. મહારી એ ઇચ્છાનું પ્રાપ્ત્ય એટલું તો વધતું ચાલ્યું છે કે મહારું મન પણ હવે મહારી સ્વાધીનતામાં રહ્યું જ નથી.”

દિનકરના આ ઉદ્ગારો સાંભળીને ઉષાનું વદન પ્રકુલ થયું. તેના સ્તુકમાર ગાલપર લાગી ચડી આવી. તે કંઈક બોલવા જતી હતી

એવામાં દિનકર બેલવા લાગ્યો: “ ઉષા ! વધારે વાતો કરવાનો સમય અત્યારે નથી. પહેલાં આપણે બહાર નીકળી જવું જોઈએ. નહિતર વળી કોઈ નવીન જ આદત શિરપર આવી પડશે. ”

આ પ્રમાણે વાતચીત કરતાં તેઓ બન્ને અંગલાના દ્વાર પાસે આવી પહોંચ્યાં. ત્યાંથી દિનકર ઉષાને લઈને મોટર, ગાડીઓ, વગેરે ઉભાં રાખવાની જગ્યા પાસે ગયો. યુદ્ધિપ્રસાદ પણ ત્યાં અદ્ય સમયમાં જ આવી પહોંચ્યો. દિનકરે તેને સર્વ હકીકત સંક્ષિપ્તમાં કહી સંભળાવી. મોટર તૈયાર કરવા જતાં અવાજ થશે અને તેથી દુશ્મનો એતી જશે એમ ધારીને, તેઓ બન્ને ત્યાં મિજબાનીમાં આવેલા અન્ય ગૃહસ્થોના ઘોડાપર બેસીને પલાયન કરી જવાના નિર્ણય પર આવ્યા. દિનકરે ઉષાને ઘોડાપર બેસતાં આવડે છે કે કેમ તે પૂછી લીધું. તેણે હા પાડી એટલે તેણે તરત જ ત્રણ ઘોડા છોડ્યા. ત્રણે જણા ઘોડા પર બેસી ગયાં અને યુદ્ધિપ્રસાદે મોટરવાળાને ઘેર આવવાની સૂચના કર્યા પછી ત્રણે જણાએ ત્યાંથી પોતાના ઘોડા દોડાવી મૂક્યા.

આ બાજુ દિવાનખાનામાં બેઠેલી મંડળી એટલી તો આનંદ-વિનોદમાં નિમગ્ન થઈ ગઈ હતી કે અત્યાર સુધી ઉષા દિવાનખાનામાં આવી નથી એ વાત તેમના લક્ષ્યમાં જ આવી નહિ. માયા જો કે મંડળીની સાથે આનંદવિનોદમાં ભાગ લેતી હતી, તથાપિ તેનું લક્ષ્ય બાજુની ઓરડીમાં શી હિલચાલ થાય છે. તે તરફ જ હતું. ત્યાં થયેલી ધમાધમી તેણે સાંભળી હતી અને તેથી તે પણ હવે નિશ્ચિત થઈ હતી. પરંતુ એવામાં ઘોડાના ડાબલાનો અવાજ તેના સાંભળવામાં આવ્યો. તે ચમકી. તે ઉડીને બારીમાં જઈને ઉભી રહી તો યુદ્ધિપ્રસાદ દિનકર અને ઉષાને ઘોડાપર બેસીને રોશન તરફ જતાં તેણે જોયાં. નિરાશાની ડાયા તેની મુખમુદ્રા પર પ્રસરી ગઈ. પરંતુ તેણે આત્મસંયમ ધારણ કર્યો અને પુનઃ મંડળીમાં આવીને બેઠી.

આ બાબૂ દિનકર, બુદ્ધિપ્રસાદ અને ઉષા એ બધાં સ્ટેશન પાસે આવી પહોંચ્યા એટલે ઘોડાપરથી ઉતરી પડ્યાં. અને ઘોડાને છૂટા મૂકીને એક લોકલ ગાડીમાં બેસીને તેઓ મુંબઈ આવી પહોંચ્યાં. બુદ્ધિપ્રસાદનો મોટરવાળો પણ મોટર તૈયાર થતાંની સાથે જ ત્યાંથી ક્યારનોયે પલાયન કરી ગયો હતો. પેલા ત્રણે ઘોડા બંગલા પાસે આવીને ધીંગામસ્તી કરવા લાગ્યા. ઘોડાને ધીંગામસ્તી અને હણહણાટ સાંભળતાની સાથે સૌનું લક્ષ્ય તે તરફ ગયું. તરત જ તેઓ બધા ઉડીને બારીમાંથી બેઠા લાગ્યા તો ઘોડા બંગલાના દાર પાસે તોફાન કરતા હતા એમ તેમને જણાયું. કેટલાક પુરુષો ઘોડાને પકડવા સાર નીચે દોડી ગયા. ઘોડાવાળો સર્પિસ અત્યાર સુધી તબેલામાં બેઠો હતો તે પણ આ બધી ધાંધલથી જાગ્રત થયો અને દોડતો બંગલાના દાર પાસે આવી પહોંચ્યો. ઘોડાઓને તબેલામાં લાવીને બાંધવામાં આવ્યા. ઘોડા કેવી રીતે છૂટી ગયા હશે તેનું કારણ કાઢ કરી શક્યું નહિ. સંધ્યા સમય થવા આવ્યો હોવાથી, માયાની રજા લઈને સૌ પોતા પોતાના ઘર તરફ વળ્યા. જે ગાડીમાં ઉષાને ફસાવીને લઈ જવાની હતી, તે જ ગાડીમાં બેસીને માયા પોતે જ ત્યાંથી ખિન્ન અંતઃકરણે પાછા ફરી.

ઉષા, દિનકર અને બુદ્ધિપ્રસાદ ઘેર સુખરૂપ આવી પહોંચ્યાં ત્યારે જ તેમને શાન્તિ વળી. તેઓ ઘેર પહોંચ્યા કે તરત જ ઉષા પોતાના દિવાનખાનામાં ચાલી ગઈ. કારણકે આજે તેને એટલી બધી હેરાનગતિ પડી હતી કે તેને વિશ્રામ લેવાની ઇચ્છા ક્યારનીયે થઈ આવી હતી.

દિનકર અને બુદ્ધિપ્રસાદ વાંચનાલયમાં આવીને બેઠા. ત્યાં તેમણે ઘણી વાર સુધી વાતચિત કરી. આજે દિનકરના હૃદયમાં ઉષા

બદલ ધણી જ પ્રબળ પ્રેમભાવના જાગ્રત થઈ હતી. તેને ઉપાને વિયોગ દુઃસહ થઈ પડ્યો. બુદ્ધિપ્રસાદની પેઠે પોતાને પણ ઉપાની સાથે હમેશાં રહેવાનું થાય તો ઘણું સાફ, એવી તેને ઇચ્છા થઈ. બુદ્ધિપ્રસાદના સુખ બદલ તેને સ્પર્ધા થવા લાગી. પરંતુ તે સ્પર્ધામાં ઇર્ષ્યાનો અંશમાત્ર પણ નહોતો. બુદ્ધિપ્રસાદની સુશીલતા અને તેના શુદ્ધ અંતઃકરણ બદલ તેની સંપૂર્ણ પ્રતીતિ હતી.

બુદ્ધિપ્રસાદની વિચારપૂર્ણ મુખમુદ્રા પ્રત્યે દષ્ટિ ફેંકતો દિનકર બોલ્યો: “ કેમ, વળી શી ગડમથલમાં પડ્યા છો ? ”

“ કંઈ નહિ. વાર પણ, દિનકર, આ માયા બદલ હવે મ્હારી સંકા દઢ થવા લાગી છે. આજના કારસ્થાનમાં તેનો પણ હાથ હોવો જ જોઈએ. ”

“ એમ ? ” દિનકર સ્મિત કરતો બોલ્યો: “ બુદ્ધિપ્રસાદ ! આપણને તો એમ નથી લાગતું. એમ માનવાને આપણી પાસે શો આધાર છે વાર ? ”

“ એમ કેમ વળી ? જો તે પણ કારસ્થાનમાં શામિલ ન હોત તો પાનસોપારી આપતી વેખતે ઉપાને તેણે કેમ યાદ કરી નહિ ? ”

“ બીજા અતિથિઓનો સત્કાર કરવાની ગરબડમાં તે ભૂલી પણ ગઈ હોય ! ”

“ તું ગમે તેમ કહે. મ્હને તેનાપર સંપૂર્ણ શક છે. ”

“ તમારો સ્વભાવ જ સંકાખોર છે. ”

“ હા; એવું તો કંઈક ખરું. હવે તો મ્હને પ્રત્યેક બાબતમાં સંશય જ ઉત્પન્ન થાય છે. ”

“ મ્હારાપર પણ સંશય છે ને ? ” દિનકર સ્મિત કરતો બોલ્યો.

“હા;” બુદ્ધિપ્રસાદ સ્મિત કરતો બોલ્યો: “મહેને મહારા પોતાના વિષયમાં પણ શંકા ઉત્પન્ન થાય છે. બોલ કહેવું છે કંઈ?”

“બુદ્ધિપ્રસાદ!” દ્વિનકર ગંભીર સ્વરે બોલવા લાગ્યો: “તમને મહારાપર વિશ્વાસ હોય કે ન હોય, પરંતુ, ખાત્રી રાખજો કે હું કદિ પણ વિશ્વાસઘાતી થનાર નથી. તેમ જ આ રહસ્ય ગુપ્ત રાખવાનું મહારે વચન પણ હું પાળીશ જ. કેટલાક બાતમીદારો ઉતાવળીયા હોય છે. જેમ ઉડાઉ મનુષ્યના હાથમાં પૈસો રહેતો નથી તેમ ગમે તેવું ગુપ્ત રહસ્ય પણ તેઓ ગુપ્ત રાખી શકતા નથી. અર્થાત્ એકદમ તે વર્તમાનપત્રમાં પ્રસિદ્ધ કરવાની તેમને ઇચ્છા થાય છે. ખરું જોઈએ તો એમ કરવાની પણ જરૂર છે; પરંતુ હું તેમાંનો નથી. જો કે પૈસાની બાબતમાં તો હું ઉડાઉ છું એટલું મહારે કબૂલ કરવું જોઈએ. ૧૦૦ રૂપિયાનો પગાર મળે છે પરંતુ મહિનાની આખરે મહારી પાસે એક પૈસો સુધ્ધાં રહેતો નથી. પરંતુ ગમે તેવું ગુપ્ત રહસ્ય પણ મહારી પાસેથી કોઈ પણ જાણી શકતું નથી એટલું તો તમારે નક્કી રહમજવું. જ્યારે કોઈ પણ રહસ્ય મહારા જાણવામાં આવે છે, ત્યારે તે પ્રસિદ્ધ કરવાથી કોઈનાં હિતમાં નુકસાન થવાનો સંભવ છે કે કેમ, એ સંબંધી હું સંપૂર્ણ વિચાર કરું છે, અને ત્યાર પછી જ તે પ્રસિદ્ધ કરું છું. તમારું રહસ્ય ગુપ્ત રાખવાનું, તેમ જ લક્ષ્મીપ્રસાદની પરવાનગી વગર તે પ્રસિદ્ધ નહિ કરવાનું હું તમને વચન પણ આપી ચૂક્યો છું.

“દ્વિનકર! બુદ્ધિપ્રસાદ બોલવા લાગ્યો: “તહારા માટે જો સંશય હોય તો પછી આવી ગુપ્ત વાતો હું તહને જણાવું જ શામાટે? મહારો સ્વભાવ સંશયખોર છે. એ વાત મહે માત્ર તહને જ કહી છે. બાકી તહારા પ્રત્યે મહારો સંપૂર્ણ વિશ્વાસ છે. આજે ઉપાનો તહ

છૂટકારો કર્યો છે તે બદલ હું ત્હારો અત્યંત ઋણી છું. હં, પણ દિનકર, તું આટલા બધા પૈસા શા માટે ઉઠાવે છે ? પગાર સારો મળે છે અને એક પાઇ પણ બચાવતો કેમ નથી ? ત્હારા જેટલો પગાર મળતો હોય તો હું તો થોડા જ વર્ષમાં શાહુકાર બની જાઉં ?”

“તે ખરું. પરંતુ મ્હારે બીજા કંઇ ઉચાટ નથી. મ્હારા સિવાય બીજા કોઈનું ભરણપોષણ કરવાનું નહિ હોવાથી, હું ભવિષ્યનો વિચાર કરતો જ નથી.”

“ત્યારે તું લગ્ન શા માટે કરતો નથી ? ત્હારા જેવા તરણ, નિરોગી, સુશિક્ષિત અને હુશિયાર મનુષ્યે અવિવાહિત રહેવું એ સમાજને નુકસાનકારક છે.”

“મ્હારું દીવાનું મન એક લક્ષાધિપતિની કન્યા પર મોહિત થઇ ગયું છે. બુદ્ધિપ્રસાદ ! લક્ષાધિપતિની કન્યા હું કેવી રીતે પ્રાપ્ત કરી શકું ? અને ધારો કે મ્હારી ઇચ્છા પાર પડી તો પણ શ્રીમંતની પુત્રીના લાડ કોડ પૂરા પાડવાનું તેમ જ તેનું દાસત્વ સ્વીકારવાનું મ્હારાથી બની શકે કે ?”

“દિનકર !” બુદ્ધિપ્રસાદ રિમત કરતો બોલ્યો : “પ્રત્યેક આ-બતમાં અપવાદ હોય છે જ. જેમ અન્ય ખાતમીદારો કરતાં તું વધારે દીર્ઘદષ્ટિ દોડાવનારો છે, તેમજ કોઈ શ્રીમંતની કન્યા પણ સંપત્તિ કરતાં સહુગુણની વિશેષ કિંમત આંકી શકે એની કેમ નહિ મળી આવે ? અત્યારથી આમ નિરાશ ન થા ! મ્હારી સલાહ માનીને હવે દ્રવ્ય સંગ્રહ કરવા માંડ.”

“બુદ્ધિપ્રસાદ ! તમારી યોગ્ય સલાહ બદલ હું તમારો આભારી છું. હવેથી હું અવશ્ય તદનુસાર વર્તીશ.” એટલું કહીને, સંધ્યા

સમય થવા આવ્યો હોવાથી દિનકર બુદ્ધિપ્રસાદની રજા લઇને પોતાના મકાન તરફ જવા ઉઠ્યો.

રસ્તે ચાલતાં ચાલતાં બુદ્ધિપ્રસાદના છેલ્લા શબ્દો તેના હૃદયમાં ઘોળાવા લાગ્યા. ઉપા પ્રત્યેનો પોતાનો પ્રેમ બુદ્ધિપ્રસાદ કળી ગયો હશે કે ? તેથી જ તેણે આજે મળે અને સલાહ આપી હશે કે ? એવા એવા વિચારો દિનકરના હૃદયમાં ઉદ્ભવવા લાગ્યા. બુદ્ધિપ્રસાદનું સુશીલ, ગંભીર અને બાહોશીભર્યું વર્તન જોઇને, તે અત્યંત આનંદ પામ્યો હતો. તેના બદલ તેના હૃદયમાં માનની લાગણી ઉત્પન્ન થઇ, અને તેની સલાહ પ્રમાણે વર્તવાનો દિનકરે પોતાના મનમાં દૃઢ નિશ્ચય કર્યો.

આ બાબુ કૃષ્ણકાન્તે માયાના મહેાંએ આજની ઘટના સાંભળી એટલે તે બહુ જ સંતપ્ત થયો. આજસુધીના પોતાના પ્રયત્નોમાં તેને આટલી બધી નિરાશા મળી નહોતી. આટલા આટલા પ્રયત્નો નિષ્ફળ સાથી નિવડે છે, તત્સંબંધી તે વિચારવા લાગ્યો. પોતાની વ્યવસ્થામાં ખામી રહે છે કે ભાગ્યદેવી પ્રતિકૂળ છે, તેનો નિર્ણય તે કરી શક્યો નહિ. પરંતુ તે ભવિષ્યને દોષ દઇને બેસી રહે તેવો નહોતો. પુનઃ બીજી વ્યવસ્થા કરવાનો તેણે દૃઢ નિશ્ચય કર્યો. તરત જ માયા સાથે કંઈ પણ વાતચિત ન કરતાં તે રમણિક પાસે ચાલ્યો ગયો.

રમણિકની પાસે પહોંચ્યા પછી કૃષ્ણકાન્તે તેની સાથે ત્રણીવાર સુધી વાતચિત કરી. આગળ શા પગલાં લેવા તત્સંબંધી વાટાઘાટ તેઓ બન્ને કરી રહ્યા હતા તેવામાં ત્યાં એક મનુષ્ય આવ્યો અને બોલ્યો: “લક્ષ્મીપ્રસાદના બંગલાના પાછળના દારમાં થઇને કોઈ મનુષ્ય અંદર દાખલ થયેલ છે.”

તરત જ રમણિક અને કૃષ્ણકાન્ત ઉભા થયા. બન્ને જણા સાયકલ પર બેસીને લક્ષ્મીપ્રસાદના બંગલા પાસે જઈ પહોંચ્યા. ત્યાં સુધી રીતે તપાસ રાખનારા પોતાના માણસોને પૂછવાથી તેમને માલુમ પડ્યું કે બંગલામાં ગયેલો મનુષ્ય અઘાપિપર્યંત અંદર જ હતો.

કૃષ્ણકાન્તે પોતાના ખિસ્સામાંથી ‘રિવોલ્વર’ કાઢીને એક મનુષ્યને આપી અને બોલ્યો: “તું અહીં ઉભો રહે. બંગલામાંથી જે કોઈ મનુષ્ય આવે તેને પકડજે. જો તેમ ન બને તો બેધડક આ “રિવોલ્વર”થી તેનો જાન લેજે.”

કૃષ્ણકાન્ત અને રમણિક ત્યાંથી ચાલતા થયા. તેઓ બન્ને ગુપ્ત રીતે બંગલામાં દાખલ થયા અને બન્ને જણા જુદા જુદા માંમે જઈને બંગલામાં શોધ કરવા લાગ્યા. એટલામાં પાછળના દારમાંથી કોઈ મનુષ્ય બહાર પડતો હોય એમ કૃષ્ણકાન્તને લાગ્યું. તેણે તરતજ રમણિકને પોતાની પાસે આવવાની સંજ્ઞા કરી. રમણિક પાસે આવ્યો એટલે બન્ને જણાએ પેલા મનુષ્યની પૂંઠ પકડી. પેલો મનુષ્ય કંપાઉંડની દિવાલ પર ચઢી ગયો, અને પાછળના રસ્તા પર ફૂટી પડ્યો. કૃષ્ણકાન્તે પોતાનો છરો તેના પર ફેંક્યો, અને બન્ને જણા તે દિવાલ પર ચઢી ગયા. પરંતુ એટલામાં પેલો મનુષ્ય સાયકલ પર બેસીને સડસડાટ કરતો ન્હાસી છૂટ્યો. તરતજ બન્ને જણા નીચે ફૂટી પડ્યા. પરંતુ પેલો મનુષ્ય એટલા અલ્પ સમયમાં પણ દષ્ટિ-મર્ધાની બહાર નીકળી ગયો. કૃષ્ણકાન્તે પોતાનો છરો જમીન પરથી ઉચરીને જોયું તો તે રક્તથી ખરડાયેલો હતો. બન્ને જણા ખિન્ન વદને પાછા ફરવા લાગ્યા. ચાલતાં ચાલતાં કૃષ્ણકાન્તે પૂછ્યું: રમણિક ! તે મનુષ્ય કોણ હશે ?”

“ મહારાથી તો કંઈ જ કલ્પના થઈ શકતી નથી. ” રમણિક નિરાશાજનક સ્વરે બોલ્યો.

“ મહારા મગજમાં એક કલ્પના ઉદ્ભવી છે, પરંતુ ખાત્રીપૂર્વક કોઈ પણ મત અત્યારે હું પ્રદર્શિત કરી શકતો નથી. પરંતુ, રમણિક ! તે મનુષ્યને જન્મ થયો સખ થયો છે. શસ્ત્રવૈદ્યની સારવાર વગર તેના પ્રાણ બચવાના નથી એ હું ખાત્રીથી કહું છું. આવતી કાલે તમામ શસ્ત્રવૈદ્યોને ત્યાં તપાસ કરવાથી કોઈ જન્મી થએલો મનુષ્ય તેમને ત્યાં આવ્યો હતો કે નહિ, અથવા તો કોઈ શસ્ત્રવૈદ્ય કોઈ જન્મી થયેલા મનુષ્યને ત્યાં ગયો હતો કે કેમ, તે માલૂમ પડી આવશે. અને પેલો મનુષ્ય કોણ છે તે પણ સહજમાં જાણી શકાશે. ”

એટલું બોલી રહ્યા પછી કૃષ્ણકાન્તે રમણિકને બીજી પણ કેટલીક સૂચના કરી. ત્યારપછી જન્મે જાણા છૂટા પડ્યા.

બંગલાની ગુપ્ત રીતે ચોકી કરવાને રોકવામાં આવેલો પેલો મનુષ્ય હવે બહુ કંટાળી ગયો હતો. કૃષ્ણકાન્તની જાગમાંથી છૂટા થવાની તેની ઇચ્છા હતી. પરંતુ કૃષ્ણકાન્ત અને રમણિક જેવા માનવરાક્ષસો પોતાને પાતાળમાંથી પણ શોધી કાઢ્યા વગર રહેનાર નથી, એ વાત તે સારી રીતે જાણતો હતો. અને તેથી અનીચ્છાએ પણ તેને કૃષ્ણકાન્તના ઇચ્છાનુસાર વર્તવું પડતું હતું. કૃષ્ણકાન્ત અને રમણિકને બંગલામાં ગયાં ઘણો સમય થયો હતો છતાં પણ તેઓ પ્રાણ ફર્યા નહિ, તેથી બીજા માર્ગે થઈને તેઓ ચાલ્યા ગયા હશે, એમ માનીને તે પણ ત્યાંથી પોતાના ગુપ્ત સ્થળે ચાલ્યો ગયો.

પ્રકરણ ૫ મું.

શિકાર છટક્યો.

બીજો દિવસે સહવારે, શહેરમાંના સર્વ શસ્ત્રવૈદોના દવાખાનામાં પોતાના માણસો દ્વારા કૃષ્ણકાન્તે ધાયલ થયેલા માણસની બાબતમાં તપાસ કરાવી પરંતુ કંઈ પત્તો લાગ્યો નહિ. કોઈ પણ જખમી માણસ શસ્ત્રવૈદોના દવાખાનામાં ગયો નહોતો, તેમજ તેઓ પણ કોઈ જખમી મનુષ્યના ઉપચારાચે ગયા નહોતા એવી પક્કી બાતમી મળવાથી કૃષ્ણકાન્ત અત્યંત આશ્ચર્ય પામ્યો. તે મનુષ્ય સખ્ત રીતે ધાયલ થયો હોવો જોઈએ એવી તેની ખાત્રી હતી. આમ છતાં પણ જખમી થયેલા મનુષ્યે કંઈ પણ ઉપચાર કેમ નહિ કર્યો હોય તેનું કારણ તે સહમજી શક્યો નહિ.

અત્યારે કૃષ્ણકાન્ત પોતાની કોટડીમાં બેઠો હતો, તેનું મન ધણું જ અસ્વસ્થ હતું. તે સ્વગત બોલવા લાગ્યો “ ગઈ રાત્રે મ્હેં ગંભીર ભૂલ કરી. રમણિકને બંગલામાં ન લઈ જતાં બહાર રસ્તાપર ઉભો રાખ્યો હોત તો તેણે તે માણસને અવશ્ય પકડીને કબજે કર્યો હોત. કોણ જાણે મહારી બુદ્ધિને હમણાં શું થયું છે? મહારં બાગ્યચક જ હમણાં ફરવા લાગ્યું છે.”

આ પ્રમાણે વિચારમગ્નતામાં તે ઘણીવાર સુધી બેસી રહ્યો. પોતાના માનસિક દૌર્બલ્ય પર તેને તિરસ્કાર છૂટ્યો. બાગ્યને દોષ દેવા એ કાયર પુરુષનું કામ છે, પ્રયત્નનો પરાજય કોઈ પણ કરી શકતું જ નથી, એવો વિચાર કરીને લક્ષ્મીપ્રસાદને પકડવાની બાબતમાં

નિરાશ ન થતાં પોતાના પ્રયત્નો અંતપર્યંત ચાલુ રાખવાનો તેણે પોતાના મનમાં દઢ નિશ્ચય કર્યો.

એટલામાં એક બાતમીદારે આવીને કૃષ્ણકાન્તને એવી ખબર આપી: “ઉષાએ ઘોડે બેસવાનું શીખવા માંડ્યું છે. આજે સહવારે તે એક વૃદ્ધ મનુષ્ય સાથે ઘોડે બેસીને માહિમના રસ્તે ફરવા ગઇ હતી. તેમની સાથે ત્રીજી કોઇ પણ મનુષ્ય નહોતું.”

આ બાતમી મળવાથી કૃષ્ણકાન્તનો ઉત્સાહ સતેજ થયો. આજે રાત્રે તેણે સોનેરી ટોળીના બદમાશોની સલા બોલાવી.

રાત્રિ નિર્ણિત કરેલા સમયે સોનેરી ટોળીના બદમાશો ભેગા થયા. કૃષ્ણકાન્તે બધા બદમાશોને સહમગ્નવ્યું કે નહાની ચોરીઓ કરવા કરતાં લક્ષ્મીપ્રસાદને પકડવાનું કાર્ય જો એકનિષ્ઠાથી કરશે તો દ્રવ્યની બાબતમાં ભવની ભૂખ ભાંગશે. ઉષાને પોતાના કબજામાં લીધા સિવાય લક્ષ્મીપ્રસાદને શોધી શકાશે નહિ એમ પણ તેણે તેમને જણાવ્યું. સોમનાથ અને બીજા બે ત્રણ બદમાશોએ ઉષાને ગમે તેમ કરીને પકડી આણવાનું બીડું ઝડપ્યું એટલે કૃષ્ણકાન્ત તેમની પ્રશંસા કરતે બોલ્યો: “ઉષા હમેશાં સહવારે ઘોડા પર બેસીને માહિમના રસ્તે ફરવા જાય છે તેની સાથે માત્ર એક વૃદ્ધ માણસ રહે છે. ઉષાને પકડવા સાર તમારી ઇચ્છાનુસાર વ્યવસ્થા કરી લેજો.”

“પરંતુ તેને પકડવા જતાં કદાચ તેના શરીરને કંઇ નુકસાન થાય તો?” સોમનાથ બોલ્યો.

“બંને તેટલી સંભાળ રાખજો. છતાંયે કંઇ નુકસાન થવા પામે તો એમાં કંઇ હરકત જેવું નથી.” કૃષ્ણકાન્ત બોલ્યો.

“જો ઘોડો તોફાની અને ભડકે એવો હશે તો તો ઉષા ઘોડા-પરથી પડી જાય તેવીજ વ્યવસ્થા કરવી પડશે. કારણ કે તેમ કરવાથી તેને સત્તર પકડી શકાશે.”

“ ફાવે તેમ કરજો. પરંતુ આ વખતે શિકાર છટકવા ન પામે તેની ખાસ સંભાળ રાખવાની છે. ”

“ તે આખતમાં તમે તદ્દન નિશ્ચિત રહો. ”

“ નહિ, નહિ; સોમનાથ, આ કામ તું ધારે છે તેટલું રહેલું નથી. તે છોકરીની સંભાળ રાખવા સાર કોઈપણ માણસ તેની પાછળ અવશ્ય હશે જ. એકદમ ઉતાવળા થવાથી આ કામ પાર પડી શકે તેમ નથી. ”

“ ફીક છે. પરંતુ આ છોકરીને કેટલા દિવસની અંદર પકડી લાવવી જોઈએ ? ”

“ આઠ દિવસમાં જ ! પરંતુ ધ્યાન રાખ કે જો આ વખતે રડતે મ્હોંએ પાછો આવ્યો તો ત્હારાં સો વર્ષ પૂરાં જ થયાં રહમજી લેજો. ”
કૃષ્ણકાન્તે આજ્ઞા સાથે ભયનું પણ દર્શન કરાવ્યું.

કૃષ્ણકાન્તની ભયંકર ધમટી સાંભળીને સોમનાથ અને તેના સાથીદારો ગભરાયા. જ્યારે જ્યારે સોનેરી ટોળીના કોઈ અદમાશને કંઈ અપરાધ થતો, ત્યારે ત્યારે તેને ભયંકર સજા કરવામાં આવતી હતી, તે વાત સર્વ અદમાશો સારી રીતે જાણના હતા. સોમનાથે કૃષ્ણકાન્તની આજ્ઞાને કંઈજ ઉત્તર આપ્યો નહિ. પરંતુ તેનો એક બીજો સાથીદાર હિંમતપૂર્વક બોલ્યો: “ અત્યાર સુધીમાં અમારો કંઈ જ અપરાધ થયો નથી. ”

“ આજ દિન સુધીમાં આવું જોખમદારીનું કાર્ય તમને સોંપવામાં આવ્યું જ નથી. આ કામ તમે ધારતા હશે તેટલું રહેલું નથી. બહુજ સાવધાનતા રાખવાની છે. ” કૃષ્ણકાન્ત બોલ્યો.

ત્યારબાદ મંડળી બરખાસ્ત કરવામાં આવી. કૃષ્ણકાન્ત પોતાની ખાનગી નિવાસસ્થાન તરફ ચાલ્યો ગયો.

ખીજે દિવસે સ્થવારે લગભગ દસ અગીઆર વાગ્યાના અરસામાં સોમનાથ એક શ્રીમંત વ્યાપારીનો વેષ ધારણ કરીને નીકળી મડ્યો. ઉપાને ઘોડે બેસવાનું શિખડાવનાર સઘસિનું ઘર સોમનાથ અગાઉથી જોધ આવ્યો હતો. અત્યારે સોમનાથ તે સઘસિને ઘેર આવ્યો. તે વખતે સઘસિનો નોકર એક ઘોડાને માલીસ કરતો હતો. સોમનાથ તેની પાસે ગયો અને બોલ્યો: “હવાલદાર! તમારા શેઠ ઘોડે બેસતાં શિખડાવે છે કે ?”

પોતાને આ પ્રમાણે માનપૂર્વક બોલાવનાર ગૃહસ્થ પ્રત્યે જોધને હવાલદારે સહજ રુવાબથી ઉત્તર આપ્યો: “હા; મહારા શેઠ એક સુપ્રસિદ્ધ ચાલુકસ્વાર છે.”

“એમ કે ? વાર; તેઓ ઘોડો બેસતાં શિખડાવવા બદલ શું શી લે છે ?”

“ખીજનો ઘોડો હોય તો દરરોજનો એક રૂપિયા. અને અમારો જ ઘોડો જોધતો હોય તો બે રૂપિયા !”

“અધધધ ! શી તો પણ જગજગ રાખી છે હોં ?”

“મહારા શેઠ મહોટા મહોટા શ્રીમંત લોકોને ઘોડાપર બેસતાં શિખડાવે છે. ફી ઉમરાંત બમણી કે ત્રણગણી રકમ બક્ષિસ તરીકે મળે છે તે તો જુદી.”

“ત્યારે તમારા શેઠ ધણા જ કુશળ ચાલુકસ્વાર હોવા જોધએ.” સોમનાથ બોલવા લાગ્યો: “એક દિવસ એક તરુણી સાથે મ્હેં તેમને ઘોડાપર બેસીને આવતા જોયા હતા. તેમની ઘોડાપર બેસવાની છટા જોધને હું તો દિગ્ગજ ચર્ચિત ગયો હતો ! મ્હને પણ ઘોડાપર બેસતાં શિખવાની તીવ્ર ઉત્કંઠા થઈ છે. વાર, હવાલદાર; તેમની સાથેની તે તરુણી કેલુ હતી ? તેને પણ ઘોડે બેસતાં બહુ સારું આવડે છે, હોં ?”

“ અરે બાઈ, એ તો પેલા લક્ષ્મીપતિ લક્ષ્મીપ્રસાદની છોકરી ઉપા ! તેનો પિતા લક્ષ્મીપ્રસાદ થોડા દિવસ પહેલાં સમુદ્રમાં ડૂબી જવાથી મરણ પામ્યો છે. હવે તેના પિતાની તમામ સંપત્તિની માલિકી તેના જ હાથમાં આવવાની છે. ”

“ મ્હને થોડે ખેસતાં શિખવવા સાડ તમારા શેઠને ક્યો વખત અનુકૂળ થઈ પડશે વાર ! ”

“ સહવારમાં તો તેમને ચાર મનુષ્યને શિખડાવવાનું હોય છે. સહાંજના વખતે તેમને ધૂરસદ હોય છે. ”

“ થોડાપર સ્વારી કરીને ફરવા માટે તમારા શેઠ કદા બાબુએ જાય છે ? ”

“ બીજા લોકોને તો કેટલા નાકે આવેલા મેદાનમાં તાલિમ આપે છે. પરંતુ ઉપા મ્હેનને મનુષ્યોની વસ્તી હોય તેવી જગ્યા પસંદ નહિ હોવાથી તેમને લઈને તે માહિમના રસ્તે જાય છે. તમને પણ તમારી ઈચ્છામાં આવશે તે સ્થળે લઈ જવામાં આવશે. ”

“ ઠીક છે. અપોરના સમયે આવીને તમારા શેઠ સાથે નક્કી કરી જઈશ. મ્હને તમારા જ થોડાની જરૂર પડશે. કારણ કે હું હજી તદ્દન શિખાઉ માણસ છું, ”

એટલું કહીને સોમનાથે પોતાના ખિસ્સામાંથી એક પાવલી કાઢીને હવાલદારના હાથમાં મૂકી અને તેની રગ્ગ માગી. હવાલદાર પણ ખુશી ખુશી થઈ ગયો. તેમણે સોમનાથને માનપૂર્વક રામરામ કહ્યા.

પહેલાજ દિવસે પોતાના કામમાં ફતેહ મળવાથી પોતાનું કારસ્થાન નિર્વિઘ્ને પાર ઉતર્યા વગર રહેશે નહિ, એવી સોમનાથ અને તેના સાથીદારોની ખાત્રી થવા લાગી. પોતાના કાર્યમાં તેમણે કોઈ પણ સ્થળે અશક્તતા કે વિકટતા દીડી નહિ અને તેથી અઘાપિ-

પર્થતના તમામ કારસ્થાનો કરતાં આ કારસ્થાન ઘણું જ સહેલું હોય એવું તેમને લાગવા માંડ્યું. શહેરની બહાર ઘોડે બેસતાં શિખવા જઈશું ત્યારે ચાણકસ્વારનો ઘટતો બંદોબસ્ત કરી દીધો અને ઉપાને પણ ઘણી સહેલાઈથી પકડી શકાશે; એવી તેમની માન્યતા હતી.

ઘોડાપર બેસીને ફરી આવ્યા પછી અત્યારે ઉપા વિશ્રાન્તિ લેવા બંગલામાં આમતેમ ફરતી હતી. ફરતી ફરતી તે બંગલાના પાછળના ભાગમાં આવી તો કંપાઉન્ડની દિવાલપર લોહીના છાંટા ઉડેલા હોય એમ તેના જોવામાં આવ્યું. આથી તે ગભરાઈ અને દોડતે પગે દિવાનખાનામાં આવી. બુદ્ધિપ્રસાદ તે વખતે પોતાનું લખવાનું કામ કરવામાં ગુંથાઈ ગયો હતો. અને લીલા ત્યાં બેઠી બેઠી એક પુસ્તક વાંચતી હતી. ઉપાની ગભરાપેલી મુખમુદ્રા જોઈને લીલા બોલી ઉઠી: “ શું છે, ઉપા ? ”

“ બંગલાના પછવાડેના ભાગમાં કંપાઉન્ડની દિવાલપર લોહીના છાંટા ઉડેલા હોય એમ જણાય છે. ”

ઉપાના આ શબ્દો સાંભળવાની સાથે જ બુદ્ધિપ્રસાદ ચમક્યો. તે તેના પ્રત્યે એકી ટશે તાકી રહ્યો. ઉપા બોલવા લાગી: “ ગઈ કાલે રાત્રે બંગલાની પછવાડેના ભાગમાં મારામારી થઈ હોવી જોઈએ. ગઈ રાત્રે પાછળના ભાગમાં કંઈક ધમાધમ થતી હોય, એવો મને પણ ભાસ થયો હતો, અને હું નિદ્રામાંથી જાગ્રત પણ થઈ ગઈ હતી. પરંતુ તે વખતે હું સ્વપ્ન અનુભવતી હોવાથી, તે માત્ર સ્વપ્નનો જ આભાસ હતો એવી કલ્પના કરીને, મેં નતસંબંધી વધારે વિચાર કર્યો નહિ. ”

“ હું પણ ગઈ રાત્રે જાગ્રત થઈ ગઈ હતી. મેં શી દિલચાલ થતી હતી તે સાંભળવા સારૂ કાન મોંડ્યા હતા. પરંતુ, ત્યારપછી

કંઈ પણ અવાજ મહારા કાને પડ્યો નહિ અને એટલામાં મહને નિદ્રા આવી ગઈ. "લીલાએ પોતાનો ખુલાસો વ્યક્ત કર્યો.

" મહે પણ ગઈ રાત્રે ધમાધમી સાંભળી હતી. તરત જ ઉડીને હાથમાં ફાનસ લઈને હું પાછળના ભાગમાં ગયો હતો. પરંતુ હું ત્યાં પહોંચ્યો એટલામાં કોઈ પણ મનુષ્યનો દિવાલપરથી ફૂંદી પડવાનો અવાજ મહારા સાંભળવામાં આવ્યો. ફાનસ લઈને હું આખા અંગલાના કંપાઉન્ડમાં ફરી આવ્યો હતો. પરંતુ કંઈ નવાબુની મહારા જોવામાં નહિ આવવાથી, કોઈ અદમાશ ચોરી કરવાના ઉદ્દેશથી અંગલામાં દાખલ થયો હોવો જોઈએ અને મહને અંગલામાં ફરતો જોઈને તે પકાચન કરી ગયો હોવો જોઈએ, એવી મહે કલ્પના કરી હતી. ત્યારપછી તમને કોઈને જાગ્રત ન કરતાં હું પણ મહારી પથારીમાં આવીને સૂઈ ગયો હતો. " બુદ્ધિપ્રસાદ બોલ્યો.

" પણ દિવાલપર લોહીના ઝાંટા ઘણા ઉડેલા જણાય છે. " ઉષા બોલાવા લાગી: " મહને લાગે છે કોઈ મનુષ્ય સખ રીતે ઘાયલ થયો હોવો જોઈએ. બુદ્ધિપ્રસાદ ! કેવી ભયંકર પરિસ્થિતિ ! આ અંગલામાં ક્યારે કેવો પ્રસંગ બનશે તેનો કંઈજ નિયમ નથી. મહને લાગે છે કે રાત્રિના આ ભયંકર બનાવ સાથે પિતાશ્રીના શત્રુઓનો પણ અવસ્ય કંઈ પણ સંબંધ હોવો જ જોઈએ. બુદ્ધિપ્રસાદ વાર તો મહને પકડવાનો એ દુષ્ટોએ પ્રયત્ન કર્યો. અને હજી પણ તેઓ મહને પકડવા માટે પ્રયત્નો કર્યા વગર રહેનાર નથી. એ દુષ્ટોના ભયમાં રહીને જ અહિં જીવન ગાળવું તે કરતાં તેમનાથી ચાર ડગલાં દૂર રહેવું એ વધારે સારું છે. આપણે હવે અહિંથી અન્ય સ્થળે રહેવા જઈએ તે શી હરકત છે ? "

" ઉષા ! " લીલા બોલી " આપણે મહારી માતાના આશ્રમમાં

જમને રહીએ તોયે શું હરકત છે ? ત્યાં જમશું તો જ આપણે શાન્તિ-
પૂર્વક રહી શકીશું. બંગલાની દેખરેખ રાખવા સારુ બુદ્ધિપ્રસાદ
અહિં રહેશે.”

“ જો તમને અહિંથી અન્ય કોઈ પણ સ્થળે જવા દેવામાં
ભય ન હોત તો હું અત્યાર સુધી તમને અહિં રોકી રાખું ખરો કે ? ”
બુદ્ધિપ્રસાદ બોલ્યો : “ તમને અહિં રાખવાં એજ વધારે શ્રેયસ્કર છે.
શત્રુઓ આપણા બંગલાપર અને આપણી પ્રત્યેક હિલચાલ પર નજર
રાખતા ફર્યા કરે છે. ગમે તેટલી ગુપ્ત રીતે આપણે અન્ય સ્થળે જઈએ
તો પણ તેમને ખબર પડ્યા વગર રહેવાની નથી. મુશીલાખાઈના
આશ્રમમાં જવાથી તો હવે તમો વધારે જોખમમાં આવી પડશો. આ
બંગલો આપણા માટે અતિ સુરક્ષિત સ્થાન છે. ઉષાબહેન ! અહિંથી
કોઈ પણ અન્ય સ્થળે તમને લઈ જવાની મહેને પરવાનગી જ નથી. ”

“ પરવાનગી કોની ? પિતાશ્રીની ! ” ઉષાએ આતુરતાથી પૂછ્યું
બુદ્ધિપ્રસાદ નિરૂત્તર રહ્યો. ઉષા ગભરાઈ જતી બોલી ઉઠી :
“ અરે પ્રભુ ! એ રક્ત મારા પિતાશ્રીનું તો નહિ હોય ! ગદ્દ કાલે
રાત્રે કદાચ તેઓ મહેને મળવા આવ્યા હોય અને શત્રુઓએ તેમને
પીછો પકડીને તેમને ધાયલ કર્યા હશે તો ! અરેરે, મહારા પિતાને
મેળાપ હવે ક્યારે થશે ? ” આટલું બોલતાં બોલતાં ઉષા રડી પડી.

“ ઉષા બહેન ! બુદ્ધિપ્રસાદ ઉષાને આશ્વાસન આપતો બોલવા
લાગ્યો : “ આમ છેક જ શું ગભરાઈ જાઓ છો ? આવી ભગતી જ
કલ્પનાઓ કરવાથી શો ફાયદો ? મહે રક્તના છાંટા જોયા છે અને તે
ઉપરથી હું તમને ખાત્રીપૂર્વક રીતે કહું છું કે જે મનુષ્ય ધાયલ થયો
છે તેને સંપૂર્ણ જન્મ થયો નથી. વળી પિતાશ્રી એવા તો સુરક્ષિત
સ્થળે નિવાસ કરે છે કે શત્રુઓને તેમનો પત્તો જ લાગવો કઠિન છે.

નહાસી છૂટવાથી આપણો ભય કમી થવાનો નથી. મહારા પર સંપૂર્ણ ભરોસો રાખો. આપણે ગમે ત્યાં જઈશું તો પણ શત્રુઓ આપણી પૂંક પકડ્યા વગર રહેનાર નથી. શત્રુઓને પકડાવ્યા વગર આપણને સહજ પણ શાન્તિ મળવાની જ નથી. અત્યારસુધીમાં સોનેરી ટોળીના ચાર અદમાશેને જેલખત્રાએ મોકલી દીધા છે. સમુદ્ર કિનારે ગોદીમાં દરોડો પાડનારા અદમાશેને પકડવામાં આવ્યા છે તે તો વળી મૂઢા જ. હવે માત્ર એ ટોળીનો નાયક પકડાય એટલી જ વાર છે. તે પકડાયો એટલે આપણને સંપૂર્ણ શાન્તિ મળશે. ઉષા બ્રહેન ! તેઓ જેમ આપણા પર ગુપ્ત રીતે નજર રાખતા ફરે છે તેમ હું પણ તેમના પર સખ્ત નજર રાખું છું. તમે ખિન્નકુલ નિરાશ ન થાઓ ! જ્યાં સુધી મહારા પર તમને વિશ્વાસ છે ત્યાં સુધી લેશ માત્ર પણ ભય પામવાનું કારણ જ નથી. પિતાશ્રીની હિંમત કેટલી અધી અથાગ છે. તમે પણ તેમના જેવા ધૈર્યવાન થાઓ. હું તો તેમનો નોકર છું તો પણ મહાદેવ હૃદય તેમના સહવાસથી તેમના જેવુંજ ધૈર્યશીલ બની ગયું છે. તમે તેમના પુત્રી છો. તમારે પણ પિતાશ્રી જેવાં જ ધૈર્યશીલ બનવું જોઈએ.”

લીલાને કાટિ કરીને રડતી રડતી ઉષા બોલી: “બ્રહેન ! શું કહું ! મહારા દુર્દૈવનો પાર જ નથી.”

બુદ્ધિપ્રસાદના ઉપદેશની અસર લીલાના મન ઉપર સારી થઈ હતી. તે ઉષાને ધૈર્ય આપતી બોલી: “બુદ્ધિપ્રસાદ જે કંઈ કહે છે તે બધું સત્યપ્રદ છે. નિરાશ ન થા ! બુદ્ધિપ્રસાદના ઉપદેશાનુસાર વર્તવાથી આપણા શિરપરનું સર્વ સંકટ અલ્પકાળમાંજ દૂર થશે.” આ પ્રમાણે લીલાના આશ્વાસનથી ઉષાનું મન શાંત થયું.

દરેક પ્રાતઃકાળે ઉષા ઘોડાની સ્વારી કરવા જતી હતી. આ દ્વાવસ્થાથીજ ખુલ્લી હવામાં ફરવા જવાનું તેને બહુ ગમતું હતું. અને

તેથી ફરવા જતી તેટલો સમય તેનો આનંદમાં જતો હતો. તે વખતે તેને એક આનંદમય સમયનું સ્મરણ થઈ આવતું અને તેથી તેની મુખમુદ્રા આરક્ત થઈ જતી હતી. તે સ્મરણ દિનકરનું હતું. દિનકર જેવો હુશિયાર, સુંદર, સુશીલ, અને આનંદી તરણ બદલ તેના હૃદયમાં પ્રેમભાવના ઉદ્ભવી હતી. બુદ્ધિપ્રસાદ જેવો શંકાખેર મનુષ્ય પણ દિનકરને ચ્હાતો હતો, તો પછી ઉષા જેવી એક સુકુમાર અને સુશીલ તરણી તેના પ્રત્યે પ્રેમાર્દ્ર થાય તેમાં શું આશ્ચર્ય ! દિનકર પ્રત્યે પ્રેમ રાખવાથી અને તેની સાથે લગ્નગ્રંથિથી જોડાવાથી, પોતાને સુખ મળશે કે કેમ, એવા વિચારો તેના મનમાં કદિ ઉદ્ભવતા જ નહિ. કારણ કે ઉષાનો દિનકર પ્રત્યેનો પ્રેમ સ્વર્ગીય નહોતો. ઉષાનો તેના પ્રત્યેનો પ્રેમ નિર્મળ અને સ્વર્ગીય હતો.

એ ત્રણ દિવસ વીત્યાબાદ એક દિવસ ઉષા ઉસ્તાદની સાથે ઘોડાપર બેસીને આહિમના રસ્તા પાસે ફરતી હતી, તેવામાં એકાએક ઘોડાના ડાબલા તેમના સાંભળવામાં આવ્યા. તરત જ ઉષાએ અને ઉસ્તાદે પોતાના ઘોડા પાછા ફેરવ્યા તો ઉસ્તાદનો નોકર ત્યાં દોડતો આવતો જણાયો. નોકર-પોતાના શેઠના ઘોડા પાસે આવી પહોંચ્યો એટલે બોલ્યો: “ શેઠ ! આપણા તબેલામાં આગ લાગી છે. સઘીસને બધા ઘોડા છોડી દેવાનું કહીને તેમ જ બંખાવાળાને પણ તે બાળતની ખચર આપીને હું આપની શોધ કરતો અહીં આવ્યો છું.”

આ સાંભળતાંની સાથે જ ઉસ્તાદની મુખમુદ્રાપર ચિન્તાની છાયા પ્રસરી ગઈ. તેમજામાં લાગેલી આગનો વિચાર કરતાં કરતાં પોતાનું સર્વસ્વ નાશ પામશે એવો તેને ભય લાગ્યો. ઉષાને કદી પણ અળગી નહિ મૂકવાનું તેણે બુદ્ધિપ્રસાદને વચન આપ્યું હતું. અને તે બદલ

તેને ફી પણ વધારે આપવામાં આવતી હતી. પરંતુ પોતાના સ્વાર્થને લીધે વચનનું સ્મરણ ઉસ્તાદને કહ્યું નહિ. ઉષા સાથે એક શબ્દ પણ બોલ્યા વગર તેણે ત્યાંથી પોતાનો ઘોડો દોડાવી મૂક્યો. પેલો નોકર પણ પોતાના શેઠની પાછળ પાછળ જવા લાગ્યો. આશ્ચર્ય પામતી ઉષા એ પોતાનો ઘોડો ત્યાંજ ઉભો રાખ્યો હતો. તે વિચારવા લાગી: “ઉસ્તાદની પાછળ જવાથી પણ શો ફાયદો? આગની જવાબા તેમ જ ત્યાં મળેલી મનુષ્યની મેદની જોવાથી ઘોડો લડકશે તો વળી વધારે પંચાત થશે. મોટે આટલામાં થોડી સહેલ કરીને બંગલે જ જઇશ.” એમ વિચારીને તેણે ઘોડો ફેરવ્યો અને આગળ જવા લાગી.

આ તરફ તબેલા પાસે બંબાવાળા, પોલિસ અને અન્ય લોકો સંખ્યાબંધ એકઠા થઇ ગયા હતા. બંબાવાળાઓએ આગ ફેલાવા પામે તે પહેલાંજ તેને ખુઝાવી દીધી. અને તેથી ઉસ્તાદને બહુ નુકશાન થવા પામ્યું નહિ. વર્તમાનપત્રોના ખાતમીદારો પણ ત્યાં હાજર હતા. દિનકર પણ અત્યારે તબેલા પાસે આવ્યો હતો. એટલામાં ઉસ્તાદને ત્યાં આવી પહોંચેલો જોતાંની સાથેજ દિનકરના મનમાં સંશય ઉદ્ભવ્યો. ઉષા ઉસ્તાદ સાથે દરરોજ ઘોડાની સ્વારી કરવા જતી હતી તે વાત દિનકરના જાણવામાં હતી. સહવારમાં તબેલામાં આગ લાગી અને ઉષા અત્યારે એક અજાણ્યા રસ્તામાં ફરતી હોય, આ બાબતમાં રખેમે કંઈ શત્રુનું કારસ્થાન હોય, એવી તેને શંકા થઇ. આગ સંબંધી માહિતી મેળવવા સાર તે મોટરમાં જ આવ્યો હતો. તરતજ મોટરવાળાને મોટર ચાલુ કરવાનો નેત્રસંકેત કર્યો અને પોતે તેમાં ચઢી બેઠો. ‘સરસરાટ’ કરતી મોટર દોડવા લાગી.

આ બાજુ સૃષ્ટિ સૌન્દર્યનું નિરીક્ષણ કરતી અને આનંદ પામતી ઉષા આગળ વધે જતી હતી. તેના મનમાં વિચારોની પરંપરા ચાલવા

લાગી હતી. પોતાના પરમપૂજ્ય પિતાશ્રીનાં ક્યારે દર્શન થાય, એ વિચારોમાં અત્યારે તે ગુંથાઈ ગઈ હતી. એટલામાં એક લિખારી તેના ઘોડા નજીક આવી પહોંચ્યો અને એકદમ બોંયપર પડી ગયો. તેનું શરીર દુર્બળ જણાતું હતું. તે રડવા લાગ્યો. ઉપાનું કોમળ અંતઃકરણ પીગળ્યું. ઉપા ઘોડાપરથી ઉતરી પડી અને તે માણસને બેઠો કરવા લાગી. જેવી ઉપા ઘોડાપરથી ઉતરીને તેની પાસે આવી કે તરત જ પેલો નરાધમ લિખારી ઉભો થઈ ગયો અને ઉપાના મ્હોંમાં ડૂંચો ધાકી તેના હાથ બાંધવા લાગ્યો. ઉપાએ છૂટવાના ઘણા પ્રયત્નો કર્યા પરંતુ તે દુષ્ટની પાસે તેનું કંઈ જ ચાલ્યું નહિ. તે શાન્તપણે ઉભી રહી. તે જોઈને પેલો નરાધમ બોલ્યો: “ મહારી પાસે ત્હારું કંઈ જ ફાવવાનું નથી. પરંતુ જો તું મહારી આજ્ઞાનુસાર વર્તીશ તો ત્હને ત્રાસ આપવાનો મહારો વિચાર નથી. અહિંઆ જૂઓ પાડવાથી પણ કોઈ સાંભળી શકે તેમ નથી. કારણ કે આ જંગલ નિર્જન છે. માટે જો હું કહું ત્યાં ગુપત્યૂપ આવવાનું કબજા હોય, તો હું ત્હારા મ્હોંમાંથી ડૂંચો કાઢી નાખીશ. જો, પેલી સામેની ઝુંપડીમાં આપણે જવાનું છે. ”

ઉપાના મ્હોંમાં ડૂંચો ધાલવામાં આવેલો હોવાથી તેનો જીવ બહુ જ ગભરાઈ જતો હતો. તેણે નિરાશ વદને પેલા દુષ્ટની આજ્ઞાને માન આપ્યું અને માથું હલાવીને તેની આજ્ઞા પ્રત્યે સંમતિ દર્શાવી. તરત જ પેલા દુષ્ટે મ્હોંમાંથી ડૂંચો કાઢી નાખ્યો. ઉપાએ એક દીર્ઘ નિઃશ્વાસ મૂક્યો. તેણે પાછા ફરીને જોયું તો તેનો ઘોડો આમતેમ નહાસભાગ કરી રહ્યો હતો. તે પેલા દુષ્ટ મનુષ્યની સાથે જવા લાગી. પરંતુ શુદ્ધિપ્રસાદના વાક્યનું સ્મરણ અત્યારે પણ તેના મનમાં તાબું હતું. ગમે ત્યાંથી પણ પોતાને અત્યારે મદદ આવી મળશે જ

એવી તેના મનમાં પ્રતીતિ હતી. આગની ખબર બુદ્ધિપ્રસાદને પણ મળી હશે અને ઉસ્તાદ સાથે મ્હને ત્યાં આવેલી નહિ જોવાથી તે તરત જ મ્હારી તપાસ કરવા સાડ અહિં આવી પહોંચશે, એમ તે વિચારવા લાગી. બુદ્ધિપ્રસાદ અહિં આવી પહોંચે તો પોતે આટલામાં જ છે, એવી તેને માહિતી મળે એટલા સાડ. પેલા બદમાશની નજર ચૂકાવીને તેણે હળવે રહીને પોતાના હાથમાંનું રત્નકંકણ રસ્તાપર ફેંકી દીધું ત્યારપછી થોડે દૂર ગયા પછી પોતાની વેણીમાંનો પુષ્પ-ગુચ્છ નાંખ્યો. અને ત્યારપછી ઝુંપડી પાસે પહોંચી એટલે પોતાનો રુમાલ નાંખ્યો. આ પ્રમાણે થોડે થોડે અંતરે પોતાની વસ્તુઓ ફેંકી દેતી દેતી ઉપા ઝુંપડી પાસે આવી પહોંચી. તે તેમાં દાખલ થઈ અને ઝુંપડીના દ્વારમાં જઈને બેઠી.

ઉપાને ઘોડાપર બેસીને એકલી ફરતી જોઈને પેલા બદમાશે પોતાના સાથીદારોને મોટર લઈ આવવા સાડ મોકલી દીધા હતા. કારણ કે એકલી ઉપાને પકડી પાડવાને માટે પોતે એકલો જ બસ છે એમ તેણે પોતાના મનમાં વિચાર્યું હતું. મોટર આવે કે તરત જ ઉપાને લઈને નિર્ણિત કરેલા સ્થળે તેને પહોંચાડી દઈને, પોતાની કામગીરી સંપૂર્ણ કરવાનો તેનો વિચાર હતો. ઉપા પાસે ઉભો ઉભો તે મોટર સહિત પોતાના સાથીદારોને આવી પહોંચવાની માર્ગ પ્રતીક્ષા કરી રહ્યો હતો.

અલ્પ સમય પછી મોટરનો ‘સરસર’ અવાજ તેઓ બંનેના સાંભળવામાં આવ્યો. પરંતુ હજી મોટર દૂર હતી અને તેથી તે અવાજ કંઈ દિશા તરફથી આવતો હતો તે તેમનાથી સ્પષ્ટ થઈ શકાયું નહિ. પોતાના સાથીદારો જ મોટર લઈને આવી પહોંચ્યા હશે એમ ધારીને,

પેલા અદમાશ માહિમના રસ્તા તરફ જોવા લાગ્યો. એટલામાં મુંબાઈના રસ્તે થઈને એક મોટર ઝપાટાખંધ આવીને ઝુંપડી પાસે ઊભી રહી. પેલા અદમાશે ચમકીને પાછળ ફરીને જોયું તો તે મોટર પોતાની નહોતી. પરંતુ પોતાની મોટર આવી પહોંચે ત્યાં સુધી ઉપાને પોતાના કબજામાં રાખવાનો તેણે નિશ્ચય કર્યો. તરતજ તેણે ઉપાને ઝુંપડીમાં ધકેલી દીધી અને પેલા અદમાશની કમ્બરમાં એક એવો તો જોસપૂર્વક ઠોસો લગાવ્યો કે તે દુષ્ટ ‘વોય બાપરે’ કરતો ધરણીપર ઢળી પડ્યો.

ઉપા ઝુંપડીમાંથી બહાર નીકળી આવી અને પોતાના બન્ને હાથ જોડીને દિનકર પ્રત્યે કૃતજ્ઞતાપુર્ણ દષ્ટિ ફેંકતી બોલી: “દિનકર!” ઉપાથી વધારે બોલાયું નહિ. દિનકરે તેનો હાથ પકડીને તેને મોટરમાં બેસાડી દીધી કે તરતજ ‘સરસરાટ’ કરતી મોટર દોડવા લાગી.

“દિનકર! હું અહિંઆં હકાશ એવું તમે સાથી બન્યું?” ઉપાએ પ્રશ્ન કર્યો.

“પહેલાં તો તમારો થોડો આમતેમ દોડતો મેં જોયો. ત્યાર-પછી તદમાઈ રત્નકંકણ મહારાં જોવામાં આવ્યું. થોડો નજીક ચાલ્યો તો તમારી વેણીનો પુણ્યચ્છ મહારી નજરે પડ્યો. અને છેવટે તમારો રૂમાલ જોવામાં આવ્યો. આ ઉપરથી તમે આટલામાંજ હોવા જોઈએ એવી મહારી ખાત્રી થઈ. ઈશ્વરકૃપાથી મહારી કલ્પના સાચી ઠરી છે.” દિનકરે ઉપાને બિગતવાર ખુલાસો કર્યો.

થોડીજ વારમાં બીજી એક મોટર ઝપાટાખંધ પોતાની મોટર પછવાડે આવતી હતી એમ દિનકરને લાગ્યું. તેણે પાછળ ફરીને

જેયું તો તેની ખાત્રી થઇ કે પાછળની મોટરનો વેગ પોતાની મોટર કરતાં વધારે ઝડપવાળો હતો. અને તેમાં ત્રણ માણસો બેઠેલાં હતાં. દિનકરે તરતજ ઉપાની ડોક ફરતો પોતાનો એક હાથ વિંટાળી દીધો અને પોતાના ખોળામાં સૂવાડી દીધી. તે પોતે પણ નીચું માથું રાખીને નમી ગયો. તરતજ પાછળની મોટરમાંના એક શખ્સે ‘રિવોલ્વર’ નો ખ્હાર કર્યો. સરસરાટ કરતી એક ગોળી દિનકરના કાન પાસે થઇને ચાલી ગઇ. દિનકરે પોતાના ખિસ્સામાંથી ‘રિવોલ્વર’ કાઢીને તેણે પાછળ ફરીને પૂંઠે લાગેલી મોટરના એન્જીન પર એક ગોળી છોડી. પેલી મોટરનું એન્જીન ફૂટ્યું અને તે ત્યાંજ અટકી પડી. દિનકર પોતાની મોટર પૂરજોસથી દોડાવી મૂકી.

ઉપાના શરીર પર હાથ ફેરવતો દિનકર બોલ્યો: “ઉપા ! હવે સ્વસ્થ થા ! સહજ પણ ભય રાખવાનું હવે કંઇજ પ્રયોજન નથી.”

ઉપા તરતજ જ બેઠી થઇ. તે દિનકર પ્રત્યે કૃતજ્ઞતાપૂર્ણ દષ્ટિ ફેંકતી જોઈ રહી. તેનાં નેત્રદ્વયમાં પ્રેમાશ્રુ ભરાઇ આવ્યાં. અત્યારે પોતાના જેટલો કોઈ પણ મનુષ્ય સુખી નહિ હોય એમ દિનકર પોતાના મનમાં વિચારવા લાગ્યો.

એટલામાં બુદ્ધિપ્રસાદ પણ મોટરમાં આવતો હોય એમ દિનકરને જણાયું. બંને મોટરોનો માર્ગમાં ભેટો થયો. ઉપાને સુખરુખ જોઇને બુદ્ધિપ્રસાદના વદનપર આનંદની છટા વિલસી રહી. ઉપાનો છૂટકારો દિનકરને હાથે થયો જોઇને તેને અનહદ આનંદ થયો. પોતાની મોટરમાંથી ઉતરીને બુદ્ધિપ્રસાદ દિનકરની મોટરમાં આવીને બેઠો અને તેણે દિનકરનો અંતઃકરણપૂર્વક આભાર માન્યો.

બંને મોટરો ચાલવા લાગી. ઉપાએ બુદ્ધિપ્રસાદને સર્વ હકીકત સંક્ષિપ્તમાં કહી સંભળાવી. ઉપાની ચાલાકીથી અને દિનકરની સમ-

યસ્યચકતાથી આનંદ પામેલો બુદ્ધિપ્રસાદ તેઓ બન્ને પ્રત્યે પ્રેમપૂર્ણ દષ્ટિ ફેંકવા લાગ્યો.

ઉષા અને બુદ્ધિપ્રસાદના બંગલે પહોંચતાં કરીને દિનકર પોતાને ઘેરં ચાલ્યો ગયો. દિનકરના સહવર્તન બુદ્ધિપ્રસાદના અંતરમાં તેના માટે આદરબુદ્ધિ ઉપજી.

પ્રકરણ ૬ કું.

પાપિણીની પ્રપંચબળ.

ગત પ્રકરણમાં વર્ણવ્યા પ્રમાણે ઉષાનો છૂટકારો થયા પછી દિન પ્રતિ દિન દિનકર ઉપર એક પછી એક સંકટો આવવા લાગ્યાં. એક દિવસ દિનકર રસ્તે જમીને જતો હતો એવામાં એક મકાનમાંથી તેના પગ પાસે કટારી આવીને પડી. જો દિનકર સહજ ચૂક્યો હોત તો તેનું ગળું કપાઈ ગયું હોત. એક વખત તે અમુક માર્ગે ચાલે જતો હતો એવામાં સરસરાટ કરતી એક મોટર તેના અંગપર ઘસી આવી. પરંતુ તે ચાલીકાથી ખસી ગયો. આવાં આવાં બીજાં પણ કેટલાંક સંકટો તેના શિરપર આવવા લાગ્યાં હતાં. પરંતુ પોતાના પ્રાણ હરવા માટે જ, બાળી બૂજીને જ કોઈ પણ વ્યક્તિ આવા પ્રયત્નો કરી રહી છે, એવી કલ્પના સુધાં દિનકરના મનમાં ઉદ્ભવી જ નહિ.

એક દિવસે પોષ્ટમેને આવીને તેના હાથમાં ‘સિગારેટસ’ ની પેટી મૂકી. દિનકરે તે પેટી ઉઘાડીને જોયું તો તેમાં સુવાસિત ‘સિગારેટસ’ હતી. પરંતુ તે પેટીમાં એક ચિટ્ટી હતી જેમાં ‘ગરીબ

મિત્રા તરફથી પ્રેમોપહાર' એટલા જ અક્ષરો લખેલા હતા. અક્ષરો એવા તો વાંકાચૂંકા લખેલા હતા કે આ ચિઠ્ઠી કેની હશે, તે દિનકરથી સ્હમજી શકાયું નહિ. પાર્સગપરની છાપ જોઈને તે કલ્યાણથી આવ્યું હોય એમ જણાતું હતું. કલ્યાણમાં તેનો એક જીવલગ મિત્ર હતો પરંતુ તેને નનામું શા માટે મોકલવું પડે? દિનકરને આ પાર્સલ સંબંધી શક ગયો. તેણે કલ્યાણ ટેલિફોન કરીને પોતાના મિત્રને પૂછી જોયું કે તેણે સિગારેટસની પેટી મોકલી હતી કે કેમ, તો તેણે ના પાડી. હવે દિનકરની શંકા દઢ થઈ. તે પેટી લખને દિનકર પોતાના એક ડાક્ટર મિત્ર પાસે ગયો અને તે પેટીની તેને ખારિક તપાસ કરવાનું કહ્યું. દાક્ટરે રસાયણિક પ્રયોગ વડે સિગારેટની તપાસ ચલાવી તો તેમાં ભયંકર વિષ હતું એવી તેની પ્રતીતિ થઈ. તેણે દિનકરને આ હકીકત જણાવી અને કહ્યું: “આ સિગારેટસમાં એવું તો ઝેર રહેલું છે કે તે પીવાથી જે વિષ શરીરમાં પ્રવેશે છે તેનું તરતમાં કંઈ પણ ભયંકર પરિણામ આવતું નથી. પરંતુ બે ત્રણ મહિનામાં મનુષ્યના પ્રાણ રીખાઈ રીખાઈને જાય છે.”

આ હકીકત સાંભળીને દિનકરની આંખો ઉઘડી. આજ સુધીમાં બનેલા પ્રાણહારક પ્રસંગો હવે તેની દષ્ટિ સમક્ષ તરવરવા લાગ્યા. તે તમામ પ્રસંગો આકસ્મિક રીતે બનવા પામ્યા નહોતા, પરંતુ જાણી જુજીને પોતાના પ્રાણ હરવા માટે જ એવા પ્રયત્નો થતા હતા, એવી હવે દિનકરની દૃઢ ખાત્રી થઈ. તે સ્વમત બોલ્યો: “મ્હારો કાંટો દૂર કરવા માટે તેણે ઠીક પ્રયત્નો કરવા માંડ્યા છે. અત્યાર સુધી તો હું આ વાતથી અજાત હતો. અને તેથી જ મ્હારા પ્રાણ બચવા પામ્યા છે. પરંતુ હવે નસીબ પર આધાર રાખીને બેસી ન રહેતાં સંપૂર્ણ સાવધગિરિથી રહેવું પડશે.”

દિનકરે સિગારેટસની પેટી સંબંધી કંઈ પણ જુમાટો કર્યો જ નહિ. કારણકે તેના પ્રાણ હરવા માટે અત્યાર સુધીમાં અનેલા પ્રસંગોની સાબિતી કરવાની આખતમાં માત્ર સિગારેટસની પેટી સિવાય બીજો કોઈ પણ આધાર તેની પાસે નહોતો. તેમ જ પાર્સલ પણ કોણે મોકલ્યું હતું તે સ્હમજવાનો કંઈ માર્ગ જ નહોતો. તો પણ પોતાની ઉપાની ખાતર, તેણે હવે ખુબ જ સાવધાનતાપૂર્વક વર્તવાનો વિચાર કર્યો. ગદ્દીઓમાં થઈને જવાનું તેણે અંધ કર્યું. જ્યાં ધમિરતો અંધાતી હોય તે જગ્યાની નજીક તે કદિ પણ ઉભો રહેતો નહિ અને જાહેર રસ્તા પર થઈને જતાં પણ તે હરધડી ચોમેર દૃષ્ટિપાત કર્યા કરતો. તે પોતાના ખિસ્સામાં ભરેલી ‘રિવોલ્વર’ તૈયાર જ રાખવા લાગ્યો.

આટલી સાવધતા રાખવા છતાં પણ દિનકરના શિર પર એક પછી એક જીવલેણ પ્રસંગ આવ્યા વગર રહ્યા નહિ. દિનકરને હમેશાં સ્હવારે દૂધ પીવાની ટેવ હતી. એક દિવસ તે ખુબ જ કામમાં ગુંથાયો હોવાથી દૂધવાળો લેયો દૂધની વાડકી ભરીને દિવાનખાનામાંના ગોખલામાં મૂકીને ચાલ્યો ગયો. દિનકરે કામમાંથી પરવાર્યા પછી દૂધની વાડકી લીધી અને જેવો તે પીવા જાય છે, તેટલામાંજ દૂધનો રંગ ફરી ગયો હોય એમ તેના જોવામાં આવ્યું. તરત જ તેને શંકા ગઈ. એક શીશીમાં તે દૂધ ભરી દીધું અને તે ખિસ્સામાં નાખીને દિનકર દાકતર પાસે ગયો. દૂધની આરિક તપાસ કરીને જણાવ્યું કે તેમાં ‘આઈકલોરાઇડ ઓફ મર્ક્યુરી’ નામનું વિષ ભેળવેલું હતું, કે જે મનુષ્યના પેટમાં જતાંની સાથે જ માત્ર અલ્પ સમયમાં જ તેના પ્રાણ હરણુ કરી દે છે. હવે દિનકરે આવાં કારસ્થાન કરનારા બદમાશોને શોધી કાઢવાનો પ્રયત્ન કરવાનો વિચાર કર્યો. તેણે ખુબ શોધ કરવા માંડી પરંતુ તેને કંઈ જ પત્તો લાગ્યો નહિ. દૂધવાળા લેયાને પૂછતાં

તેણે જણાવ્યું કે તેણે તો હંમેશના રિવાજ મુજબ દૂધની વાડકી ગોખલામાં મૂકી હતી. વળી જ્યારે દિનકરે તે વાડકી લીધી ત્યારે દૂધવાળાને ગયાં પણ બે કલાક થઈ ગયા હતા. આ બે કલાકની અંદર કોણ આવી ગયું હશે, તે સ્હમજી શકાયતેમ પણ નહોતું. વારંવાર ઉપાને બદમાશોના હાથમાંથી પોતે છોડાવી લાવતો હતો, તેથી તે બદમાશોનાં જ આ કારસ્થાન હોવાં જોઈએ, એવી દિનકરની ખાત્રી થઈ. પરંતુ પોતાના નિશ્ચયથી તે સહજ પણ ચલિત થયો નહિ.

બપોરના બે વાગ્યાના સમયે દિનકર હંમેશના રિવાજ પ્રમાણે ઉપાને મળવા માટે ગયો. પરંતુ ઉપરની હકીકત સંબંધી એક અક્ષર સુધાં તેણે ઉપાને કહ્યો નહિ. જે દિવસે માહિમમાં ઉપાનો છૂટકારો દિનકરના હાથે થયો તે દિવસે બન્ને જણાંએ પોતાનાં અંતર ખુલાં કર્યા હતાં અને લમગંધિથી જોડાઈને પોતાનું ભાવિ જીવન મહવાસ-મુખમાં ગાળવાનો તેમણે બન્નેએ નિશ્ચય કર્યો હતો પરંતુ પોતાના પિતાનો પત્તો લાગે ત્યાં સુધી ઉપાની ઈચ્છા આ લમ માટે ઉતાવળ નહિ કરવાની હતી. દિનકરે પણ ઉપાની આ ઈચ્છા સ્વીકારી હતી. તે દિવસથી દિનકરે પોતાના મનમાં એવો નિશ્ચય કર્યો હતો કે ઉપાના મનને કોઈ પણ જાતનો સંતાપ થાય એવી વાત તેને કરવી જ નહિ. અને તેથી જ પોતાના શિરપર ધૂમી રહેતાં સંકટો સંબંધી લેશ માત્ર પણ ઉદ્વેગ તેણે ઉપા પાસે કર્યો જ નહિ. ઉપા અને લીલા સાથે કેટલીકવાર સુધી વાર્તાલાપ કર્યા પછી તેમની રજા લઈને દિનકર દિવાનખાનામાં આવ્યો. શુદ્ધિપ્રસાદ તેની રાહ જોતો ત્યાં જ બેઠો હતો. દિનકરને જોતાંની સાથે જ શુદ્ધિપ્રસાદ બોલ્યો: “દિનકર ! હમણાં તો નવીન હિલચાલ બિલકુલ બનતી નથી ! તને કંઈ વિશેષ માહિતી મળી છે કે ? ”

બુદ્ધિપ્રસાદની નજીકમાં બેઠા પછી દિનકર સ્મિત કરતો બોલ્યોઃ
 “ હાલમાં તેમણે મ્હને પોતાના સપાટામાં લીધો છે. ”

“ ત્હને ? ” આશ્ચર્ય પામતો બુદ્ધિપ્રસાદ બોલ્યોઃ “ એમ કેમ ? ”

દિનકરે પોતાના પ્રાણ હરવા માટે બનેલા તમામ પ્રસંગોની હકીકત બુદ્ધિપ્રસાદને કહી સંભળાવી અને બોલ્યોઃ “ મહારા પ્રાણ હરવાથી તેમને વિશેષ ફાયદો થનાર નથી એ વાત તેઓ જાણે છે. પરંતુ તેમ કરવાથી હરધડી આડે આવનાર કંટક દૂર થશે એવી જ તેમની માન્યતા હોવી જોઈએ. મ્હને લાગે છે કે એટલા માટે જ તેઓ મહારી પાછળ લાગ્યા હોવા જોઈએ. ”

થોડીવાર સુધી વિચાર કર્યા પછી બુદ્ધિપ્રસાદ ગંભીર સ્વરે બોલ્યોઃ “ દિનકર ! ત્હારા જેવી પરિસ્થિતિમાં જે કોઈખીજે મનુષ્ય હોત તો હું તેને સુંબધ છોડી જવાની સલાહ આપતા પરંતુ ત્હને એવી સલાહ હું આપી શકું તેમ નથી. બહુ જ સાવધાનગિરીથી વર્તવાની જ હું ત્હને સલાહ આપું છું. કામ સિવાય કોઈ પણ રથજે જવાનું છોડી દે. અજાણ્યા માણસો સાથે કોઈ જાતનો સંબંધ ન રાખ. ત્હારી આંદિસમાં, છાપખાનામાં, કલમમાં અને વાંચનાલયમાં સુદ્ધાં પણ તેઓ ત્હારા પર નજર રાખતા હશે. તેમજ હું બોક્ષાવું નહિ તો અર્ધિ પણ રાત્રિએ આવવાનું બંધ કરી દે. અમારા બંગલાની તપાસ રાખવા સારૂ દિવસના સમયે હવે એક જ માણસને રોકવામાં આવ્યો હોય એમ લાગે છે. પરંતુ રાત્રિએ બંગલાની આસપાસ ત્રણ ચાર માણસ રહેતા હોય એમ મ્હને લાગે છે. જે તું એકાદ વખત પણ હવે તેમના સપાટામાં આવ્યો તો તેઓ ત્હને ઝવતો છોડશે નહિ. અને ત્હારા સિવાય મ્હારે અન્ય કોઈનો પણ આધાર નથી. વળી ઉપાનો બચાવ કરવા માટે જ મશ્વરે અમારી સાથે ત્હારો સંબંધ જોડી દીધો

હોય એમ મહેને લાગે છે. ત્હારી સહાય વગર હું એકલો કંઈ જ કરી શકું તેમ નથી. અને તેથી ત્હારા પોતાના કરતાં પણ ઉપાની ખાતર તું બહુ જ સાવધાનગિરીથી રહે. આજ દિન સુધી ત્હારાથી હું જે કંઈ વાત ગુપ્ત રાખતો હતો તેનું કારણ મહેને ત્હારાપર અવિશ્વાસ હતો એમ નથી. પરંતુ અમારી સાથે ત્હારા પ્રાણ પણ અમારી સાથે જોખમમાં ન આવી પડે, એટલા માટે જ હું એમ કરતો હતો. ”

પોતાના મનમાં આનંદ પામતો દિનકર વિચારવા લાગ્યો: “હવે મ્હારા પ્રાણ જોખમમાં આવી પડ્યા છે જ. પોતે ઉપાને ચાહે છે, અને ઉપા પોતાને ચાહે છે, તથા બંને જણાએ લમ-ગ્રંથિથી જોડાવાનું પણ પરસ્પર વચન આપી દીધું છે એ વાત બુદ્ધિપ્રસાદને કહી દેવાનો તેને વિચાર થયો. પરંતુ તરત જ ઉપાની હાલ તરત તે વાત ગુપ્ત રાખવાની આજ્ઞાનું તેને સ્મરણ થયું, અને તેમાં જે વળી બુદ્ધિપ્રસાદની હાલની ગંભીર મુખમુદ્રા જોઈને તે બોલતાં બોલતાં અટકી ગયો. બુદ્ધિપ્રસાદની ઉમદા સૂચના માટે દિનકરે તેનો આભાર માન્યો અને ત્યારપછી તે ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો.

દિનકર અને ઉપા વચ્ચેનો પ્રેમ આ પ્રમાણે દિનપ્રતિદિન વૃદ્ધિગત થતો જતો હતો. પરંતુ બુદ્ધિપ્રસાદને તે બદલ લેશમાત્ર પણ મંધ સરખી જે આવી નહોતી. પરંતુ દીલાને તે વાતની ખબર પડવાને બહુ વિલંબ લાગ્યો નહિ. જ્યારે જ્યારે ઉપા અને દિનકરનો મેળાપ થાય, ત્યારે ત્યારે દીલા ધણે ભાગે ત્યાં હાજર હોય જ. જે કાંઈકાર દીલા તે વખતે હાજર ન હોય તો દિનકર જ તેને હાક મારીને બોલાવતો. ઉપા અને દિનકરની પરસ્પરના મેળાપ બદલની વધતી જતી ઉત્સુકતા, એક બીજાના મેળાપ સમયે તેમની પ્રેમસ્મિત્ત

દષ્ટિ, અને જૂદાં પડતી વખતે તેમની મુખમુદ્રા પર છવાઈ રહેલી વિરહ-વિષણ્ણતાની છાયા, એ બધાં ચિહ્નો પરથી લીલાને ખરી વસ્તુ સ્થિતિ રહમજવામાં બહુ વાર લાગી નહિ. આથી લીલા પોતાના મનમાં ને મનમાં જ આનંદ પામતી હતી. એટલું જ નહિ, પરંતુ ઉપાનું લગ્ન દિનકર સાથે જ થશે એવી પણ કલ્પના તેણે કરી લીધી. ઉપાનું લગ્ન પોતાની માતાના આશ્રમમાં જ કરવાની તેની ઇચ્છા હતી. પોતાની માતા હોંશથી પોતાની વિદ્યાર્થિનીઓની સાથે ઉપાનું લગ્ન આશ્રમમાં ધામધૂમથી કરશે એવી તેની દૃઢ ખાત્રી હતી. ઉપાનું લગ્ન થઈ ગયા પછી પોતાનું લગ્ન થવાનો પણ પ્રસંગ આવશે, એમ વિચાર કરતાં તેના આનંદનો અવધિ જ થતો. પરંતુ પોતાનું લગ્ન કેાની સાથે થશે, એવો વિચાર થતાંની સાથે લીલા શરમાઈ જતી. તેનો સ્વભાવ એવો તો શરમાળ હતો કે પોતાના પ્રિયકરનો નામોચ્ચાર પોતાના મનમાં કરવાની પણ તે હિંમત કરી શકતી નહોતી. તો પણ ઉપા પાસે બુદ્ધિપ્રસાદની પ્રમાણિકતા, હુશિયારી, અને તેનાં સહયુગ્મીનાં વખાણુ તે ઘણીવાર કર્યાં કરતી હતી.

બુદ્ધિપ્રસાદની સૂચનાનુસાર વર્તવાથી દિનકરના શિરપર કેટલાક સમય સુધી કોઈ પણ પ્રકારની નવીન આપત્તિ આવી નહિ. પોતાનું મકાન છોડીને તે ખાસ કાર્ય વગર બહાર જતો જ નહિ. વર્તમાનપત્ર માટે કંઈ પણ લેખ વગેરે મોકલવાનાં હોય તે ટપાલમાર્ગે મોકલવાનો તેણે રિવાજ રાખ્યો હતો. કેટલીક વાર તો તે ઑફિસે કેમ આવતો નહોતો, તે બદલ તેના શેઠે પૂછાવ્યું પણ ખરું. પરંતુ દિનકરે તત્સંબંધી કંઈ પણ ખુલાસો કર્યો નહિ. પરંતુ દિનકરને પોતાને ઘરમાં રહેવું ગમતું જ નહોતું. આખો દિવસ જેનો પગ ઘરમાં ટકે જ નહિ, તેને આમ બંદીવાનની પેઠે ઘરમાં બેંધાઈ રહેવું ગમે પણ શી રીતે ?

સીથી મોઢું તો તેને એ દુઃખ હતું કે ઉપાનો મેળાપ પણ હવે દરરોજ થઈ શકતો નહોતો.

માયાના મકાન પાસે છૂપી રીતે દેખરેખ રાખનાર વ્યક્તિ તે દિવસ પછીથી ત્યાં દેખાઈ નહિ. કૃષ્ણકાન્ત દરરોજ ત્યાં આવતો તે વખતે ચોમેર બારીક દષ્ટિ ફેંકતો. પરંતુ કોઈ પણ વ્યક્તિ તેના જોવામાં આવતી નહોતી. આ ઉપરથી તેણે તો એવું અનુમાન કર્યું કે પોતાને જોઈતી માહિતી મળી રહી હોવાથી જ હવે તે વ્યક્તિ ત્યાં નહિ આવતી હોય. પરંતુ તેથી તેના મનમાં ચિન્તા થવા લાગી. તે વ્યક્તિ કોણ હતી, તે જાણવાનો હવે કંઈ માર્ગ રહ્યો નહિ હોવાથી, તેનું મન ઉદ્વિગ્ન રહેવા લાગ્યું.

એક દિવસે કૃષ્ણકાન્તે માયાને ઉદ્દેશીને કહ્યું: “માયા ! મ્હને લાગે છે કે હવે આપણા દિવસ ભરાઈ ચૂક્યા છે. ઉપાને અને પેટાં છુટ્યા દિનકરને પકડવા માટે ઘણા ઘણા પ્રયત્નો કર્યા છતાં પણ તે બન્નેમાંથી એકને પણ આપણે પકડી શક્યા નથી.”

“મશ્વર જ તેમનું સંરક્ષણ કરતો હોય એમ લાગે છે.” માયા બોલી: “કારણ કે જ્યારે જ્યારે તેઓ છટકી જવા પામ્યાં છે ત્યારે ત્યારે કંઈ ને કંઈ આકસ્મિક પ્રસંગો જ બનવા પામ્યા છે. મ્હને લાગે છે કે આપણે આ કામમાં ઉનાવળ કરી. જો લક્ષ્મીપ્રસાદને થોડા દિવસ પોતાની પુત્રી સાથે રહેવા દીધો હોત તો રીક થાત. કારણ કે વાત્સલ્ય પ્રેમથી આર્દ્ર થયેલી તેની દષ્ટિ તેની ગતિને મંદ કરી નાખત અને આપણે તેને અચાનક રીતે પકડી પાડવામાં પણ કાવી શકત.”

“છટ” કૃષ્ણકાન્ત બોલ્યો: “તું એમ માનતી હોય તો જાણે ! આ છોકરીને પકડવામાં આપણને તેના બાપની સાથે સંબંધ

શા છે ? જેણે સોળ સોળ વર્ષ સુધી આપણને હંકાર્યા અને જે પુત્રીપ્રેમને પણ આધીન ન થયો, તે હવે કિયાને જોતાંની સાથે જ એટલો બધો નિર્મળ મનનો ચર્મ જાય એ શું બનવાજોગ છે કે ? મહને તો આ બાબતમાં આપણો પોતાનો જ દોષ લાગે છે. અત્યાર સુધીમાં આપણાં સર્વ કારસ્થાનો યશસ્વી નિવડ્યાં હોવાથી, આપણે ગર્વિષ્ઠ બની ગયાં છીએ અને તેથી જ આપણી યોજનાઓ હવે બીનચૂકપણે પાર ઉતરતી નથી. આટલા આટલા પ્રયત્નો છતાં તે છોકરી આનંદમાં ફરતી ફરે છે, પેલો લુચ્ચો દિનકર મહારી દષ્ટિ સમક્ષ રુવાબમાં રહે છે અને લાક્ષ્મીપ્રસાદ તો એવો અદસ્ય ચર્મ ગયો છે કે જાણું નજરબંદીની વિદ્યા જ તેણે સાધ્ય કરી લીધી હોય ! મહાઈ બેળું પણ હવે એવું ગેપ થવા લાગ્યું છે કે આગળ હવે શાં પગલાં લેવાં તે બાબતમાં મહને કંઈ જ સૂઝ પડતી નથી.”

“મહને પણ તમારી માફક જ થાય છે.” માયા બોલીઃ “શુદ્ધિપ્રસાદને મહારા પર સંશય આવ્યો હોય એમ લાગે છે પણ તેના વર્તનમાં તે લેશ માત્ર પણ તેવું જણાવા દેતો જ નથી. એટલું જ નહિ, પરંતુ પૂર્વેના કરતાં હવે તે મહાઈ સન્માન વધારે આદરપૂર્વક રીતે કરે છે. આથી તે મહને પોતાને ફસાવવાનો યત્ન તો નહિ કરતો હોય ! પરમ દિવસ પછી આટલા બનાવ બની ગયા. પરંતુ દિનકરે કે શુદ્ધિપ્રસાદે એ બાબતનો સહજ પણ ખુમારો કર્યો નથી. વળી તમે જખ્ખી કરેલો મનુષ્ય તેમ જ અહિં તપાસ રાખવા માટે આવનાર મનુષ્ય, એ બન્ને કોણ હોવા જોઈએ, તત્સંબંધી પણ કંઈ જ પત્તો લાગ્યો નથી !”

એટલામાં કૃષ્ણકાન્તના મગજમાં એક કદપના ઉદભવી. તેણે પોતાના હાથની તાલી પાડી અને આનંદપૂર્વક બોલ્યોઃ “હં, હવે,

સમજ્યો. જે રાત્રિએ લક્ષ્મીપ્રસાદના બંગલામાં પેલા મનુષ્યને મ્હે જખ્મી કર્યો તે જ રાત્રિથી આપણા બંગલાની તપાસ રાખનાર વ્યક્તિ એવામાં આવી નથી. આ ઉપરથી એટલું તો સિદ્ધ થાય છે કે તેવી બંને વ્યક્તિઓ એક જ હોવી જોઈએ. ”

“ ધારો કે તેમ હોય. પરંતુ તે કાણ છે અને તેમ કરવામાં એનો શો હિદેશ હોવો જોઈએ તે કંઈ એટલા ઉપરથી સ્હમજી શકાય નહિ. ”

“ એ પણ ખરું. પણ આ દિનકર પોતાના પ્રાણની પરવા કર્યા વગર ઉપાને બચાવવા સારૂ શા માટે અખંડ પ્રયત્નો કરે છે ? ”

“ તેઓ બંનેની વચ્ચે પ્રેમ બંધાયો છે. બુદ્ધિપ્રસાદને આ બાબતની માહિતી હોય એમ લાગતું નથી. પરંતુ લીલા તત્સંબંધી ચતુર્કિચિત્ત પણ જાણતી હોય એમ લાગે છે. ”

કૃષ્ણકાન્ત થોડીવાર મૌન રહ્યો. ત્યારપછી તરત જ તેની મુખ-મુદ્રાપર હાસ્યની છાયા પ્રસરી ગઈ. તે જોઈને માયા બોલી: “ કેમ વળી કંઈ નવીન કલ્પના મગજમાં ઉપસ્થિત થઈ છે કે ? ”

“ હા, ” કૃષ્ણકાન્ત બોલ્યો: “ પરંતુ તું પાર પાડે તો જ તે ફિળિભૂત થાય તેમ છે. એ શયતાનો ત્હારી સાથે કેવા પ્રકારનો સંબંધ રાખે છે, તેમ જ તેમ કરવામાં તેમનો હિદેશ શો છે, તે આપણે જાણવાની જરૂર છે. જેમ ઉપાને ચાહ, ફરાળ વગેરે માટે એક બે વખત તું બોલાવી લાવી હતી તે જ પ્રમાણે પુનઃ એક વાર તેને અહિં બોલાવી લાવે તો તરત જ આપણું કામ પાર પડે. ”

“ હું હવે સ્હમજી. ” માયા બોલી: “ પરંતુ મ્હારા ઘેર ઉપા આવે ત્યારે હું તેના પર હાથ નાખવા દઈશ નહિ. તે અહિંથી સુરક્ષિત રીતે પોતાને ઘેર જઈ શકે તો જ હું પુનઃ તેના ઘેર જઈ

ચકું. નહિ તો મ્હારે પણ તમારી પેઠે મ્હોપર કપડું વિટાળાને જ હપાઇ બેસવું જોઇએ.”

“મ્હારી વાત તો સાંભળી લે.” કૃષ્ણકાન્ત બોલ્યો: “તેને હાલ તરત અહિંથી ઉપાડી જવાની મ્હારી ઇચ્છા નથી. તું એવું જ કંઇક કર કે તેના અને દિનકરના પ્રેમસંબંધમાં વ્યતય આવે અને તે તેની મુલાકાત સુધ્ધાં પણ ન લે એટલે થયું. પછી દિનકર ઉપાને અવાવવાની ખટપટ કરશે નહિ અને તેને સહજમાં પકડી પણ શકાશે. દિનકરના પ્રાણ હરવા માટે તેના પર વિષપ્રયોગ અજમાવી જોયો તેમ છતાં પણ મ્હારો પ્રયત્ન સફળ નિવડ્યો નહિ. પરંતુ ત્હારો વિષપ્રયોગ તિષ્ઠ્ઠ નહિ જ નિવડે એવી મ્હારી દૃઢ પ્રતીતિ છે.”

“એટલે ?” માયા ગભરાઇ જતી બોલી: “મ્હારે તેને વિષ પાવું પડશે ?”

“હા, ત્હારે જ તેને મત્સર રૂપી વિષ પીવડાવવાનું છે.”

“એ...મ” માયા સ્મિત કરતી બોલી: “હં, હં. હવે સમજ. દિનકર મ્હારી સાથે પ્રેમમાં પડ્યો છે એવું ઉપાને કૃત્રિમ રીતે બતાવી આપવું એટલું જ મ્હારે કરવાનું છે ને ? પણ તે થઇ શકે એમ મ્હને લાગતું નથી.”

“માયા !” કૃષ્ણકાન્ત બોલ્યો: “તું એવી તો ચતુર છે કે, જો તું કરવા જ ધારે તો તે કામ તું પલવારમાં કરી શકીશ એવી મ્હારી દૃઢ પ્રતીતિ છે. ઉપા જેવી એક બોળા છોકરીને ભ્રમાવી દેવામાં ત્હને શી વાર લાગવાની છે ? ઉપાની હાજરી હોય ત્યારે તું દિનકર સાથે પ્રેમભરી વર્તણૂક અલાવીશ કે તરત જ તેના હૃદયમાં દિનકર પ્રત્યે ધિક્કાર આવ્યા વગર રહેશે જ નહિ.”

“હું પ્રયત્ન કરી જોઇશ; પરંતુ કદાચ તેમાં ન ફાવું તો ?”

ના, ના; એમ બનવાનુંજ નથી. કારણ કે પ્રેમાત્મ એ સ્ત્રીઓનું અને ખાસ કરીને ત્હારા જેવી લાવણ્યમયી લલનાઓનું અજબ શસ્ત્ર છે. તે શસ્ત્રનો ઘાવ ખાલી જાય જ નહિ. અને માન કે કદાચ ત્હારો ઘાવ ખાલી જશે તો વળી બીજી વ્યવસ્થા કરશું. ગમે તેમ કરીને એ બન્નેનો પ્રેમસંબંધ તોડ્યા વગર છૂટકો નથી પહોંચાઈ તો ત્હારા મનમાં એમ હતું કે લીલાને પણ પકડી આણવી. પરંતુ તેમ કરવાથી યુમાટો ઉઠશે અને આપણી સુરક્ષિતતા પણ ભયમાં આવી પડશે, એમ વિચારીને હાલ તરતને માટે મ્હેં તે વિચાર છોડી દીધો છે. આ કામ માટે આપણે એટલી બધી મહેનત લીધી છે કે હવે તે અધવચમાં ત્યજી દઈ શકાય તેમ નથી. ગમે તેમ કરીને હવે તો તે પૂર્ણ કરવું જ જોઈએ.”

“તમારી પાસે પૈસા તો પુષ્કળ છે ને ?” માયાએ પ્રશ્ન કર્યો.

“પૈસા તો પુષ્કળ છે. પરંતુ આ કામમાં પૈસાના બળ કરતાં બુદ્ધિબળની વિશેષ જરૂર છે. બુદ્ધિબળના યુદ્ધમાં વિજય મેળવવાનું મહત્વ પૈસા મેળવવાના મહત્વ કરતાં કરતાં ચઢી જાય છે. અને ખરો આનંદ પણ તે યુદ્ધમાં જ મળે છે. વાર, પણ માયા, પૈસા સંબંધી અત્યારે પ્રશ્ન કરવાનું કંઈ કારણ ?”

“મહેને હવે એમ થાય છે કે જો આપણી પાસે પુષ્કળ પૈસા હોય તો આ બધી ખટપટ ત્યજીને કોઈ દૂર દેશમાં જઈને શાન્ત અને સુખી જીવન ગાળીએ.”

“હા, એમ નિશ્ચયગી જીવન ગાળવાથી આપણને પરસ્પર કંટાળો આવવાનો પ્રસંગ ઉપસ્થિત થશે, અને પછી કદાચ બન્ને પડવાનો સમય આવશે તો આપઘાત કરીને, નિરસ જીવનનો અંત પણ આણવો પડશે. આપણા બન્નેનો સ્વભાવ એવો ચંચળ છે કે

આપણને કંઈ નહિ ને કંઈ કામ તો જોઈશે જ. કામ નહિ હોય તો આપણા ઉભયના જીવને બિલકુલ એન પડશે નહિ. ”

“ એ વાત પણ ખરી. ” એટલું મ્હોડેથી બોલીને માયા મૌન રહી. કૃષ્ણકાન્ત પ્રત્યે તેનો પ્રેમ એટલો નિઃસીમ હતો કે તેની સાથે તેને એકાદ કંગાલ ઝૂંપડીમાં રહેવાનો પ્રસંગ આવે તોપણ તેને તે વાત પસંદ પડતી. પરંતુ હવે તેને કૃષ્ણકાન્તના અધાર અને પાતકી જીવન પ્રત્યે કંટાળો આવવા માંડ્યો હતો. પરંતુ તેણે કદિ પણ એ કંટાળાની છાયા સરખી પણ પોતાના વદનમંડળપર અછાપિ પર્યંત દેખાવા દીધી નહોતી. કારણ કે તે સારી રીતે જાણતી હતી કે કૃષ્ણકાન્ત પોતાનું મનોદૌર્બલ્ય કળી જશે તો તરત જ પોતાનો ત્યાગ કર્યો વગર રહેશે નહિ; અને તેની આ કલ્પના સત્ય પણ હતી. કૃષ્ણકાન્તના પ્રત્યેક પ્રયત્નને તે ઉત્તેજન આપતી અને પ્રસંગોપાત તેને સલાહ પણ આપતી. અને તેથી જ કૃષ્ણકાન્ત તેના પ્રત્યે વફાદાર રહેતો હતો. પરંતુ કૃષ્ણકાન્ત માયાને અંતરથી મ્હતો નહોતો. પોતાના કારસ્થાનોમાં તેની જરૂર હોવાથી જ તે માયા પ્રત્યે કૃત્રિમ પ્રેમ દર્શાવતો હતો.

કૃષ્ણકાન્ત ત્યાંથી ગયા પછી પોતાની કામગીરીનો વિચાર કરવા સાર માયા પલંગમાં જઈને પડી. ઉપાનો પોતાની પ્રત્યેનો પ્રેમ છે જોવો જ રહે અને દિનકર માટે તેના હૃદયમાં ધિસ્કાર ઉત્પન્ન થાય, એવા ઉપાયો યોજવાનો વિચાર તે કરવા લાગી.

બીજે દિવસે બપોરના સમયે માયાએ સાદો પણ ઉત્તમ પોષાક તૈયાર કર્યો અને થોડા ઘણા અલંકારો પણ ધારણ કર્યા તેણે એક વાર આયનામાં પોતાનું સૌન્દર્ય નિહાળ્યું. મનમાં ને મનમાં આનંદ પામતી તે તરત જ ઉપાને મળવા માટે ચાલતી થઈ.

માયા ઉપાને ઘેર પહોંચી એટલે નિત્યનિયમ પ્રમાણે તેનું સ્વગત થયું. ઉપા હીલા અને માયા દિવાનખાનામાં બેઠાં બેઠાં વાતોલાપ કરવા લાગ્યાં.

માયા જ્યારે સંભાષણ કરતી ત્યારે તેને હાવભાવ કરવાની ટેવ હતી. આજે પણ તે તે પ્રમાણે જ કરતી હતી. કેટલીક વારે ઉપાની નજર માયાના હાથની અંગુલિમાં ધારણ કરેલી મુદ્રિકા પર પડી. તે જોઈને ઉપા બોલી: “માશી! આ મુદ્રિકા નવી લીધી કે શું? આજદિન સુધી તે કદિપણ મ્હારા જોવામાં આવી નહોતી.”

માયાએ પોતાની મુદ્રિકા ઉપાની નજરે પડે એટલા માટે જ આજે વધારે હાવભાવ કર્યા હતા. પોતાનો ઉદ્દેશ સફળ થયો જાણીને પોતાના મનમાં જ મકલાતી માયા સ્મિત કરતી બોલી: “ઉપા! આ મુદ્રિકા એક સુંદર નવયુવક તરફથી ગઇ કાલે બેટ તરીકે મળી છે.”

“એટલે?” આશ્ચર્ય પામતી ઉપા બોલી: “માશી! પુનર્લેખ કરવાનો વિચાર રાખો છો કે શું?”

“હટ” માયા સ્મિત કરતી બોલી: “ઉપા! હજી સુધી તો એવો કાંઈ નિર્ણય કર્યો નથી, પરંતુ હુંક સમયમાં એવો પ્રસંગ ઉપસ્થિત થશે એમ લાગે છે.”

“તમારો પ્રિયકર કેઈ લક્ષાધિપતિ હશે!” સ્મિત કરતાં ઉપાએ માયાની મીઠી મસ્કરી કરી.

“ના, ના. તે તદ્દન નિર્ધન પરંતુ સુશીલ યુવક છે. શુદ્ધ પ્રેમી ક્ષત્રી બિલ્લકુલ પરવા કરે જ નહિ.”

“ખરેખર.” ઉપા આનંદ પામતી બોલી. આ વિચાર ઉપાને બસખર રૂચિર લાગ્યો.

“ પણ ઉષા, હજી સુધી પુનર્લમ કરવાનો મ્હારો ચોક્કસ વિચાર નથી. કારણ કે યુવાન પુરુષોનો વિશ્વાસ કરવો એ ઠીક નહિ. વળી મ્હને તે તરુણ પણ કંઈક ચંચળ વૃત્તિવાળો માલૂમ પડ્યો છે. તેનો પ્રેમ સ્થિર નથી. ધારો કે કદાચ તે મ્હારા પ્રત્યેનો પ્રેમ ન વિસારી દે, તોપણ સામાન્ય ક્રમ તરફ જોતાં તેના પર વિશ્વાસ રાખવો એ મ્હને ઉચિત નથી લાગતું, જો મ્હારે એકાદ પુત્રી હોત તો હું તેનું લમ યુવાન પુરુસ સાથે ન કરતાં કોઈ અનુભવી, શાંત અને પ્રેમાળ ગૃહસ્થ સાથે કરત.”

આ સાંભળીને ઉષા નિરતર રહી. ચાલાક માયા સહમજી ગઘ કે ઉષાને પોતાનો આ વિચાર પસંદ પડ્યો નથી. તરત જ તેણે વિષયાંતર કરીને બીજી વાત કાઢવાનો વિચાર કર્યો. થોડી વાર રહીને તે બોલી: “ ઉષા ! આજે ‘ સુકન્યા સાવિત્રી ’નું નાટક થવાનું છે. આ નાટક સ્ત્રીઓને માટે ખાસ બોધદાયક છે. હું તમને અને લીલાને નાટક જોવા તેડી જવાની છું. તમે બન્ને મ્હારી સાથે આવશો કે ? ”

“ હા; જરૂર આવશું. મ્હને પણ સંગીતનો ઘણો શોખ છે. વળી ‘ સુકન્યા સાવિત્રી ’નું નાટક ઘણું બોધદાયક અને મનોરંજક છે. એમ મહેં પણ ઘણાના મ્હોંએ સાંભળ્યું છે.” ઉષાએ માયાનાં વિચાર પ્રત્યે પોતાની સંમતિ દર્શાવી.

“ વાર, ત્યારે હું હવે ઘેર જઈશ. તમો બન્ને સહાંજના સાલ્ વાગે મ્હારે ત્યાં આવજો. ટીકીટો વગેરેની વ્યવસ્થા હું કરી રાખીશ. તમો બન્ને આવશો એટલે આપણે ત્રણે જણાં સાથે નાટકશાળા તરફ જશું.” એટલું બોલીને માયા ત્યાંથી ચાલતી થઈ.

ઉષા અને લીલાએ માયાની વિનંતી આનંદથી સ્વીકારી.

આટલે સુધી તો પોતાનો દાવ સવળો પડ્યો છે, એમ માનવી માયા પોતાના મનમાં આનંદ પામવા લાગી. ચાલતાં ચાલતાં તે સ્વમતઃ બોલી: “ બિચારી બોળી છોકરી ! તે જરૂર બૂલથાપ ખાવાની જ ! ”

સંધ્યા સમય થયો એટલે ઉષા બુદ્ધિપ્રસાદ પાસે ગઈ અને સ્મિત કરતી બોલી: “ બુદ્ધિપ્રસાદ એક નવીન સમાચાર સંભળાવું કે ? માયામાશી પુનર્લભ કરવાનાં છે ? ”

“ હૈં ? ” આશ્ચર્ય પામતો બુદ્ધિપ્રસાદ બોલ્યો: “ પરંતુ તે કોની સાથે પુનર્લભ કરવાની છે ? ”

“ એ સંબંધમાં તો આજે તેમણે કંઈ સંપૂર્ણ ખુલાસો કર્યો નથી. ” ઉષા બોલવા લાગી: “ પરંતુ તેમના નવીન પ્રિયકરે તેમને ભેટ કરેલી એક સુવર્ણમુદ્રિકા આજે તેમની અંગુલિમાં ધારણ કરેલી મદારા જોવામાં આવી હતી. હં, પણ આજે માયામાશી અમને ‘ સુકન્યા સાવિત્રી ’ નું નાટક જોવા માટે તેમને ત્યાં જવાનું આમન્ત્રણ આપી ગયાં છે, અને અમે પણ કદિ નાટક જોયું નહિ હોવાથી તેમનું આમન્ત્રણ સ્વીકાર્યું છે. તેમની સાથે જવામાં કંઈ હરકત જેવું તો નથી ને ? ”

બુદ્ધિપ્રસાદ દિવાનખાનાની છત સામું જોઈ રહ્યો. ન્યારે ન્યારે કોંઈપણ બાબતનો વિચાર કરવો હોય, ત્યારે ત્યારે તેને ઉંચું જોઈ રહેવાની જ ટેવ હતી. કેમ જાણે ત્યાં જ તેના પ્રશ્નોનો ઉત્તર લખેલો ન હોય ! થોડી વાર પછી તે બોલ્યો: “ ઉષા બહેન ! જવામાં હરકત નથી પરંતુ સાવધ રહેજો. ”

ઉષા આનંદ પામી. બુદ્ધિપ્રસાદ પ્રત્યે કૃતજ્ઞતાપૂર્ણ દષ્ટિ ફેંકતી તે બોલી: “ બુદ્ધિપ્રસાદ ! પિતાશ્રી તમને ક્યારેય પણ મળે છે કે ? તેમની તબિબત તો સારી છે ને ? માત્ર તેમની કુશળતાના સમાચાર જાણીને પણ સંતુષ્ટ થાય. ”

“બહેન !” બુદ્ધિપ્રસાદ બોલ્યો : “પિતાશ્રી કુશળ છે. મહને તેમનો મેળાપ વારંવાર થાય છે. પણ જૂઓ, લીલા કે દિનકરને આ બાબતની સહજ પણ ખબર પડવા દેશો નહિ.”

“વાર, પણ બુદ્ધિપ્રસાદ, હવે તેમને મળવાની મહને તિત્ર-છઝા થઈ છે.”

“હું પણ એમ જ ઇચ્છું છું, બહેન !”

“બુદ્ધિપ્રસાદ ! પિતાશ્રીએ તમારું પુત્ર તરીકે રક્ષણ કર્યું હોવાથી તમારા પ્રત્યે તેમનો વિશ્વાસ અને પ્રેમ અનહદ છે એવું તમે જ મહને કહેતા હતા. હું તમને મહારા વડીલ બન્યું માનું છું. આમ છતાં પણ તમે ‘બિબાબહેન’ એવા માનયુક્ત શબ્દોથી મહને શા માટે બોલાવો છો ?”

“તમારો તેમ જ પિતાશ્રીનો મહારા પ્રત્યે નિઃસીમ પ્રેમ છે, એ વાત સત્ય છે; પરંતુ મહારે મહારો ધર્મ ભૂલવો જોઈએ નહિ. મને સ્તેમ તો પણ હું તમારો નોકર છું. પોતાના માલિકની સાથે કેમ વર્તવું જોઈએ તેનો ધડો સેવક વર્ગને શિખડાવવા પૂરતું પણ મહારે આપની પ્રત્યે વિનયપૂર્વક રીતે વર્તવું જ જોઈએ.”

“વાર, ત્યારે તમારી ઇચ્છામાં આવે તેમ કરો. હં, પણ દિનકરને ‘ટેલીફોન’ દ્વારા ખબર આપો કે તે પણ અમારી સાથે નાટક જોવા સાર આવે તે સાથે હશે તો આનંદ પડશે.”

“દિનકર પ્રત્યે તમને આટલી બધી લાગણી શાથી થાય છે ? શું તેની સાથે પ્રેમસંબંધથી તો જોડાયાં નથી ને ?”

“કેમ વાર; એમ હોય તો પણ શું વાંધો છે ?”

“બીજું તો કંઈ નહિ. પરંતુ આવિચારથી અને ઉતાવળાપણાથી બાંધેલો પ્રેમસંબંધ કેટલીકવાર પશ્ચાત્તાપ કરાવનારો છે. દિનકર શુદ્ધ હૃદયથી તમને ચાહે છે કે તમારી લક્ષ્મીને ચાહે છે તેનો વિચાર કરવાની જરૂર છે.”

“તત્સંબંધી મહેં સંપૂર્ણ વિચાર કર્યો છે. તેનો મહારા પ્રત્યેનો પ્રેમ સ્વાર્થી પ્રેમ નથી એવી મહારી હઠ પ્રતીતિ થઈ ચૂકી છે. તેમજ મહારી માલિકીની એક પાઠ સુદ્ધા છે જ નહિ. તમારા પોતાના સિવાય હું લક્ષ્મીપ્રસાદની ઔરસ પુત્રી છું એવું પણ કોઈ સાબિત કરી શકે તેમ છે કે? આ વાત દિનકર પણ જાણતો નથી.”

“બહેન! તમે લક્ષ્મીપ્રસાદ શેઠનાં ઔરસ પુત્રી છો એ હું ખાત્રીપૂર્વક કહું છું. જો કે આપ શેઠજીના ઔરસ પુત્રી છો એવું સાબિત કરવા માટે કંઈ જ આધાર નથી પરંતુ મહારી પાસે પુષ્કળ આધાર છે કે નહિ હું એ સમય આવ્યે બતાવી આપીશ. યોગ્ય સમય પ્રાપ્ત થયાં સુધી આ વાત ગુપ્ત રાખવાની જરૂર છે. અને ત્યાં સુધી પ્રેમ સંબંધની વાત પણ બાજુ પર મૂકવાની જરૂર છે.”

થોડીવાર ચૂપ રહ્યા પછી ઉષા બોલી: “શુદ્ધિપ્રસાદ તમારી આ સૂચના અચ્ચાને છે. પ્રેમ કેાની પ્રત્યે રાખવો, અને કેાની પ્રત્યે ન રાખવો, એ વાત પોતાના હૃદયને જ આધીન છે. હું તમને સ્પષ્ટ રીતે કહું છું કે હું દિનકરને શુદ્ધ હૃદયથી ચ્હાઉં છું. અને તે પણ મહારા પ્રત્યે નિર્મળ પ્રેમ ધરાવે છે. આ પ્રેમસંબંધ તૂટવાની આશા રાખવી હવે વ્યર્થ છે.”

શુદ્ધિપ્રસાદ કંઈ પણ બોલ્યા વગર ઉષાની મુખમુદ્રા તરફ ટગર ટગર જોઈ રહ્યા, આ બાબતમાં વધારે રકઝક કરવી શ્રેયસ્કાર નથી એવી તેની ખાત્રી થઈ. તે ઉષાની રમ્મ લઇને ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો. તેણે ‘ટેલીફોન’ની ઘંટડી મણીવાર બજાવી પરંતુ દિનકર ઘેર નહિ હોવાથી તેને કંઈ જ ઉત્તર મળ્યો નહિ.

દિનકર આજે બપોરનો બહાર ગયો હતો તે છેક સંધ્યા મયે ઘેર આવ્યો. તો પોતાના નામનું એક ખીડેલું પત્ર તેના બેગમાં

આવ્યું. તેણે તરત જ તે પત્ર ફાડીને વાંચવાની શરૂઆત કરી. તેમાં આ પ્રમાણે લખેલું હતું: “ આજે સ્થાનજે સાત વાગે અવશ્ય મહેને મળી જવાની કૃપા કરશો. મહારે એક અતિ મહત્વની હકીકત તમને જણાવવાની છે. અને જો તમારી ઇચ્છા હશે તો તમે તે હકીકત વર્તમાનપત્રમાં પણ પ્રસિદ્ધ કરી શકશો. માત્ર તેમાં મહાદેવ નામ આપવાની જરૂર નથી. આશા છે કે વિનંતી સ્વીકારવામાં આવશેજ.”

માયા.

પત્ર વાંચી રહ્યા પછી દિનકરે તે પત્ર ચોળી નાખીને કચરાપટ્ટીની ટોપલીને સ્વાધીન કરી દીધો. ઝટ ઝટ વાળુ કરી લઈને તે બહાર નીકળી પડ્યો.

ઉપા માયાને ત્યાં આવી પહોંચી તે પહેલાં માત્ર દશ જ મિનિટ પૂર્વે દિનકર ત્યાં આવી પહોંચ્યો હતો. માયાએ દિનકરનું સપ્રેમ સ્વાગત કર્યું. થોડીવાર પછી માયાએ દિનકરને પોતાના ગામમાં બનેલી કેટલીક જાણવાજોગ બાબત સંબંધી હકીકત કહી અને તે સાથે પોતાના મિત્રનો એક પત્ર પણ તેને બતાવ્યો. આ ઉપરથી તે હકીકત સત્ય હોવી જોઈએ એવી દિનકરની પ્રતીતિ થઈ. માયાએ વર્તમાન-પત્રમાં પેતાનું નામ પ્રસિદ્ધ નહિ કરેલાની દિનકરને પુનઃ સૂચના કરી. દિનકરે તે સ્વીકારી અને આવી બાતમી આપવા બદલ માયાનો આભાર માન્યો. એટલામાં દાદર પર કોઇના ચહડવાનો પગરવ સંભળાયો. માયા એકદમ ઉભી થઈ. દિનકર બાતમી સંબંધી વિચારમાં હોવાથી તેણે કોઇના ચહડવાનો અવાજ સાંભળ્યો નહિ. પરંતુ માયાને ઉભી થએલી જોઇને, તેની રજા લઇને ઘેર જવા સાફ પોતે પણ ઉભો થયો. માયા તેને દાર મુઠ્ઠી મૂકવા ગઇ, પરંતુ માયાની નજર તો દાદર

તરફ જ હતી. માયાએ ઉપાને દાદર પર ચઢતી જોઇ. તે સહજ ઉપર આવી કે તરત જ તે ધીમે રહીને દિનકરના અંગ પર ઢળી પડી. દિનકરે તેને સાવધાનતાથી પકડી લીધી અને ઉચકીને કોચ પર સુવાડી. આ દૃશ્ય જોતાંની સાથે જ ઉપા તો દાદર પર સ્તંભિત જ થઈ ગઇ. પરંતુ બીજી જ ક્ષણે તે એકદમ નીચે ઉતરવા લાગી અને પોતાની પાછળ આવતી લીલાનો લાથ જાલીને ત્યાંથી ચાલતી થઇ.

થોડીવાર પછી કોચ પર પડેલી માયાએ પોતાનાં નેત્રો ઉઘાડ્યાં અને બોલી: “ દિનકર, માફ કરો મહને વાયુનો રોગ લાગ્યું પડ્યો! હોવાથી, જ્યારે ને ત્યારે આમ થયાં જ કરે છે. પરંતુ આવી સ્થિતિ થોડો જ વાર સુધી રહે છે. મ્હારી આ વિકૃતિને લીધે જ મ્હારાથી પ્રમાદ થયો છે.”

“ કંઈ હરકત નહિ. ” દિનકર બોળાભાવે બોલ્યો: “ એમાં પ્રમાદ શાનો? વાર, હવે નમને કેમ છે?”

“ હવે ઠીક છે. હજી થોડીવાર સુધી આમ પડી રહીશ એટલે પુનઃ સ્વસ્થ થઇશ. ”

ત્યારબાદ દિનકર માયાની રમ્મ લઇને ચાલતો થયો. બિચારો દિનકર આ પિશાચિનીની પ્રપંચગળની કલ્પના સુદ્ધાં પણ કરી શક્યો નહિ.

“ ઉપાને એકાએક પાછી આવી જોઈને લીલા આશ્ચર્યનો અવધિ જ થયો. તેણે ઉપાને, “ શું થયું, કેમ પાછી આવી?” એવા પ્રશ્નો પૂછ્યા પરંતુ ઉપાએ, “ કંઈ નહિ, મ્હારું માયું દુઃખવા આજું હોવાથી આજે મ્હારાથી હિંમતરો થઈ શકશે નહિ, ” એટલો જ ઉત્તર આપ્યો. ઉપાની મુખમુદ્રા પણ નિસ્તેજ જણાતી હોવાથી લીલાએ આ હકીકત સત્ય માની લીધી. તેઓ બન્ને જણાં ગાડીમાં બેસીને

બંગલે આવ્યાં. તેમને પાછાં આવેલાં જોઇને યુદ્ધિપ્રસાદ આશ્ચર્ય પામ્યો. ઉષા ગાડીમાંથી નીચે ઉતરી કે તરત જ કોઇની સાથે એક શબ્દ બોલ્યા વગર તે પોતાના દિવાનખાનામાં ચાલી ગઈ. લીલાએ જે પ્રમાણે પોતાને યોગ્ય લાગ્યું તે પ્રમાણે ઉષા વિષે યુદ્ધિપ્રસાદને કહી સંભળાવ્યું. તરત જ તેણે કપાટમાંથી ઔષધિની એક શીશી કાઢી અને તે લીલાને આપી અને તે કેમ વાપરવી તેની સૂચના કરી. લીલા તરત જ ઉષા પાસે જવા લાગી.

માયાએ રાત્રિએ ઉષાની રાહ જોઇ નહિ, તેમ જ તે નાટક જોવાને પણ ગઇ નહોતી, એ વિષે કહેવાની જરૂર નથી. રાત્રિએ તેણે કૃષ્ણકાન્તને સર્વ સ્કીકત કહી સંભળાવી. કૃષ્ણકાન્ત બહુ જ આનંદ પામ્યો અને માયાની હુશિયારી બદલ તેની પ્રશંસા કરી.

ખીજે દિવસે નિત્યનિયમ પ્રમાણે દિનકર ઉષાને મળવા સારૂ ગયો. યુદ્ધિપ્રસાદે ઉષા પાસે જઈને દિનકર તેને મળવા ઇચ્છે છે એમ કહ્યું ત્યારે તે કુદ્ધ સ્વરે બોલી: “મહેને અત્યારે નિવૃત્તિ નથી. તેમ જ હું તેને મળવા ઇચ્છતી પણ નથી.”

યુદ્ધિપ્રસાદે તો ઉષાનો આવો ઉત્તર સાંભળીને દિઝગ્ જ થઈ ગયો. આ વર્ણા શો નવીન પ્રકાર હતો. એ તેનાથી સ્થમનનું નહિ. જે પ્રસંગ ઉપસ્થિત કરવા માટે તે પોને પ્રયત્ન કરવાનો હતો તે પ્રસંગ અનાયાસે જ પ્રાપ્ત થયેલો જોઈને તે આશ્ચર્ય પામ્યો. પરંતુ તેથી તેનું મન આનંદ પામ્યું નહિ. ઉલટું તે દિલગીર થયો. તે તરત જ ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો.

યુદ્ધિપ્રસાદે દિવાનખાનામાં આવીને દિનકરને ઉષાનો ઉત્તર કહી સંભળાવ્યો. બિચારા દિનકરના શિરપર તો આસ્માન જ તૂટી પડ્યું.

ઉપાને આવું નિષ્કુર વર્તન ચલાવવાનું સાથી સૂઝ્યું હતો. એ સંબંધી તે વિચારવા લાગ્યો. પરંતુ તેનાથી કંઈ સ્કમગ્ન્યું નહિ. દિનકરની આવી પરિસ્થિતિ જોઈને યુદ્ધિપ્રસાદને પણ તેના માટે લાગી આવ્યું.

યુદ્ધિપ્રસાદ પ્રત્યે કેટલીક વાર સુધી એકીટશે જોઈ રહ્યા પછી દિનકર કશ્ચાજનક સ્વરે બોલ્યો: “મહારાથી ઉપાને શો અપરાધ થયો છે. વાર ! યુદ્ધિપ્રસાદ, અવશ્ય કંઈ પણ ગેરસમજ ઉભી થએલી છે.”

યુદ્ધિપ્રસાદને દિનકરની દયા આવી, તે પુનઃ ઉપા પાસે ગયો અને દિનકરની વિનંતી તેને કહી સંભળાવી. આ વખતે પણ ઉપા ઇંછેડાવથી નાગણી પ્રમાણે કુદ્ધ સ્વરે બોલી: “શું ? અપરાધનું પૂછાવતાં તેને સરમ પણ નથી આવતી કે ? ઠીક છે. જાઓ તેને કહો કે એક દલકી વર્ગની સ્ત્રીને આલિંગન દેતાં મ્હેં તેને પ્રત્યક્ષ જોયેલ છે. મ્હને સદજ પણ ગેરસમજ થવા પામી નથી. હું તેને બિચકુચ મળવા ઈચ્છતી નથી. યુદ્ધિપ્રસાદ તમે પણ હવે તેના સંબંધી એક શબ્દ પણ મ્હારી સમક્ષ ઉચ્ચારશો નહિ.”

ઉપા એકદમ ઉડીને પલંગપર પડી અને પોતાના જન્મે હાથવડે પોતાનું મ્હોં ઢાંકી દધને તે જાનું જાનું રડવા લાગી.

ઉપા સાથે વિશેષ વાતચિત ન કરતાં યુદ્ધિપ્રસાદ દિનકર પાસે આવ્યો અને તેને ઉપાને સંદેશો કહી સંભળાવ્યો. દિનકર એકદમ ઉભો થઈ ગયો અને મોટે સ્વરે બોલ્યો: “આ વાત તર્ફન બોલી છે. હું ઈશ્વરપ્રતિજ્ઞાથી કહું છું કે એવું નીચ આચરણ મ્હારા હાથે થયું જ નથી.”

યુદ્ધિપ્રસાદ દિનકરનો હાથ પકડીને તેને બેસાડ્યો અને ધીમેથી બોલ્યો: “દિનકર ! ત્હારા સદ્વર્તનની મ્હને સંપૂર્ણ પ્રતીતિ છે. આ

બાબતમાં કંઈ પણ ગેરસમજ ઉભી થઈ હોય, એમ મહેને પણ લાગે છે. પરંતુ આમ ઉતાવળ ન કર. તું ત્હાં કાળજી ચીરીને બતાવીશ તો પણ અત્યારે ઉષાના સંશયગ્રસ્ત મનમાંથી સહજ પણ મત્સર કમ્પી થશે નહિ. તેનું મન શાંત થશે એટલે બધો નિકાલ લાવી શકાશે. મ્હારી સલાહ પ્રમાણે વર્તીશ તો ત્હાં કલ્યાણ થશે.”

બુદ્ધિપ્રસાદની સલાહ દિનકરે માનપૂર્વક સ્વીકારી અને તેની રજા લઇને, ખિન્ન અંતઃકરણે તે પોતાના ઘર તરફ વળ્યો. પાપિષ્ઠી માયાની પ્રપંચગળ સંબંધી તેને કંઈ પણ કલ્પના અત્યારે પણ ઉદ્ભવી જ નહિ.

પ્રકરણ ૭ મું.

સમુદ્રપતન.

દુષ્ટોથી ત્રાસ પામી છું, મ્હાં કોઈ નહિ, વિધિ !

અકારી જિંદગી ભાસે, લે, અંકે, હે જળનિધિ !

પ્રાણાધિક પ્રિયતમા ઉષાનાં સુખકર દર્શન થવાનો માર્ગ એ એકાએક રીતે પડી ભાંગવાથી દિનકર દીવાના જેવો બની ગયો. તેનો નિત્ય-નિયમ બંધ પડવા લાગ્યો. નિયમિત રીતે ખાવા પીવાનું ભાન પણ તેને રહેવા લાગ્યું નહિ. કોઈ લોભી અને દરિદ્ર મનુષ્યને એકાએક રીતે એક હજાર રૂપિયાની થેલી સાંપડે અને પછી અલ્પ સમયમાં જ તે ચોરાઈ જવાથી, તેની જેવી સ્થિતિ થાય, તેવી જ સ્થિતિ અત્યારે દિનકરની હતી. તેણે ઉષાને એક બે પત્રો પોસ્ટ દ્વારા મોકલ્યા; પરંતુ ‘માલીક લેવાની ના પાડે છે’ એવો શેરો થઈને તે પાછા

આખ્યા. પ્રત્યક્ષ મેળાપ થવાની તો હવે આશા જ નહોતી. તેણે ‘ટેલીફોન’ દ્વારા યુદ્ધિપ્રસાદને ઘણી ઘણી વિનંતીઓ કરી કે “એક વાર પણ ઉપાનો મેળાપ થાય એટલી કૃપા કરો.” પરંતુ યુદ્ધિપ્રસાદ પ્રત્યેક વેળા આટલો જ ઉત્તર આપતો: “ઉપા આનંદમાં છે. આટલી જ વારમાં ઉપાનો મેળાપ કરવા માટે ખટપટ ન કર! યોગ્ય સમય આવશે એટલે હું ત્હને અવશ્ય બોલાવીશ. ત્યાંસુધી શ્રેય ધર!”

યુદ્ધિપ્રસાદની ઇચ્છા વિરૂદ્ધ વર્તવાની દિનકરમાં તાકાત નહોતી. કારણ કે આવા પ્રસંગે જો યુદ્ધિપ્રસાદ પણ વિરૂદ્ધ થાય; તો પછી ભવિષ્યમાં ઉપાનાં દર્શન કરવાની આશા જ નહોતી, એ વાત દિનકર સારી રીતે જાણતો હતો. આખો દિવસ ઘરમાં પડી રહેવાથી તેને કંટાળો આવતો ત્યારે તે બહાર ફરવા માટે જતો. કોઇની સાથે કંઈ પણ વાતચીત કર્યાં સિવાય જ તે પાછો ઘેર આવતો અને ઉપા સંબંધી જ વિચારો કરવા બેસી જતો. યુદ્ધિપ્રસાદ બોલાવે કે તરત જ તેને ઉત્તર આપી શકાય એટલા સારૂ દિનકરે પોતાની પથારી પણ ‘ટેલીફોન’ ની નજીકમાં જ રાખી હતી.

આઠ દિવસ પછી એક દિવસ મધ્યરાત્રિના સમયે ‘ટેલીફોન’ ની ઘંટડી વાગવા લાગી. દિનકરે ‘ટેલીફોન’ની નળી કાન પર માંડી અને ખૂંટ્યું: “તમે કોણ છો?”

“હું યુદ્ધિપ્રસાદ! તમે કોણ છો?” ઉત્તર મળ્યો.

“આપનો ફુર્રેવી સેવક દિનકર!”

“દશ મિનિટ પહેલાં ત્હેં મ્હને બોલાવ્યો હતો?”

“ના; બિલકુલ નહિ. કેમ વાર?”

“દશ મિનિટ પહેલાં કોઇએ મ્હારી સાથે વાતચીત કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો હતો, અને તેનો સ્વર પણ ત્હારો જેવો જ હતો.”

“પણ મહેં તો તમને બોલાવ્યા જ નથી. તેમજ તમેએ ઉપાના મેળાપ સંબંધમાં મહેંને ના પાડી છે, ત્યારથી હું ‘ટૅલફોન’ ને અડકતો સુધ્ધાં નથી. કોઈએ તમને ફાવવાનો યત્ન કર્યો હોય એમ લાગે છે. વાર, તે વ્યક્તિએ શી વાતચિત કરી હતી ?”

“જાણે કે તહેં મને એકદમ ત્હારી પાસે બોલાવ્યો પરંતુ રાત્રિનો સમય હોવાથી ઘર છોડીને મહેં ત્હારી પાસે આવવાની ના પાડી દિનકર મહેંને તો આમાં કંઈ ભેદ લાગે છે.”

“તદ્દન ખોટું, મહેં તમને બોલાવ્યા જ નહોતા.”

“શત્રુઓની હિલચાલ પુનઃ શરૂ થઈ હોય એમ મહેંને જણાય છે.”

“ઠીક છે, સાવધાનતા રાખજો.”

“હું તો હમેશાં સાવધાન જ છું.”

“ઉપા જાગે છે કે ?” દિનકરે ઉત્સુકતાથી પૂછ્યું.

“ના; તે નિદ્રાધીન થઈ છે.”

“બુદ્ધિપ્રસાદ ! ત્હેની ગેરસમજ દૂર કરવાનો દવે કંઈ પણ માર્ગ છે કે ?”

“હજી સુધી તો તેવો સમય આવ્યો નથી એમ મહેંને લાગે છે.”

“બુદ્ધિપ્રસાદ, એક વખત અમારાં બંનેનાં ચિદ્ધ શુદ્ધ કરવાની જરૂર તમને લાગતી નથી ?”

“છે જ. પરંતુ હમણાં તેમ ન થાય તો જ વધુ સારું !”

“એમ કેમ ?”

“તમારા બંનેનાં ચિત્ત હમણાં શુદ્ધ થશે તો તે સ્થિર રહી શકશે નહિ. ચિત્તશુદ્ધિ થશે તો પછી તમારી જીવનનૌકા કંઈ દિશામાં ધસડાઈ જશે તેનું કંઈ પણ કહી શકાય નહિ. તમે ઉભય તમારાં હૃદય પ્રવાહને રોકવા જશો તો પણ તમે તેમાં ફાવશે નહિ. હમણાં તો આ મહાન આપત્તિમાંથી આપણે મુક્ત થવાની જરૂર છે. પછી

આવી નહાની બાબતોનો તોડ લાવવામાં કંઈ પણ વિલંબ લાગશે નહિ.”

“ બુદ્ધિપ્રસાદ ! આમ નિષ્કુર ન થાઓ. મહારા પર દયા કરો ! હું તમારા ઉપદેશ પ્રમાણે જ વર્તવાના સોગન લઉં છું, મહારાપર તમને વિશ્વાસ નથી કે ? ”

“ દિનકર ! મહારા ત્હારા પ્રત્યે નિઃસીમ પ્રેમ છે તેમજ ત્હારો મને સંપૂર્ણ વિશ્વાસ પણ છે. પણ હમણાં હું કહું તે પ્રમાણે જ કર. ઠીક. સાહેબજી ! ” એટલું કહીને બુદ્ધિપ્રસાદે ‘ ટેલિફોન ’ નો સંબંધ તોડી નાખ્યો.

દિનકરે નળા ચન્દ્રપર મૂકી અને પથારીમાં બેઠો. આટલી રાત્રિ વ્યતિત થઈ ગઈ હતી તોપણ તેને નિદ્રા આવતી નહોતી. કબાટમાંથી એક પુસ્તક કાઢીને વાંચવા લાગ્યો.

અલ્પ સમય પછી પોતાના દાર પાસે કોઈ સાંકેતિક ચપટીઓ વગાડતું હોય એમ દિનકરને લાગ્યું. તરત જ તે દાર પાસે ગયો. આવનાર વ્યક્તિએ શ્વેત વસ્ત્રો પરિધાન કર્યા હતાં. દિનકરે તે વ્યક્તિને તરત જ ઓળખી લીધી અને કપડાં પહેરી લઈને પોતાનાં દારને તાળું વાસીને તે તેની પાછળ પાછળ જવા લાગ્યો. થોડી જ વારમાં બન્ને જણાં સરિઆમ રસ્તા પર આવી પહોંચ્યા. એક બાડાની ગાડી કરીને તેઓ તેમાં બેસી ગયા. મ્હોટા મ્હોટા રસ્તાઓ વટાવીને તેઓ બન્ને જણ એક ગલી પાસે આવી પહોંચ્યા. એટલે ગાડીમાંથી ઉતરી પડ્યા. ગાડીવાળાનું બાકુ ચૂકાવીને બન્ને જણા એક સુરક્ષિત અને ગુપ્ત સ્થળે જઈ પહોંચ્યા. ત્યાં પહોંચ્યા પછી પેલી વ્યક્તિએ પોતાની ઓરડીનાં દાર ખુલાં કરીને મીલુબત્તિ સળગાવી. ત્યારપછી ઓરડીનાં દાર બંધ કરીને બન્ને જણા ગુપ્ત રીતે વાતચિત કરવા લાગ્યા. દિનકરે પૂછ્યું : પગનો જખમ હવે કેમ છે ? ”

“ હવે હીક છે. ફિકર કરવા જેવું નથી. ”

“ વાર. બીજા કંઈ નવીન ? ” દિનકર બોલ્યો.

“ જે સ્થળે બુદ્ધિપ્રસાદે પેલી પેટી નાખી દીધી હતી તે સ્થળની આસપાસમાં કેટલાક સારું તરી જાણનારા બદમાશો પેટી શોધી કાઢવા સારું હજી પણ પ્રયત્નો કરે છે. ”

“ તેઓ પેટી શોધી શકશે એમ તમને લાગે છે ? ”

“ હજી સુધી તો તેમનો પ્રયત્ન સફળ થયો નથી. હવે થાય તે ખરું ? ”

“ બુદ્ધિપ્રસાદની મોટરબોટની પુંક પકડનારી બોટમાં કોણ કોણ મનુષ્યો હતા ?

“ તે કોણ જાણે ! તેણે તહને તત્સંબંધી કંઈ નથી કહ્યું ? ”

“ તે બહુ શંકાખોર માણસ છે. કંઈ નવા જૂની હોય તો તે પોલિસને સુધ્ધાં ખબર આપતા નથી. ”

“ તે જે કરે છે તે વ્યાજબી જ કરે છે. કારણ કે પોલિસને ખબર આપવાથી આની હકીકત ગુપ્ત રહી શકતી નથી, અને જે આટલામાં જ છુમાટો થાય તો બદમાશો ચેતી જાય અને પલાયન પણ કરી જાય. આ કામમાં સહ જ પણ ભૂલથાપ ખાધી કે બધી બાજી ઉંધી જ વળી રહમજ ! જ્યારે મુદ્દા સહિત દુરમનોને પકડવાનો પ્રસંગ આવશે, ત્યારે જ પોલિસની મદદ લેવાની છે. ”

“ વાર, પણ સોનેરી ટોળીનો પત્તો લાગ્યો કે ? ”

“ હા; તેમનું સ્થળ હું જોઈ આવ્યો છું. જે મેડાપર તેઓ ભેગા થાય છે તેની ઉપરની એક ઓરડી ખાલી છે. એ ઓરડીની જમીનના પાટીઆમાં એક નહાનું કાણું પાડ્યું કે તરત જ નીચેનું દિવાનખાનામાંની હિલચાલ જોઈ શકાય છે. ”

“તમે બદમાશોનું સ્થળ શી રીતે શોધી કાઢ્યું ?”

“તેમનામાંના એક અસંતુષ્ટ મનવાળા માણસને મ્હેં ફેડયો છે.”

“આમાં મ્હારી સહાયની કંઈ જરૂર પડશે કે ?”

“હાલ તરત ત્હારી સહાયની જરૂર નથી. આ બધી હકીકત હું બુદ્ધિપ્રસાદને કહી સંભળાવજે. સોનેરી ટોળાની આવતી બેઠકમાં શી શી વાતચિત થાય છે તે હું ત્હને કહી જમણ. જાળની બંને દોરીઓ આપણા હાથમાં આવી ચૂકી છે. જે દોરી ખેંચતા આવડશે તો તો શિકાર હવે છટકી શકનાર નથી.”

“વાર, માયાના સંબંધમાં કંઈ વિશેષ માહિતી મળ્યા કે ?”

“કૃષ્ણકાન્ત દરરોજ રાત્રિના સમયે તેના ઘેર જાય છે. આ સિવાય વિશેષ કંઈ પણ માહિતી મળ્યા શકી નથી.”

“હવે મ્હારે આગળ કામ કેવી રીતે લેવું ?”

“આજદિન સુધી જેવી સાવધાનતા રાખી છે તેવીજ રાખ. કદાચ આ કામમાં ત્હને કંટાળો આવ્યો હશે, તેમજ આ ખટપટમાં કંઈ એટલું બધું ત્હને મહત્વ પણ નહિ લાગતું હોય, પરંતુ એમ બિલકુલ સ્હમજવાનું નથી. ફટકો એક જ લગાવવો, પરંતુ સંપૂર્ણ તૈયારી કર્યા પછી જ, કે જેથી એક જ ફટકાથી સર્વ કાર્ય પૂર્ણ થાય. સર્પને ધડી ધડી છંછેડવો એ કંઈ ઓછું બચાવહ નથી.”

“હું તમારી ઇચ્છાનુસાર જ વર્તીશ. તમે તફત નિશ્ચિત જ રહેજો.”

“હીક છે. મ્હને સો રૂપીઆ આપ.”

દિનકરે પોતાના ખિસ્સામાંથી સો રૂપીયાની નોટ કાઢી અને તે વ્યક્તિના હાથમાં ચૂકી. ત્યારપછી તે સ્મિત કરતાં બોલ્યો: “તમે મ્હને મોટી ગંજવર રકમ સોંપી છે. પરંતુ તે લઈને હું પલાયન કરી જઈશ તો ?”

“તહારાથી એમ બનવાનું જ નથી. તહારા પ્રત્યે મહને સંપૂર્ણ વિશ્વાસ છે. વાર, દિનકર તું અહિંથી રસ્તો શોધી ચકાસ કે?”

“હા, હું કંઈ મુંઝાઈમાં નવો આવેલો માણસ નથી.”

“ઘણુંજ ઉત્તમ. ઠીક તારે જા. આવતી કાલે ઘણું કામ કરવાનું હોવાથી આજે ખૂબ વિશ્રાન્તિ લેવાનો વિચાર છે.”

દિનકર ત્યાંથી ઝપાટાબંધ ચાલતો થયો. પહો ફાટવાની તૈયારી હતી એટલામાં દિનકર પોતાને ઘેર સુખરૂપ આવી પહોંચ્યો.

બુદ્ધિપ્રસાદ પણ હવે વિશેષ સાવધ રહેતો હતો. ઘણા દિવસ થયાં કંઈ નવાબૂની નહિ બનતી હોવાથી, શત્રુઓ સંપૂર્ણ તૈયારી કરી પછી કંઈ પણ નવાબૂની અવશ્ય કરશે જ, એવી તેની ખાતરી હતી. પરંતુ શત્રુઓ ક્યારે નવું તોફાન જગાવશે તે કંઈ નક્કી નહોતું. યુદ્ધમાં હલ્લો લઈ જનાર કરતાં બચાવ કરનારને જ ખરી મુશ્કેલી નડે છે. બચાવની તૈયારીઓ જેની મજબૂત હોય તેનો જ યુદ્ધમાં વિજય થાય છે.

બુદ્ધિપ્રસાદ શત્રુઓની સામે પોતાનો બચાવ કેવી રીતે કરવો તેના જ વિચારમાં નિરંતર ગુંથાયલો રહેતો હતો.

ઉષાની પરિસ્થિતિ જોઈને, બુદ્ધિપ્રસાદને તેની દયા આવતી. જો કે તે બધાં માણસો હોય ત્યારે આનંદમાં રહેવાનો ડોળ કરતી, પરંતુ, પછીથી પોતાના દિવાનખાનામાં જઈને તે છાનું છાનું રહીને પોતાનું હૃદય ખાલી કરતી હતી. બુદ્ધિપ્રસાદે ઉષાને અનેક વેળા રડતી જોઈ હતી. પ્રણયનો પ્રથમાંકુર જ વિચ્છન્ન થવાથી ઉષા બહુ દુઃખ પામતી હતી. પરંતુ તરુણવરદામાં ગમે તેવું દુઃખ હોય તો પણ કાળક્રમે તે વિસરી જવાય છે. ઉષા પણ પોતાનું દુઃખ સમયના વહનની સાથે વિસરી જશે એવી બુદ્ધિપ્રસાદની માન્યતા હતી.

માયા પણ પૂર્વેની માફક જ ઉષાને મળવા માટે વારંવાર આવતી હતી. ઉષા હવે પોતાની પ્રત્યે સાશંક દૃષ્ટિથી જુએ છે, એમ માયાને લાગ્યા વગર રહી નહિ. એક દિવસ તેણે દિનકર સંબંધી વાત ઉષા પાસે કાઢી. અને તેની ઉદ્વેગ જાણીને તેની ખૂબ નિંદા કરી. દિનકરે પોતાને ઘેર આવીને પોતાના પર બળાટકાર કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો હતો, એવું કહીને માયાએ ઉષાના કાન ભંભેર્યા. પોતે તેને ધમકાવીને અને તેનું અપમાન કરીને પોતાને ઘેર આવવાની બંધી કરી છે એવું પણ માયાએ ઉષાને જણાવી દીધું.

બિચારી ઉષાને આ હકીકત સત્ય માની લીધી. માયા વિષેની તેની શંકા નષ્ટ થઈ અને દિનકર બદલ તેના હૃદયમાં વિશેષ ધિક્કાર ઉપજ્યો.

બુદ્ધિપ્રસાદને માયા માટે હજી પણ શક હતો. તે તેની હિલચાલ પર સખ્ત નજર રાખતો હતો. માયાની આ વાતચીત સાંભળીને તે ખરું રહસ્ય સમજ્યો. માયાને જોતાંની સાથે જ તેની મુદ્રા કુદ્ધ અને રક્તવર્ણ થઈ જતી હતી. તેનું મોં સુદાં જોવાની બુદ્ધિપ્રસાદની ઇચ્છા નહોતી; પરંતુ તે આત્મસંયમ કરીને પણ તેને પોતાને ત્યાં આવવા દેતો હતો. વળી અનાયાસે પણ માયાને હાથે પોતાની ઇચ્છાનુસાર કાર્ય થવાથી તે સંબંધીની તેની એક મોટી ચિન્તા દૂર થઈ હતી. આથી જ માયાને પોતાને ત્યાં આવતી અટકાવીને કાર્ય-ક્રમમાં ફેરફાર કરવાની હિમ્મત તે કરતો ન હતો.

એક દિવસે બપોરના બે વાગ્યા પછી કૃષ્ણકાન્ત પોતાની ટોળી-માંના એક ડૉક્ટર પાસે ગયો. કૃષ્ણકાન્તનાં આગમનની ખબર પડી કે તરત જ પોતાનું સર્વસ્વ કામ પડતું મૂકીને તે કૃષ્ણકાન્ત પાસે

આવ્યો ડૉક્ટર પુષ્પ ઉમરનો હતો. તેની મુખમુદ્રા ઉદાસ અને નિસ્તેજ હતી.

“સાહેબજી !” ડૉક્ટરને પોતાની પાસે આવી પહોંચેલો જોધને કૃષ્ણકાન્ત બોલ્યો :

ડૉક્ટર કૃષ્ણકાન્ત પ્રત્યે તિવ્ર દૃષ્ટિથી તાકી રહ્યો અને બોલ્યો :
“સાહેબજી ! અત્યારે ક્યાંથી ? કંઈ ખાસ કામ છે કે ?” ડૉક્ટર કૃષ્ણકાન્તના આગમનથી આનંદ પામ્યો હોય એમ તેની મુદ્રાપરથી જણાતું નહોતું.

“હા :” કૃષ્ણકાન્ત બોલ્યો : “બહાર મ્હારી ગાડી તૈયાર છે. કૃપા કરીને મ્હારી સાથે ચાલો.”

ડૉક્ટર સાહેબ તરત જ કપડાં પહેરીને આવ્યા એટલે બન્ને જણા ગાડીમાં જોડને બેઠા. ગાડી ઝપાટાબંધ દોડવા લાગી. ડૉક્ટરે અઘ્વાપિ પર્યંત એક શબ્દ પણ ઉચ્ચાર્યો નહોતો.

“કેમ ડૉક્ટર સાહેબ શા વિચારમાં પડી ગયા છો ?” કૃષ્ણકાન્તે બોલવાની શરૂઆત કરી.

“જ્યારે જ્યારે તમારો મેળાપ થાય છે ત્યારે ત્યારે હું આ પ્રમાણે જ વિચારમાં પડી જાઉં છું. આજે વળી મ્હારા હાથે કોણ જાણે કેવું યે ઘોર પાતક થવાનું હશે !”

“ના ના, આજે તો બહુ સહેલું કાણ કરવાનું છે. બે આંકડા પાડી દો કે પત્યું.”

એટલામાં ગાડી બીજો માર્ગે વળી એટલે ડૉક્ટરે પૂછ્યું : “ગાડી આમ ક્યાં લઈ જાય છે ?”

“આપના જેવા જ એક માનનીય ડૉક્ટર સાહેબના ઘેર જવાનું

છે. ખરેખર, જ્યારે જોષએ ત્યારે ઉપયોગમાં આવે એવ આપ ઉભય ડૉક્ટરો જેવા મિત્રો રાખવાની ફેટલી બધી આવશ્યકતા છે ! ”

“ ખસ કરો કૃષ્ણકાન્ત ! હવે હું તમારા હાથમાં સંપૂર્ણ રીતે સપડાયો છું. જ્યારે મ્હારે ભૂખે મરવાનો પ્રસંગ આવ્યો અને લાચારીથી દ્રવ્યલોભપતાથી તમારી સાથે પાપકર્મો કરવામાં હું જોડાયો ત્યારે જ હું અત્યારે પરાધીન થઈ પડ્યો છું. પરંતુ હવે પશ્ચાત્તાપ કરવાથી શું વળે ? અરેરે, આ કરતાં તો હું ભૂખે ટળવળીને મરણ પામ્યો હોત તો ઘણું સાફ વાર, શું કામ છે ! કહો જોષએ ? ”

“ માત્ર એક વ્યક્તિ ગાંડી થઈ ગઈ છે એવું પ્રતીતિપત્ર (સર્ટિફિકેટ) લખી આપો. ”

“ કોઈ શ્રીમંતને ગાંડો બનાવીને તેની બધી સંપત્તિ પર તરાપ મારવાનો વિચાર ક્યો છે કે શું ? ”

“ હા; એવો જ વિચાર છે. ખરાબર સહમત તો શક્યા હોં ? ”

“ તે-તમે એક નીચ મનુષ્ય છો એ હું ક્યાં નથી જાણતો ? ”

“ ડૉક્ટર સાહેબ ! ” કૃષ્ણકાન્ત ડોળા કાઢીને બોલ્યો: “ તમારી શુદ્ધિ ઠેકાણે છે કે ? ”

“ હા; ખરી વાતનો ખાર શો ? અત્યારે તમને મ્હારી ગરજ છે. હું જે કંઈ બોલું તે તમારે સહન કરવું પડશે. દ્રવ્ય લાલસાથી હું ગમે તેવાં પાપચરણો કરવાને તૈયાર થાઉં છું. પરંતુ તેથી મ્હારામાં સ્વમાનની લાગણી કે વિવેકશુદ્ધિ નથી એમ તેમે માનતા હો તો તે તમારી ભૂલ છે. ” ડૉક્ટર નિઝરતાપૂર્ણ સ્વરે બોલ્યો.

ડૉક્ટર અને કૃષ્ણકાન્ત વચ્ચે આ પ્રમાણે સંવાદ ચાલી રહ્યો હતો એટલામાં ગાંડી એક બંગલા પાસે આવીને ઉભી રહી. તરત જ બંને જણા નીચે ઉતરી પડ્યા અને બંગલામાં જવા લાગ્યા.

આ બીજા ડૉક્ટર બહુ ભલા માણસ હતા. પોતાને મનમાનતા નાણું મળ્યા એટલે ગમે તેવું ભયંકર કૃત્ય કરવામાં પણ તે પાછી પાની કરે તેવા નહોતા. નીતિ-અનીતિના વિચારની ભાંજગડમાં તે કદિ પણ પડતા જ નહિ. દિવાનખાનામાં પણ મૂકતાંની સાથે જ કૃષ્ણકાન્તે ડૉક્ટર સાહેબના હાથમાં મૂકી રૂપિયા સોની નોટ બરાબર તપાસીને ગળવામાં મૂકી, અને કૃષ્ણકાન્તની ઇચ્છાનુસાર સર્ટિફિકેટ લખવાને તે હિચકત થયા.

અલ્પ સમયમાં જ સર્ટિફિકેટ લખાઈને તૈયાર થયું અને તે પર બન્ને ડૉક્ટરોએ પોતાની સહી કરી. કૃષ્ણકાન્તે તે સર્ટિફિકેટ વાંચ્યું અને ત્યારપછી તે સંભાળ પૂર્વક પોતાના કોટના ખિસ્સામાં મૂક્યું. ત્યાર પછી એક બીજા સો રૂપિયાની નોટ કાઢીને તેણે પોતાની સાથે આવેલા ડૉક્ટરને આપી, અને તેના પ્રત્યે એક તિરસ્કારસૂચક દષ્ટિ ફેંકીને તે ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો.

ઉષા અને લીલા દર સોમવારે જીલેશ્વરનાં દર્શન કરવા જતાં હતાં. મોતાના મોટર લાંકનાર ઉપર જીલ્લિપ્રસાદનો સંપૂર્ણ વિશ્વાસ હતો. ઉષા અને લીલા મોટરમાં બેસીને જીલેશ્વર જતાં ત્યારે જીલ્લિપ્રસાદને તેમના માટે સહજ પણ ચિન્તા રાખવાનું કારણ નહોતું. આ પ્રમાણે આજે સોમવારે સંધ્યા સમયે ઉષા અને લીલા મોટરમાં બેસીને જીલેશ્વર જવા સાડ નીકળ્યાં. મોટર મંદિરની નજીક આવીને ઉભી રહી એટલે ઉષા અને લીલા દેવળમાં ચાલ્યાં ગયાં. દેવળમાં બીડ બહુ હતી. દર્શન કરી રહ્યા પછી તેઓ બન્ને પદક્ષિણા ફરવા લાગ્યાં. લીલાને ઝડપથી ચાલવાની ટેવ હોવાથી, તે આગળ નીકળી ગઈ અને ઉષા પાછળ રહી ગઈ. ઉષા અને લીલા આ પ્રમાણે જૂદાં પડી ગયા. આ લાગ સાધીને બે બદમાશો તરત જ ઉષા પાસે

આવી પહોંચ્યાં અને તેને પકડીને દરવાજા પાસે લઈ ગયા. મંદિરના દરવાજાની નજીકમાં એક ગાડી ઉભી હતી. બદમાશોએ ઉપાને તે ગાડીમાં બેઠેલી એક પ્રૌઢા સ્ત્રીને સ્વાધીન કરી. ઉપા જુઓ પાડવા લાગી અને ગાડીમાંથી નીચે ઉતરી પડવાયો પ્રયત્ન કરવા લાગી. પરંતુ ચેલી સ્ત્રી પ્રેમાળ સજ્જો વડે તેને આધ્વાસન આપવાનો ડાળ ધાલીને, તેને મજબુત રીતે પકડી રહી હતી. આ ગરબડ જોઈને ફેટલાક માણસોએ ગાડીની આસપાસ વિંટગામ વળ્યા અને પોલિસ પણ ગઈ વિખેરી નાખવા માટે ત્યાં આવી પહોંચ્યા. પોલિસે માણસોને વિખરાઈ જવાની જુઓ પાડવા માંડી અને ગાડી પાસે આવીને તે બોલ્યો: “કેમ, આ સી ગરબડ છે ?”

ગાડીમાં બેઠેલી પ્રૌઢાના નેત્રદ્વયમાં અત્યુભરાઈ આવ્યાં હતાં. તે કશ્ચાજનક સ્વરે બોલી: “નાથક સાહેબ, મ્હારી છોકરી ગાંડી થઈ ગઈ છે. ડૉક્ટરની રાજ લઈને હું તેને દેવદર્શનાથે તેડી લાવી છું. પરંતુ જૂઓને, તે મ્હારું સાંભળતી સુધ્ધાં નથી !”

“તદ્દન ખોટું !” ઉપા જુઓ પાડીને બોલવા લાગી: “હું આ કુશાને ઓળખતી સુધ્ધાં નથી. હું લક્ષ્મીપ્રસાદની પુત્રી થાઉં છું. આ બાપ અને તેના સાથીદારો મ્હને ગણાકારથી પકડીને લઈ ગય છે. મ્હને કોઈ દયા કરીને છોડાવો !”

“અરે ભગવાન ! આ તે કેવી ગાંડાઈ !” ગાડીમાં બેઠેલી બાઈ બોલવા લાગી: “હું લક્ષ્મીપ્રસાદની પુત્રી થાઉં છું.” એ જ ધૂન બેના મનમાં એવી ધ્રુમી રહી છે કે તે કેમે કરી જતી જ નથી ! જુઓ આ ડૉક્ટરનું સર્ટિફિકેટ !” એટલું બોલીને તે સ્ત્રી પોતાની પાસેનું ડૉક્ટરનું સર્ટિફિકેટ પોલિસને બતાવ્યું. પોલિસને તે બાઈની હકીકત સત્ય જણાઈ. સર્ટિફિકેટ તે બાઈને પાછું આપતાં પોલિસ

બોલ્યો: “હીક છે. અહિંથી ગાડી સત્વર લઈ જાઓ એટલે આ માણસોની ભીડ વિખરાય.”

ગાડી ઝપાટાબંધ દોડવા લાગી. ઉષાએ ગાડીમાંથી ઉતરી પડવાની ધણી ધમાચકડી મચાવી પરંતુ વ્યર્થ ! પેલી બાઈએ તેને મુરકેટાટ રીતે પકડી હતી. ઉષાએ લીલાને ધણી જુઓ પાઠી. ગાડી પ્રત્યે દષ્ટિ ફેંકતાં લોકોને ઉષાની દયા આવવા લાગી. સૌ પોતપોતાના માર્ગે જવા લાગ્યાં. પોલિસ પોતે પોતાનું કર્તવ્ય બરાબર બજાવ્યું છે એમ માની આનંદ પામતો પોતાની ચોક્કી પાસે જમને ઉભો રહ્યો.

આ બાળુ ઉષાથી જુદી પડી ગયેલી લીલા બે ત્રણ વખત આખા દેવળમાં ફરી આવી, પરંતુ તેને ઉષાનો પતો લાગ્યો નહિ. કદાચ તે બહાર જમને મોટરમાં બેસી બેઠી પોતાની વાટ જોતી હશે એમ સહમજીને લીલા મોટર ઉભી હતી ત્યાં જવા લાગી. લીલા મોટર પાસે પહોંચી તો ત્યાં ઉષા તેના જોવામાં આવી નહિ. આથી તેની ચિન્તામાં વધારો થયો. લીલાને એકલી આવતી જોઈને, તેમજ તેનું ચિન્તાતુર વદન જોઈને મોટરવાળો બોલ્યો: “કેમ લીલાજીને, શું થયું છે ? એકલાં જ કેમ આવ્યાં ? જીને ક્યાં ?”

ઉષા મોટર પાસે આવી જ નહોતી એ જાણીને લીલા વધારે ગભરાઈ. તેણે મોટર હાંકનારને બધી હહીકત કહી સંભળાવી. લીલાને મોટરમાં બેસવાનું કહીને મોટર હાંકનારો દેવળમાં ચાલ્યો ગયો.

મોટર હાંકનારો આખા દેવળમાં ફરી વળ્યો. પરંતુ ઉષા તેના જોવામાં આવી નહિ. એટલામાં બે ત્રણ માણસો દરવાજામાં થઈને દેવળમાં દાખલ થયા. તેમાંનો એક બોલ્યો: “કેવી સુંદર છોકરી ! બિચારી આટલી ન્હાની વયમાં ગાંડી સાથી થઈ ગઈ હશે ? લક્ષ્મી-પ્રસાદ સાથે તે છોકરીને કંઈપણ સંબંધ હોવો જોઈએ !” પેલા માણસને આ પ્રમાણે બોલતો સંભળીને મોટરવાળો તેની પાસે ગયો.

અને તેઓ કોની વાત કરતા હતા એ સંબંધી પૂછપરછ કરી. હવે એ બધા બેઠ સમજ્યો. તે લોકોએ પેલી ગાંડી છોકરીના પોશાક વિષે વર્ણન કર્યું તે સાંભળીને તો તે ઉપા જ હતી, એવી તેની ખાત્રી થઈ. તે તરત જ દેવળમાંથી બહાર નીકળ્યો અને ચોમેર દૃષ્ટિપાત કરવા લાગ્યો. પરંતુ પેલી ગાંડી તેના જોવામાં આવી નહિ. તે તરત જ ચોકીપરના પોલિસ પાસે ગયો અને બોલ્યો: “કોઈ ગાંડી છોકરી વિષે બધા લોકો વાત કરે તે ખરી છે કે?”

“હા.” પોલિસ બોલવા લાગ્યો: “કેવી સુંદર બાલ્કા! બિચારી આટલી ન્હાની વયમાં ગાંડી થઈ ગઈ છે [” રડી રડીને તેની માતાની આંખો પણ લાલ થઈ ગઈ છે. “હું લક્ષ્મીપ્રસાદ શેઠની પુત્રી છું,” એવી જ ધૂન તે છોકરીના મગજમાં ધુમી રહી છે.”

“હાય, હાય” મોટરવાળો કપાળપર હાથ મૂકતાં પોલિસનો હાથ પકડીને બોલ્યો: “અરે દોહ ડાહ્યા! તે છોકરી ખરેખર લક્ષ્મીપ્રસાદની જ પુત્રી છે. તેના દુરમનો ઘોળે દિવસે, ભર બગ્ગરમાંથી, અને તહારી આંખોમાં ધૂળ નાખીને, તેને પકડી ગયા! સહમજ્યો!”

“મોટરવાળો પોતાને ધમકાવે છે એ જોઈને પોલિસ ગુસ્સે થઈ ગયો. તેના પ્રત્યે ક્રોધપૂર્ણ દૃષ્ટિ ફેંકતો પોલિસ બોલ્યો: “કેમ, કેમ જીલ બહુ “ફાસ્ટ” જાય છે કે? મહાફેલું કરતો હું સારી રીતે સહમજું છું. તે છોકરી ગાંડી છે કે કેમ, તે બદલ દાખલો જોઈને ખાત્રી કરી પછી જ મહેલે તેમને અહિંથી જવા દીધાં છે.

“પણ તે દાખલો ખરો હતો કે ખોટો તેની તપાસ કરવાની તહારામાં અક્કલ હતી કે નહિ? ખેર, થયું તે ખરું. ગાંડીનો નંબર શું છે કે?”

“ગાંડીનો નંબર નોંધી લેવાની પંચાતમાં પડવાની મહારે શી જરૂર?”

“હીક છે. તહને તહારી બેઠરકારી બદલ યોગ્ય શિક્ષા મળશે!” એટલું બોલીને મોટરવાળો ત્યાંથી ચાલ્યો ગયો. પોતાની મોટર પાસે આવ્યા પછી તે બોલ્યો “ખ્હેન ! ઉષાખ્હેન પુનઃ શત્રુના હાથમાં પકડાઈ ગયાં. હવે બુદ્ધિપ્રસાદજીને હું શું મ્હોં બતાવીશ ! મ્હારા તાબામાં હશે ત્યાં સુધી ખ્હેનનો વાળ પણ વાંકો નહિ થવા હજી એવું મ્હેં તેમને વચન આપ્યું છે.

લીલા એટલી બધી ગજરાઈ હતી કે તે એક શબ્દ પણ ઉચ્ચારી શકી નહિ. ડ્રાયવર મોટરમાં ચઢી બેઠો. અલ્પ સમયમાં મોટર બંગલા પાસે આવીને ઉભી રહી. મોટર હાંકનારે બુદ્ધિપ્રસાદને બધી હકીકત કહી સંભળાવી. બુદ્ધિપ્રસાદ આ હકીકત સાંભળતાંની સાથે જ લીલા તેમ જ નોકર પ્રત્યે ગુસ્સે ન થતાં એક શબ્દ પણ બોલ્યા વગર બંગલાની બહાર નીકળી પડ્યો.

બુલેશ્વર પાસેની ચોકીપરના પોલિસ પાસે જઈને બુદ્ધિપ્રસાદે ઉષાને લઈ જનારી બાઈ અને તેના સાથીદારો સંબંધી બની શકે તેટલી માહિતી મેળવી લીધી. પેત્રો પોલીસ પણ હવે પોતાની ભથ્થકર બૂલ રહ્યો શક્યો. બદમાશો પોતાને હાથતાળી દબને છટકી ગયા એવી તેની ખાત્રી થઈ. તે બુદ્ધિપ્રસાદને જોનાનાથી અને નેટકી સદાચ આપવા તૈયાર થયો. તેનો વખત પૂરો થયો હોવાથી, તેને છોડાવવા માટે બીજા પોલિસ ત્યાં આવી પહોંચ્યો હતો. પોતે તરત જ મુક્ત થયો એટલે તે બુદ્ધિપ્રસાદને લઈને કમિશનર સાહેબને બંધે ગયો તેઓ. બન્ને જણાએ કમિશનર સાહેબને સર્વ હકીકત કહી સંભળાવી એટલે તેમણે પોલિસખાતાના તમામ અધિકારીઓને ‘ટેલિફોન’ દ્વારા આ બાબતની છૂપી તપાસ ચલાવવાની ખબર આપી દીધી. બંને ત્યાં સુધી પોલિસખાતાને પોતાના શેઠના ઘર પર આવી રહેલી ખટપટમાં

હાથ નહિ ધાલવા દેવાની બુદ્ધિપ્રસાદની ઇચ્છા હતી. પરંતુ આ પોલિસ ખાતાની મદદ તેને લેવી જ પડી.

આશરે પંદરેક મિનિટ પછી બંદરપરના એક પોલિસ અમલદાર તરફથી 'ટેલિફોન' દ્વારા કમિશનર સાહેબને ખબર આવી કે:—“ આજે રતાંજના છ વાગે કરાંચી જવા ઉપડેલી કાઢીઆવાડ નામની સ્ટીમરમાં એક ગાંડી છોકરી મહારા જોવામાં આવી હતી, તે છોકરી, ‘ મદને કોઈ દયા કરીને છોડાવો, હું ગાંડી નથી. આ બદમાશો મદને પકડી જાય છે, ’ એવી બુમો પાડતી હતી. પોતાને તેની માતા તરીકે ઓળખાવનારી પ્રાદા સ્ત્રી તેને શાન્ત કરતી હતી. અને તેના આપ તરીકે પોતાને ઓળખાવનારો એક વયોવૃદ્ધ ગૃહસ્થ તેને ચૂપ રહેવાની ધમકી આપતો હતો. વળી તે છોકરીનું સ્વરૂપ પણ આપ સાહેબે જણાવ્યા પ્રમાણેનું હતું. અને પેલી બદમાશ સ્ત્રી પાસે બે ડોકટરોની સહીવાળું સર્ટિફિકેટ હોવાથી, કોઇને પણ તેનાપર સંશય આવ્યો નહોતો. ”

કમિશનર સાહેબે બુદ્ધિપ્રસાદને આ લકીકત કહી સંભળાવી. તે તદ્દન નિરાશ થઇ ગયો. બંગલે આવીને તેણે દિનકરને ‘ટેલિફોન’ કર્યો અને તેને પોતાની પાસે બોલાવ્યો. દિનકર અત્ય સમયમાં ‘ સાયકલ ’ પર બેસીને આવી પહોંચ્યો. બુદ્ધિપ્રસાદે તેને સર્વ લકીકત કહી સંભળાવી. દિનકર ક્ષણવાર વિચાર કરીને ત્યાંથી કંઈ પણ બોલ્યા વગર ચાલ્યો ગયો. તેનું આવું ચમત્કારિક વર્તન બેઠકને બુદ્ધિપ્રસાદ વિસ્મય પામ્યો. દિનકર ઉતાવળમાં કંઈ અકુશવળું તો નહિ કરી નાખે, એવો તેને ભય લાગ્યો. હવે શું કરવું, તેનો વિચાર કરતો બુદ્ધિપ્રસાદના દિવાનખાનામાં આમતેમ ફરવા લાગ્યો. બાબૂના દિવાનખાનામાં લીલા શાન્ત રીતે બેઠી હતી. રડી રડીને તેની આંખો પણ

તે હતી. તે એટલો બધો લક્ષ પામી હતી કે બહાર આવીને કોઈને કંઈ પૂછવાની પણ તેની હિંમત ચાલતી નહોતી.

આશરે પંદરેક મિનિટમાં દિનકર પાછો આવ્યો એટલામાં બુદ્ધિ-પ્રસાદ બોલ્યો: “આમ એકાએક ક્યાં ગયો હતો ? શું કરી આવ્યો ?

“બંદર પર જઈને તપાસ કરી આવ્યો કે ‘કાઠીઆવાડ’ સ્ટીમર ક્યાં ક્યાં સ્ટેશન કરવાની છે. મહેં તે બધાં સ્થળે તાર કરી દીધા છે. હવે તેઓ ગમે ત્યાં ઉતરશે તો પણ પકડાયા વગર રહેશે નહિ. અને તેઓ પકડાતાંની સાથે જ આપણને પણ ખબર આપવામાં આવશે. હવે ફિકર કરવાની જરૂર નથી. વળી બંદર સિવાય બીજા કોઈ પણ સ્થળે તેઓ વચ્ચે ઉતરી શકે એ પણ બનવા જોગ નથી. હવે પેલા બે ડોક્ટરોનાં નામની ખબર પડે તો કેવી મજા પડે !”

બુદ્ધિપ્રસાદ વિચાર મગ્ન થઈને બેઠો હતો. દિનકર પણ અસ્વસ્થ ચિત્તે આમ તેમ ફર્યા કરતો હતો. થોડીવાર પછી બુદ્ધિપ્રસાદ બોલ્યો: “દિનકર, ઉપાને ઘેર પાછી આણતાં અમુક સમય લાગશેજ. ત્યાં સુધીમાં બદમાશો તેને જે ત્રાસ આપશે તેને લીધે તે બિચારી ખરેખર ગાંડી તો નહિ થઈ જાય !”

“એવી ચિન્તા કરવાની જરૂર નથી.” દિનકર બોલ્યો: “બીજા છોકરીઓના જેવો ઉપાનો સ્વભાવ બીકણુ નથી. તે હંશિ-આર, ધૈર્યશીલ અને સમયસૂચક તરુણી છે. હવે આપણે તાર કર્યો છે, તેના શું ઉત્તર આવે છે, તે જાણ્યા પછી આગળ શું કરવું તેનો વિચાર કરશું. ઉત્તર તમારા શિરનામે જ મંગાવ્યો છે.”

“હીક છે.” બુદ્ધિપ્રસાદ બોલ્યો: “દિનકર ! તું હવે જા ! રાત્રિ ધણી વીતિ ગઈ છે. તારનો ઉત્તર આવશે કે તરત જ હું તબને બોલાવીશ.”

દિનકર જીવિપ્રસાદની રજા લઇને પોતાના ઘર તરફ આ-
સતો થયો.

સ્ત્રીમર 'કાઠિઆવાડ' જળ માર્ગ કાપતી આગળ વધતી હતી.
સ્ત્રીમરપરના ઉતાડ્યો ઉપાને આટલી નહાતી ઉમરમાં ગાંડી થઇ
ગયેલી જોઇને બહુ દિલગીર થતાં હતાં. એ ઉતાડ્યોમાનો એક મુંઝાઈ
બેન્કનો એક કારકૂન પણ હતો. તેને લક્ષ્મીપ્રસાદશેઠ સંબંધી થોડી
બણી માહિતી હતી. ઉપાને, 'હું લક્ષ્મીપ્રસાદની પુત્રી થાઉં છું.'
એ પ્રમાણે બોલતી સાંભળીને અન્ય ઉતાડ્યોને સંબોધીને તે બોલ્યો:
"આ છોકરી ખરેખર ગાંડી થઇ ગઇ છે. લક્ષ્મીપ્રસાદ તો એકલાજ
હતા. તેમને સ્ત્રી નહોતી તો પછી છોકરી તો હોયજ ક્યાંથી?"

ત્યાપછી ઉતાડ્યો અને તે કારકૂન વચ્ચે ઉપા સંબંધી કેટલીક
વાતચિત્ત થઈ. ઉપા ગાંડી હતી એવી સૌની ખાત્રી થઈ.

જ્યાં સુધી આગબોટ મુંઝાઈના ખારામાં હતી ત્યાં સુધી પોતાને
કોઇ પણ દયાળુ મનુષ્ય બદમાશના સપાટામાંથી મુક્ત કરશે, એવી
ઉપાને આશા હતી. પરંતુ આગબોટ રવાના થયા પછી તેની તે આશા
નષ્ટ થઈ. હવે જુઓ પાડવાથી કંઇ વળવાનું નથી, એમ વિચારીને
ઈશ્વર ઉપર ભરોસો રાખીને તે ચૂપ રહી. ઉપાને આ પ્રમાણે સ્વસ્થ
રહેલી જોઇને તેના માઆપ તરીકે પોતાને ઓળખાવનારા પેલાં
અન્ને બદમાશ સ્ત્રીપુરૂષ પણ ખુશી થયાં. હવે ઉપા પોતાના તાઆ-
માંથી છટકી જશે નહિ એવી તેમની ખાત્રી થઈ.

મધ્યરાત્રિ થવા આવી સર્વે ઉતાડ્યો નિશ્ચિતપણે નિદ્રસ્થ
થયા હતા. ઉપા પોતાની પથારીમાંથી ઉઠીને તૂતક પર ગઇ અને
કોઠોડા ઝાલીને સમુદ્રલીલાનું અવલોકન કરતી ઉભી રહી આકાશસ્થ
અન્દ્ર પોતાની રમ્ય અને ધવલપ્રભા અખિલ વિશ્વપર ફેંકી રહ્યો હોય.

ચંદ્રપ્રકાશકથી સમુદ્રપ્રદેશ અતિ સુંદર દેખાતો હતો. આ બદમાશોના સપાટમાંથી પોતાનો છૂટકારો શી રીતે કરવો, એજ વિચાર ઉપાના મગજમાં એક સરખો ઘૂમ્યા કરતો હતો. અલ્પ સમયમાં જ ઉપાને જણાયું કે પોતે જે આગબોટ પર હતી, તેથી થોડે દૂર કેટલાક માછીમારોએ તો પોતાનો મજબો નાંગ્યો હતો. એ જોઈને તે વિચારવા લાગી: “આ આગબોટમાં રહેવાથી મને કોઈ પણ દુષ્ટોના સપાટામાંથી છોડાવે એમ લાગતું નથી. બદમાશો કોઈ દૂરના દેશમાં લઈ જઈને મને વેચી નાખશે અથવા તો મને બ્રષ્ટ કરવાનો પ્રયત્ન પણ કરશે. મારે હવે મારે જીવીને પણ શું કરવું છે? હવે પ્રભુ પર ભરોસો રાખીને, આ સામેનાં મજબા પાસે પહોંચવાની હિમત કરીને સમુદ્રમાં ધડતું મૂકવું એજ વધારે ઉચિત છે. જો મજબા પાસે જઈ પહોંચીશ તો હીક છે. અને તેમ નહિ બની શકે તો અપમાનભરેલી રીતે મરણ પામવા કરનાં, આમ શૌર્યપૂર્ણરીતે મૃત્યુ પામવું વધારે શ્રેયસ્કર છે.” આ પ્રમાણે વિચાર કરીને ઉપા કડોડા પર ચઢી અને, ‘હે રામ’ એટલું બોલીને સમુદ્રમાં ડૂબી પડી. સમુદ્રમાંની જળ ઉમિઓ બીપણુ અવાજ કરતી આગબોટ સાથે અથડાતી હતી. ઉપાનો પડવાનો અવાજ તે જળઉમિઓના અવાજ સાથે મળી ગયો. ઉપા સમુદ્રમાં ડૂબી પડી એવું આગબોટપરના કોઈ પણ ઉતારના જણવામાં આવ્યું નહિ.

પ્રાતઃકાળમાં ચતાની સાથે જ આગબોટ પરનાં સર્વ ઉતારઓ ભગ્નત થયાં. પેલાં ઉપાના માખાપ તરીકે પોતાને ઓળખાવનારાં બદમાશ સ્ત્રી પુરૂષ ભગ્નત થયાં તે તેમણે ઉપાને કેબિનમાં જોઈ નહિ. તેઓ આખી આગબોટમાં ફરી વળ્યાં પરંતુ તેમને ઉપાનો પત્તો લાગ્યો નહિ. તેઓ બન્ને ચિન્તામાં પડી ગયાં. આગબોટપરનાં નમામ ઉતારઓ તેમને આશ્વાસન આપવા લાગ્યાં અને કહેવા લાગ્યાં

કે, “ છોકરી ગાંડી હોવાથી તેણે જરૂર રાત્રિના સમયે સમુદ્રમાં પડતું જ મૂક્યું હોવું જોઈએ. જો કે આ બદમાશ સ્ત્રીપુરુષ સારી રીતે જાણતાં હતાં કે ઉષા ગાંડી નહોતી; પણ નહાતી છૂટવા માટે જ તેણે સમુદ્રમાં પડતું મૂક્યું હોવું જોઈએ, તો પણ બહારથી તેમને ઉતાર્યોત્તરી હામાં હા મેળવવી પડી. પોતાની પુત્રી બદલ તેમણે બહુ જ શ્રેષ્ઠ પ્રદર્શિત કરવા માંડ્યો. ઉતાર્યો તેમને ધીરજ આપવા લાગ્યાં.”

લગભગ દશ વાગ્યાના સુમારે આગબોટ એક બંદર પાસે આવી પહોંચી. ત્યાંના પોલીસ અધિકારીઓ આવીને પેલી ગાંડી છોકરીનો તપાસ કરવા લાગ્યા. પરંતુ તે ગાંડી છોકરીએ રાત્રિએ સમુદ્રમાં પડતું મૂક્યું છે, એવી ખાતમી તેમને મળી. ઉષાના માખાપ તરીકે ઓળખાવનારાં સ્ત્રીપુરુષ પણ ત્યાંજ ઉતર્યા. આગબોટ આગળ ચાલતી થઈ.

ઉષા પોતાની બેદરકારીને લીધે છટકી જવા પામી અને હવે સોનેરી ટોળા સખ સખ કર્યા વગર રહેશે નહિ એ વિચારથી ઉષાના માખાપ ગભરાઇ ગયાં હતાં. પરંતુ લોકોને તો પુત્રીવિયોગથી પોતે દુઃખ પામતાં હતાં, એમ જ તેમને ખતાવવું પડતું હતું. પોલીસ અધિકારીઓએ તેમની પાસેથી કેટલીક ખાતમી મેળવી અને બુદ્ધિપ્રસાદના શિરનામે તાર દ્વારા તે તેને જણાવી પણ દીધી.

પ્રિય વાંચક આ વારતાનો અધુરો ભાગ શરૂને માથે સવાશેર એ નાખની વારતામાં વાંચવા કૃપા કરશે! પોસ્ટેજ સાથે પાંચ આનાની ટીકીટો મોકલવાથી બુકપોસ્ટથી મોકલી આપવામાં આવશે. મળવાનું ટેકાણું:—મહાદેવ રામચંદ્ર જનગુપ્ટે બુકસેલર, ત્રણ દરવાજા—અમદાવાદ.

“સ્ટીમ એન્જનીયર”

કર્તા: રામચંદ્ર નરશી. એમ. આઇ. એમ. ઈ.

એન્જનીયરીંગ ધંધામાં પડેલા એન્જિનીયરો અને પરીક્ષામાં જતાં એન્જનીયરોને ઉપયોગી થઇ પડેલું તેમજ બાયલર એટીન્ડેન્સ માટે ધણું જ ઉપયોગી છે.

આ પુસ્તક ગુજરાતી ભાષામાં છપાએલું છે, અને તેનું કદ સુપરરોયલ ૧૬ પેજ પૃષ્ઠ ૩૦૮નું પાકો પુંઠાવાળું અને તેની અંદર જુદી જુદી ૪૯ આકૃતિઓ સાથે બીડની બીટ્ટી, લુહાર ખાતાના બોજરો, ચાકી, બોલ્ટ, સ્ટડ, સ્ક્રૂ લોકનટ, સ્પેનર (પાનું) ચાવી, બીડના પાઇપો, શાફ્ટીંગ, બોલ્ટીંગ પુલી, સ્પર વ્હીલ, મોરટા ઇઝ વ્હીલ, લેટપર આંટા પાડવાની સમજણ તથા હીસાબ, પેટ્રોલીઅમ બોઇલિંગ એન્જિન તથા વાલ્વ સેટીંગ તથા એન્જિન અને બોલરને લગતા પરીક્ષામાં પુછાતા સવાલ જવાબો પણ આપેલા છે. છેવટે કેટલાક જરૂરના હીસાબો અને હાપકીનસન હાઇડ્રીમ તથા વોટર સેફ્ટીવાલ્ટ સેટ કરવાની રીત તેની આકૃતિ સાથે બતાવી છે, જેથી કરીને આ પુસ્તક આ ધંધા સાથે સંબંધ ધરાવનારાઓને પણ ઉપયોગી થઇ પડશે.

કીંમત રૂ. ૩-૮-૦ પોસ્ટેજ ૦-૮-૦ આના જુદા.

મળવાનું ઠેકાણું:—બુકસેલર: મહાદેવ રામચંદ્ર જાગુબે

ત્રણદરવાજા-અમદાવાદ.

વિજળીનું ઉપયોગી પુસ્તક.

વિદ્યુત અને વિદ્યુત ઉત્પત્તિ

આમાં વિજળા સંબંધી બાબતો પ્રારંભથીજ સમજાવી છે. આના સાત પ્રકરણો છે તેમાં વિદ્યુતવાહક, અર્ધવાહક, સાધારણ વાહક, ચાંતિકવિદ્યુત, વિજળીનો દબાણ, એથમીયર, બ્લોલ્ટ, હર્સેપાવર વિદ્યુત-ધટ, બ્યાટરી, મેરોઝ, પ્યારેલેક્ષ, ચટની સર્વ સાધારણ માહિતી ડી. સી. કરન્ટ, એ. સી. કરન્ટ, શન્ટ, જનરેટર, આર્સેચર અને તે સંબંધીની માહિતી વિગેર માહિતિથી ભરપૂર છે. વિશેષ સમજણ માટે ૭૨ ચિત્રની આકૃતિઓ આપી છે. કો. ૧૧૧૩. પોસ્ટેજ ૪ આના.

ડાયનેમોની વ્યવસ્થા.

MANAGEMENT OF DYNAMO.

આમાં ડાયનામોની માહિતી ધણી સારી આપવામાં આવી છે. જેમાં વિદ્યુત લોહચૂમ્બક, કાર્ય બળ અને શક્તિ, સરકીટ, ડાયનેમો, તેમાં વિભાગ, પસંદગી, તે ગોઠવવાની રીત, તેને ચલાવવાનાં સાધનો, ડાયનેમોનું જોડાણ અને સ્વીચબોર્ડ, એકયુમ્યુલેટરમાં વિદ્યુત ભસ્વાની રીત વિદ્યુત દિવા અને તેમનું જોડાણ, ડાયનેમોને ચાલુ કરવાની રીત, જે કે વધારે ડાયનેમોને સાથે જોડવાની રીત. ડાયનેમોને બન્ધ કરવાની રીત ડાયનેમોમાં નડતી મુશ્કેલીઓ વિગેરે અગત્યની બાબતો છે. વિજળીનું કામ કરનારા કારીગરોને ખાસ ઉપયોગી છે. કો. ૩. ૨૧૧ પો. ૪ આના ભુદા.

મળવાનું ડેકાણું-મહાદેવ રામચંદ્ર બાગુપ્ટે-મુકેશ્વર.

ત્રણ દરવાજા-અમદાવાદ.

ધી ઇઝી સેલ્ફ ઇંગ્લીશ ટીચર.

ભાગ ૧-૨.

ઇંગ્રેજી શીખવાનું આ ધણું જ સરળ અને સરસ પુસ્તક છે. આ પુસ્તક એક સારા વિદ્વાન મી. ત્રંબકલાલ શિવશંકર ત્રિવેદી એમ. એ. ને લાથે લખાયેલું છે, જેઓ કે સુપ્રસિદ્ધ શાળામાસ્તર છે અને તેમણે પોતાના લાંબા અનુભવથી ઇંગ્રેજી શીખવા સારૂ આ પહેલું અને સરળ પુસ્તક લખ્યું છે. આમાં ૩૨ પ્રકરણ આપવામાં આવ્યાં છે જેમાંથી ફક્ત ૯ પ્રકરણજ શીખવાથી કોઈ પણ માણસનું સરનામું અને ગામનું નામ ઇંગ્રેજીમાં પોતાની જાણે જ લખી શકે છે. જે માણસોને લણવાનો યોગ નાની ઉંમરમાં કેટલાંક કારણોથી ન આવ્યો હોય તેવાઓ સારૂ તો આ પુસ્તક એક કીમીયારૂપ છે. આવાં નકલી પુસ્તકો ઘણાં નીકળ્યાં છે જેથી ધી ઇઝી સેલ્ફ ઇંગ્લીશ ટીચર એ નામ બરોબર વાંચી પુસ્તક ખરીદ કરશે કાગળ તથા છપાઇ ઘણા સ્વચ્છ છે છતાં કિંમત દરેક ભાગની રૂ. ૧૥ મુજબ કુલ રૂ. ૩) અને ભાગ સાથે લેનારને રૂ. ૨૥ પોસ્ટેજ જુદું.

ભવિષ્ય ફળ.

નવા વર્ષનો તેજમંદીનો વતારો.

આમાં ચૈત્રી સં. ૧૯૮૩ શકે ૧૮૪૮ ની સાલનું ભવિષ્યફળ છે. જેમાં રૂ, સુતર, અરીણ, ચાંદી, ઘઉં, અળશી, સરસવ, તલ, તેલ, લી, ગોળ, ચોખા, સોનું, રૂપું વગેરે દરેક વસ્તુની તેજમંદી તારીખવાર બતાવેલી હોવાથી વહેપારીયોને બહુ જ ઉપયોગી છે, પ્રત્યેક નવા વર્ષનું ભવિષ્યફળ એક મહિના અગાઉ એટલે ફાગણ માસમાં તૈયાર કરવામાં આવે છે. કિંમત ૦-૬-૦ વિ. પી. થી.

ધી એન્હરીડે કૉરસ પૉન્ડેન્સ

(કિવા) હમિશનો પત્રવ્યવહાર.

આ પુસ્તકમાં ગુજરાતી સાથેજ હંગેજમાં પત્રવ્યવહાર કેમ કરવો તેની સંપૂર્ણ માહિતી આપેલી હોવાથી ખાસ ઉપયોગી છે. આમાં જમરાનું નિમંત્રણ નિમંત્રણને સ્વીકાર, અસ્વીકાર, ઉધરાણા, રીપોટ, દાક્તરને જાણાવવા સંબંધી, ભલામણ પત્ર; ભેટ મોકલવા સંબંધી. બેકમાંથી રૂપીઆ મંગાવવા બાબત, મકાન ખાલી કરવા, નોકર રાખવા, અકસ્માત માટે દીક્ષગીરી, પારસલ મંગાવવા બાબત, રજા માટે ચીઠ્ઠી, રજા રદ કરવા બાબત, રેલ્વેનો ડબ્બો રીઝવડું કરાવવા બાબત, બૂલી ગયેલી વસ્તુ મંગાવવા બાબત, સ્ટેશની માંદગી માટે દીક્ષસોજ; તેનું ઉત્તર, સ્ટીમર સંબંધી પ્રહાર. તેનો જવાબ, પુત્રનો પિતા પ્રત્યેનો કામળ, બહેનનું બાઈ પરનું પત્ર અરજ; ગ્રંથુની. સેક્રેટરીને અરજ, રેલ્વે સત્તાધિકારીને અરજ, મુખ્યત્વારની સંલૂદ માટે અરજ, સર્ટીફિકેટ, વૈદ્યકીય સર્ટીફિકેટ, પુસ્તક રજીસ્ટર કરવા બાબત, પગાર વધારવાની બદલી કરવા માટે અરજ, ફરીયાદ દેવરાવવા બાબત પોલીસમાં અરજ, જુના નોકર માટે ભલામણ પત્ર, ઉધરાણા, તેના જવાબ, પહોંચેલા માલની કીંમત મોકલવા બાબત, નવી દુકાન ખોલ્યા વિષે, આડત બાંધવા સંબંધી, એક દુકાનદારને બીજી પેઢી સાથે સંબંધ રાખ કરવા, તેનો જવાબ, મકાન બાડું જણાવવા બાબત, મકાનમાં સમાર કામ કરી આપવાની શરત, હુડી મોકલવા બાબત, હુડીનાં નાણાં મળ્યા બાબત, ઘરનો વીમો ઉતરાવવા બાબત, મકાનનું બાડું વધારવા બાબત કોઈ પેઢીમાં રૂપીઆ જમે કરાવવા બાબત મકાન ખાલી કરવાની નોટીસ મકાનનું બાડું વધારવાની તથા ધટાડવા બાબત, મંદવાડ મરણ તે સંબંધી દીક્ષસોજ પત્રો, અનેક કારણ માટે માફી માગવા તથા આપવાના જુદી જુદી ભતના પત્રો, બાડાચીઠી અને દસ્તાવેજ વિશે ધણી ભતના નમુના વિગેરે અસંખ્ય બાબતોના નમુના આમાં તૈયાર આપેલા હોવાથી તેમજ તે સાથેજ તેનું ગુજરાતી આપેલું હોવાથી ખાસ ઉપયોગી છે. એક જખત આ પુસ્તક તમે તમારા ટેબલ ઉપર રાખશો તો ખસેડવાનું મન થશે નહીં. આજેજ મંગાવો કિ. ૧૧ પોસ્ટેજ ગાજુ હા.

ધર વકીલ

આમાં દિવાની, ફાજદારી તથા રેવન્યુ કાયદાઓનો સંગ્રહ છે.

કાયદાના હિમાયતીઓ, ઇંગ્લેન્ડ નહીં લણેલા, તેમજ કોર્ટ સંબંધીનું કામકાજ કરનારાઓ સાથે આ પુસ્તક એક ઉત્તમ બક્ષીસ છે. જુજ બાબતો સાથે વકીલ અગર બેરીસ્ટરોની શી ભરવા કરતાં આ પુસ્તક પાસે રાખવું એ ઘણું જ લાભદાયક છે. આમાં ઇન્ડિયન પીનલકોડ ફીમીકલ પ્રોસીજરકોડ, ડીસ્ટ્રીક્ટ માજિસ્ટ્રેટની વિશેષ સત્તા, રાજદ્વારી કેદીને દેશપાર કરવાનો, કારીગર અને મજૂર બજારો, તથા મેળા, ભાડાનાં વાહન, વીલેજ પોલીસ, છાપખાનાં, કારખાનાં તથા વર્તમાન, ઢોરના કમણુ ભટકતા યુરોપીયનો, નાટકના ખેલ, શીતળા, અક્ષીણુ આબકારી, પોલીસ, રેલવે. જનાવર ઉપર થતું ઘાતકીપણું અટકાવવા, સ્ટીમબોઇલર, એસ્ટાડીશન, ઝેરી જણસો મોટરવાહન, ખાર થનારા પદાર્થો, વર્તમાન પત્રો, ફટકા પ્રેસ વીજળી ગુન્હા કરનારી જાતી, રાજદ્રોહી સભા કારખાનાં ગાંડા માણસો, જીંદગીના વીમા, ઘોડદોડની સરતો વૈદ્યકીય નોંધ રાખવા. પોલિસ ઓફીસરોના અખત્યાર હરકોઇ શખ્સના અખત્યાર પીનલકોડ મુજબના ગુન્હાનું પત્રક હિન્દુ ધર્મ શાસ્ત્ર, દત્તક, વીવાહ, વીલ વારસો, છુટાછેડા ખોરાકી પોશાકી વગેરે સર્વ બાબતો તથા પારસી લોકોનાં લગ્ન તલાક વગેરે વગેરે બાબતો વારસનામું, તથા તે સંબંધીની જુદી જુદી બાબતો મુસલમાની કાયદો, શાદી, તલ્લાક. સગીર બક્ષીસ વકફ ખોરાકી પોશાકી વગેરે વગેરે બાબતો. અપકૃત્ય તથા એ સંબંધીના અધિકાર. ન્યાય સંબંધી હિન્દુ વિધવા પુનરલગ્ન દીવાની કોર્ટના દરવાજા કોર્ટ શી

તથા તે સંબંધીની જુદી જુદી બાબતો હિન્દુ સેકિનાં વસીયત-
નામાં પુરાવા તથા તે સંબંધીની જુદી જુદી બાબતો કરાર તથા
તે સંબંધીની જુદી જુદી બાબતો સમ વિશેષ ન્યાય કરજદાર
ખેડુતોને મદદ કરવા તથા તે સંબંધીની જુદી જુદી બાબતો પ્રેબેટ
ત્રસ્ટ અને તે સંબંધીની જુદી જુદી બાબતો દીવાની કોર્ટમાં કામ
ચલાવવા તથા તે સંબંધીની જુદી જુદી બાબતો મુદ્દલ તથા તે
સંબંધીની જુદી જુદી બાબતો દરવાજો તથા તે સંબંધીની જુદી જુદી
બાબતો ગાંડા માણસની મીલકત ઉપર દેખરેખ રાખવા બાબત
જમીન મહેસુલ તથા તે સંબંધીની જુદી જુદી બાબતો જમીન
ઉપરના હક્કપત્રો, લોકલફન્ડ વતન ભાગદારી તથા નરવા દારી
સચરી સેટલમેન્ટ તાડાગીરાસ, મતાદાર તાલુકદારો કોર્ટ ઓફ વાઈસ
તમાવી ઇનકમટેક્સ ઇરીગેશન જંગલ, તમાકુ ખુબ્બીજકાત; જળ-
માર્ગની ડ્યુટી, હિન્દુસ્તાનના અંદરો, દેશી ઉતાઈ લઈ જનારા વહાણો
સુતરાઈ માલપરની જકાત સાર્વજનિક હોડી, ઘાટ સાર્વજનિક કામ
સાફ જમીન લેવા બાબત, ચલણી નોટો નાણાં, દસ્તાવેજના જુદી
જુદી ધણી જાતના નમુના વીગેરે ધણી ધણી બાબતો આમાં
આપવામાં આવેલી હોવાથી સર્વ સાધારણો તેમજ થોડું ભણેલાઓને
ખાસ સંગ્રહવા યોગ્ય છે. પાકું પુંકું ઝલેજ કામળ જુજ પ્રતો શીલીકે
છે છતાં કિંમત માત્ર રૂ. ૬-૦-૦ પોસ્ટેજ ૦-૧૨-૦ જુદા
આજેજ મંગાવો.

મળવાનું ઠેકાણું—

મહાદેવ રામચંદ્ર બાગુડે બુકસેલર

ત્રણ દરવાજા-અમદાવાદ.

શુજરાતી ભાષામાં 'રિપરિચ્યુએલિઝમ' વિષેના અપૂર્વ ગ્રંથ

સાચિત્ર પ્રેતાત્મવિદ્યા.

અથવા ભૂત-પિશાચનું આવાહન,

[૩૭૦ પૃષ્ઠ, ૩૦ પ્રકરણ, ૩૪૮ આખતો, ૨૫ ચિત્રો, સોનેરી પાર્કુ પુકું, ઉંચા કાગળો.]

[લેખક તથા પ્રકાશક: ચુનીલાલ વર્ધમાન શાહ, સારંગપુર, અમદાવાદ.]

ભૂત-પ્રેત-પિશાચ છે કે નહિ, હોય તો તે ખરાં છે કે નહિ, ખરાં હોય તો તેમને બોલાવી શકાય કે નહિ, બોલાવી શકાય તો તેઓ સાક્ષાત્ દર્શન આપે કે નહિ, દર્શન આપે તો તેઓ આપણી સાથે વાત કરે કે નહિ, વાત કરે તો કાંઈ હિતનો માર્ગ સૂચવે કે ભય પમાડે ? ભૂત વળગે છે એ શું ખરું હશે ? વળગાડ દૂર કરવાના કાંઈ ઉપાયો હશે ? ભૂતો વાસનાબદ્ધ હોઈને સારાં માદાં કાર્યો તથા ચમત્કારો કરે છે ખરાં ? આ બધા પ્રશ્નોના જવાબો: ટૂંકામાં જૂદા જૂદા પ્રકારના મનુષ્યના મૃત્યુથી માંડીને તેનો પુનર્જન્મ થતાં સુધીની તેની વિવિધ પરિસ્થિતિ, તેમના પ્રેતાત્માનું આવાહન કરવાની જૂદી જૂદી રીતો, આવાહનની શક્તિ કેળવવાની રીતો, ભૂતોને વાસના-માંથી મુક્ત કરવાની તેમજ તેમના વળગાડને દૂર કરવાની રીતો, ભૂતોના પરલોકના અનુભવની કથનીઓ, ભૂતોના સાચા ફોટોગ્રાફ એ બધું આ પુસ્તકમાંથી મળશે. પુસ્તકની પ્રસ્તાવના શેઠ પેસ્તનજી ધનજીભાઈ મહાલક્ષ્મીવાળા જે. પી. એ લખી છે. તેઓ યુરોપ-અમેરિકામાં જઈ આ વિદ્યાનો જાતિ અનુભવ લઈ આવ્યા છે. આ પુસ્તકને માટે તેઓ લખે છે કે—“ ખચીત જ આ પુસ્તકમાં વાંચવાથી લોકોમાં રિપરિચ્યુએલિઝમ વિષે ભૂલભરેલો ખ્યાલ ફેલાયેલો છે તે દૂર કરીને તેને ખરા આકારમાં રજુ કરવામાં આવ્યો છે અને તેમાં

કર્તાનો આ વિષયનો ઉડો અભ્યાસ પ્રગટી રહે છે. વળી સ્પિરિટ્યુ-
એલિઝમને નામે થતી જે બનાવટોથી એ સાચી વિદ્યા કેટલેક અંશે
હીણાય છે તે બનાવટોથી પણ તેમણે લોકોને સારી પેઠે ચેતવ્યા છે;
એટલે આ પુસ્તક વાંચવાને અને તે માફતે સ્પિરિટ્યુએલીઝમનું
સત્ય સમજવાને હું વગર આંચકીએ બલામણુ કરી શકું છું, કારણકે
તેમાંથી આપણને ઘણું જાણવાનું અને શીખવાનું મળી આવે છે.”

આ ગ્રંથ શાસ્ત્રીયતા અને વહેવારપણું બેઉ જગવીને તૈયાર
કરેલો છે, તે માત્ર પ્રકરણોનાં મથાળાં વાંચવાથી સમજાશે: (૧)
પ્રેના:ભવિષ્ઠાનું અસ્તિત્વ. (૨) ભૂત-પ્રેત છે કે નહિ? (૩) મૃત્યુનો
ચમત્કાર. (૪) ભૂત-પ્રેત-પિશાચની દેહરચના. (૫) જીવંત મનુષ્યોના
સૂક્ષ્મ દેહનો અનુભવ. (૬) ભૂત-પ્રેતની-દુનિયા. (૭) ભૂત-પ્રેતના
શાસ્ત્રીય અને (૮) અનુભવમિદ્ પ્રકારો. (૯) ભૂતનો ભય અને ભ્રમ.
(૧૦) જેઠી મદદમારો. (૧૧) સામાન્ય વાસનાવાળા ભૂલોકખદ્ધ પ્રેતો.
(૧૨) મહિન ભૂત-પ્રેતનાં દુષ્ટ કાર્યો. (૧૩) ભૂત-પ્રેતના સાધારણ
ચમત્કારો. (૧૪) ભૂત-પ્રેતનો પરિચય કરવાના વિવિધ પ્રકારો.
(૧૫) કાળજી, હઝરત અને ત્રિકાળદર્શી આવેલો. (૧૬) મહિનિધ્યાન
અથવા ક્રિસ્ટલ ગેઝીંગ (૧૭) પ્રેનાવાહન કરવા માટેનું મંડળ કેવી
રીતે રચવું? (૧૮) પ્લેચેટમાં પ્રેનાવાહન. (૧૯) પિશાચ લેખન
અથવા ઓટોમેટિક રાઇટીંગ. (૨૦) પ્રેતોચ્ચાર આવણના પ્રયોગો.
(૨૧) ભૂતોના ફોટોગ્રાફના નમૂના અને તે પાંડવાની રીતો. (૨૨) દેહ-
સંચાર ભૂત કેવી રીતે કરે છે તે વિષે. (૨૩) કેટલાક પશાચિક
ચમત્કારોની ઉત્પત્તિ. (૨૪) બનાવટી પશાચિક ચમત્કારો અથવા
રંગભૂમિપર પિશાચોનો જાદુ. (૨૫) પ્રેનાત્માનો આ દુનિયા સાથેનો
સંદેશા વહેવાર. (૨૬) ભૂતના વળગાડનો વહેમ. (૨૭) ભૂતનો
સાચો વળગાડ અને તેના ઉપાયો. (૨૮) ભૂત-પ્રેતને વશ કરવા
વિષે. (૨૯) દિવ્યદષ્ટિ અથવા ત્રિકાળદષ્ટિ. (૩૦) નવો અવતાર
અથવા પુનર્જન્મ.

મૂલ્ય રૂ. ૪. પોસ્ટેજ રૂ. ૦.૧૧

મળવાનું ઉકાણું:-મહાદેવ રામચંદ્ર જીગુપ્તે, ત્રણ દરવાજા, અમદાવાદ

૭ મીકેનીકલ એન્જનીયરની પરીક્ષામાં જનારા ઉમેદવારો માટે ખાસ ઉપયોગી.

મીકેનીકલ ફોર્મ્યુલા પોકેટ બુક.

પાકા પુંઠાવાળી લગભગ ૪૦૦ પાનાની જેની અંદર એન્જન ઓઇલરને લગતા હીસાબની ફોર્મ્યુલાઓ તેના હીસાબ સાથે, એન્જન ઓઇલરને લગતા એલીમેન્ટરી તથા ઓરલના સવાલ જવાબો, લેટ-પર આંટા પાડવાની સમજ તેના ટેબલ સાથે, જન સંબંધીની સમજ, તથા જરૂરી ટેબલોનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે, જેથી મીલ, જન, ફેક્ટરીનું જ્ઞાન મેળવનારા ઉમેદવારો એન્જનીયરો, ટર્નરો, શીટરો, ફાયરમેનો, ડાઇવરો, તેલવાળા તેમજ કારખાનાના માલિકો, મેનેજરો વીગેરેને પણ ખાસ ઉપયોગી થઈ પડે તેવી છે. કોમ્પટ રૂ. ૨-૮-૦ પોસ્ટેજ ૮ આના જુદા.

મીલનેકા પતા—મહાદેવ રામચંદ્ર જીગુડે—બુકસેલર.

ત્રીન દરવાજા—અમદાવાદ.

હજારો દર્દી નાબુદ કરનાર અમૃત તુલ્ય દવા

(૨૭૨૮૬) અમીરસ ધારા. (૨૭૨૮૬)

જેની અલૌકિક શક્તિ વડે ડોક્ટરોની અથવા વૈદ્યની ગેર-હાજરીમાં અને મુસાફરીમાં અણધારેલા અકસ્માતમાં કોઇપણ જાતના જેરી ડંખ ઉપર તેમજ બીજી ઘણી જાતની બીમારીઓ ઉપર અમીરસધારા બાળક યુવાન, ઘરડા, પુરુષ યા સ્ત્રીઓ લઇ શકે તેવા નીર્દોષ અને સચોટ અસર કરનાર દવા છે હજારો દર્દી આરામ પામ્યા છે માથામાં દુઠ્ઠી કે ગરમીથી કોઇપણ જાતના દુખાવામાં તથા આધાશીશી ઉપર થોડાં ટીપા ચોપડવાથી તથા મુંઝવાથી તરત આરામ થાય છે. કોલેરા, ચુંક, મરડો, આંકડી, ઉલટી, ઝાડા, અરૂચી, અપચો, મંદાગ્નિ, તેને લગતાં હોજરી

અમીરસધારા બા. ૧ નો રૂ. ૧૧) ૩ નો રૂ. ૪) ૮. અ. જુદાં.

તેમજ આંતરડાના દહોમાં બેથી દશ ટીપાં સુધી રોગના બેર પ્રમાણે સાકર અગર પાણી સાથે લેવાની તરત અસર કરે છે. ઘણી તાવની દવાઓ લીધા છતાં તાવ ઉતરતો ન હોય ત્યારે થોડાંજ ટીપાં લેવાથી તાવ ઉતરી જાય છે. જેરી જંતુ મારવામાં અમયબ ગુણ ધરાવે છે તેથીજ જેરી તાવ ઉપર રામબાણ નીવડી છે.

બીજા રોગો ઉપર—જેવા કે દરેક જાતના તાવ, શરદી, ખાંશી, દમ, ક્ષય તથા બાળકોને થતી મોટી ઉધરસ, પ્લેગ કેલેરા ગુલ્મ મલેરીયા સંધીવા વિસ્ફોટક ગરમીના દહો ઉપર સ્ત્રીઓના પ્રદર તાણ અને અનિયમીતતાની ફરીયાદ ચુંક, ગોળો, તાણ, હીસ્ટીરીયા વગેરેની રામબાણ દવા છે.

આમડીના દહો—કંઠમાળ લગંદર ખસ દાદર ખરજવું ગડ-ગુમડ કીડા માફક વીચ્છુ કે સાપના ડંખો અને કળતર ઉપર મસળવાથી આરામ થાય છે.

સડી ગયેલા દાંતો અને મોઢાના દહોમાં—થોદા ટીપાં પાણીમાં નાખી કાગળા કરવાથી મોઢાની જંતુનો નાશ કરી દાંતને સાફ રાખે છે. દુખતા દાંતપર ટીપાં મુકવાથી આરામ આપે છે.

ઠુકામાં અમીરસધારા—દરેક ઘરમાં અને બહાર મુસાફરી-માં સાથે રાખવાની જરૂર છે કેમકે આ દવા ખરેખર અકરમાત અને દુઃખ દહો રૂપી આવી પડનાર આફતો વખતે અમૃતનીજ ગરજ સારે છે.

ઉપયોગ—કોઈપણ જાતના શારીરીક દુખાવા ઉપર મસળવું, ડંખ ઉપર ટીપા મુકી ઘસવું, પીવામાં રોગના પ્રમાણમાં એકથી દશ ટીપા પાણી કે પતાસા સાથે લઈ શકાય છે.

ખાટલી ૧ ના રૂ ૧૧) ત્રણના રૂ ૪) છના રૂ ૨, ખ, જુદું.

એમ. લીમનાથવાળા. અમીરસધારા ઓફીસ

અમદાવાદ.

અમીરસધારા ઓશીસની અમૃતતુલ્ય દવાઆ

—:— મહીલામૃત સંજ્ઞવન. —:—

(સ્ત્રીઓ માટે અખુટ શક્તિની દવા)

આ દવાથી સ્ત્રીઓના પ્રદર, રવેત, પ્રદર, ધાતુક્ષય, લોહીવા, ખરજ ગર્ભાશયના દર્દો અનિયમીત રૂતુશ્રાવ, ગર્ભ ન રહેવો પેટમાં દુખાવો, જીર્ણવર ફાટ, કળતર ગોળો ચડવો, હીસ્ટીરીઆ. માથુ ચડવું હાંફ ચડવો, લોહીનું પાણી થવું. શરીર ગળી જવું, સુવારોગ વિ. તમામ દરદો મટી સ્ત્રીઓનું શરીર રૂઝવુજ બનાવે છે. ગર્ભ રહે છે લોહી સુધારે છે શક્તિ વધે છે કી. ખાટલીના રૂ. ૨) બે રૂપીઆ સઘળી જાતના શારીરિક અને માથાના દુખાવા, સરદી સળેખમ સંધીવા, લકવો વિગેરે દર્દો, ચમત્કારીક રીતે નાખુદ કરનાર પેન યામ

—“ અમીરસાંજન ”—

ખાટલી ૧)ના દશ આના ડઝનતા રૂ. ૫) માંદા સાગ્ન-નગળા દુખાવા ધરડા ખુદા દરેકને એક સરખો ઉપયોગી આ પેન યામ ઘેર ઘેર વપરાય છે. માત્ર એકાદ ખાટલીના સંગ્રહથી પાડ-પાડોસી મીત્ર સ્નેહીઓ ઉપર અગણીત ઉપકાર કરવા અમીરસાંજન પેન યામ મંગાવી ઉપયોગમાં લેવા રખે ચુકતા. સાચી સરસ દરકોઈ જગાના સફાઈથી ત્રણ મીનીટમાં વાળ દુર કરનાર.

“ મહારાણી સોપ ”

૩ સાબુની પેટી ૧) નો રૂ. ૧) ડઝન સાબુની પેટીના રૂ. ૩ આ જગન્નહેર સાબુથી વાળ સફાઈખંધ નીકળે છે એટલુજ નહી પણ ખસ ખુજલી ખરજવું અને ચામડીના દર્દો વીંછી હડકાયા કુતરા વિગેરેનું ઝેર ઉતારે છે ગામેગામ એજન્ટો જોઈએ છીએ. ટપાલ ખર્ચ જુદું.

સોલ એજન્ટ-એમ. લીમનાથવાળા અમદાવાદ. (૪)

રાજવલ્લભ.

અથવા શિદ્ધપશાસ્ત્ર મૂળસંહિત ગુજરાતી બાષાન્તર પ્રજ્ઞા ત્રિત્રાય બરપૂર છે બાષાન્તર કરનાર નારાયણ ભારતી યશવંત ભારતી મૈસામ શાસ્ત્રી મહાસુખરામ નારાયણજી અને મુતીશ્રી હિમ્મતવિજયજી કરતુર વિજયજીની મદદથી આવૃત્તી ૪ થી મુળસોક તથા રીકા સાહત રીકાન અક્ષર ગુજરાતીમાં છે. આ ગ્રંથ જંગ પ્રસિદ્ધ છે. એજ કાગળ, પાક પુઠું કિ. રૂ. ૮ પોસ્ટેજ માફ.

શિદ્ધપદીપક.

જેમાં ઘર પ્રાસાદ ઇત્યાદિ, આંધવાના ગણાનો આચારીકના મુકુત તથા મકાનો વીગેરે આપતોનાં ચિત્રો ચોરસા અને કોણકો સાથે અ પવામાં આપ્યા છે. એજ કાગળ કી. રૂ. ૨૩ ૨૫ પોસ્ટેજ ૬ આના.

પરિમાણ મંજરી.

(શિદ્ધપશાસ્ત્ર) આજ સુધી શિદ્ધપનાં પ્રસિદ્ધ થયેલા પુસ્તકો કરતા આ પુસ્તકમાં અવેલા વિષયો તદ્દત જુદાજ છે ન્હાના ઘરો વીગેરે કામ-દાજ માટે આ પુસ્તક વ્રણજ ઉપયોગી છે. સાથે ચિત્રો પણ આપેલા છે કી. રૂ. ૨ પોસ્ટેજ ૬ આના.

પ્રાસાદમંડન.

(નાગરાદિ જાત-કેશરાદ) આ પુસ્તક ગુજરાતી રીકા સંહિત આમાં મોદરોના ગુમટની સારી સમજ આપવા ઉપરાન્ત ચિત્રોથી પણ સમજાવવામાં આવી છે. કી. રૂ. ૨૫ પોસ્ટેજ ૪ આના.

શિદ્ધપસાર સંગ્રહ

સરળ ગુજરાતીમાં આ પુસ્તક શિદ્ધપસંગ્રહી સારી માહેતી આપે છે ઘર, મકાનો તે સંગ્રહીનાં જુદી જુદી જાતના ગણીત આમાં આપેલા છે. કી. રૂ. ૧૨ આના પોસ્ટેજ ૪ આના.

મળવાનું ઠેકાણું:—મહાદેવ રામચંદ્ર જાગુષ્ટે બુકસેલર.

વેળા દરવાજા—અમદાવાદ.

પ્રમુખ વિજય પ્રી. પ્રેસ—અમદાવાદ.

